

T.C.
DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

NİTEL ARAŞTIRMA: İKAME ÇOCUK FENOMENİ
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
ECE NUR KOLTAŞ

İstanbul, 2023

T.C.
DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

NİTEL ARAŞTIRMA: İKAME ÇOCUK FENOMENİ

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
ECE NUR KOLTAŞ
202091070001
0000-0001-9927-1991

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Nevzat UÇTUM

İstanbul, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Nitel Araştırma: İkame Çocuk Fenomeni” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 06/07/2023

Ece Nur KOLTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Doküman No	FR.1.26
Yürürlük Tarihi	1.11.2017
Revizyon Tarihi	4.12.2020
Revizyon No	2
Sayfa	1 / 1

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Tarih: 07.07.2023

Anabilim Dalı : Psikoloji
Öğrencinin Adı Soyadı : Ece Nur KOLTAŞ
Öğrenci No : 202091070001
Tez Danışmanının Adı Soyadı : Dr. Öğr. Üyesi Hatice Nevzat UÇTUM
İkinci Tez Danışmanının Adı Soyadı :
Tezin Başlığı : Nitel Araştırma: İkame Çocuk Fenomeni

Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 44.Maddesi uyarınca yapılan değerlendirmeler sonunda;

☒ tezin kabul
edilmesine

☐ tezde düzeltme
verilmesine

☐ tezin
reddedilmesine

oy birliği / oy çokluğu ile karar verilmiştir. Gereği için arz olunur.

Danışman Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Anabilim Dalı Başkanı Onayı:

Doğuş Üniversitesi ("Üniversite") olarak kişisel verilerinizin güvenliği hakkında azami hassasiyet göstermekteyiz. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm şahıslara ait her türlü kişisel verinin 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ("KVK K.")'na uygun olarak işlenmesine ve gizliliğinin sağlanmasına büyük önem vermekteyiz. Anayasa m.20/3 ile tanınan "kişisel verilerinizin korunmasını isteme" hakkınızın bilincinde olarak, KVK K. kapsamında tanımlı "Veri Sorumlusu" sıfatıyla, kişisel verilerinizi mevzuata uygun şekilde işlemekteyiz. Daha geniş açıklama için Doğuş Üniversitesi <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

As Doğuş University ("University"), we show maximum sensitivity about the security of your personal data. As a university, we attach great importance to the processing and confidentiality of all personal data of all individuals associated with the University in accordance with the Law No. 6698 on Protection of Personal Data ("KVK K."). Being aware of your right to "ask for the protection of your personal data" recognized by the constitution article 20/3, as "Data Controller" defined within the scope of KVK K., we process your personal data in accordance with the legislation. For a broader explanation you can visit <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

hakkımızda: about us kişisel-verilerin-korunmasi: protection of personal data

Adı ve Soyadı : Ece Nur Koltas
Danışmanı : Dr.Öğr. Üyesi Hatice Nevzat UÇTUM
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi- 07.07.2023
Alanı : Psikoloji
Anahtar Kelimeler : İkame Çocuk, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz, Psikanalitik Kavramlar, Yas, Kayıp

ÖZET

NİTEL ARAŞTIRMA: İKAME ÇOCUK FENOMENİ

Adsız insan olunmaz. Ad, doğumundan ölümüne dek kişiye yoldaşlık eder ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Öyle ki kişi ölmüş olsa dahi onu temsil eden ismi aracılığıyla, geride kalanların ruhsallıklarında yaşamaya devam eder. Öleni anmanın türlü yolları vardır ancak ismi diğer tüm şeylerden önce kendini gösterir. Yitikler aracılığıyla yaşamaya devam ederiz. Bu yitikler, gerçek ölüm yoluyla olabilmelerinin yanı sıra, gündelik hayattaki kayıplar da olabilir. Örneğin bir yaşam döneminin bitişi, bir eşyanın yitirilişi ya da bir ilişkinin sona erişi. Kayıptan söz edildiğinde, orada bir yas olduğu bilinir. Yas, kaybı simgeleştirmek için olmazsa olmaz bir süreç olsa da bu süreç her daim kesintisiz ve yolunda olmayabilir. Yası tutulmamış kayıplar kendiliğinden ortadan kaybolmaz. Kendilerine yeni kılıklar bulabilirler, sindirim gerçekleşene dek sahibinin etrafında gezinirler, canlılıklarını korurlar. Yas dönemi başarıyla geçse dahi insan kaybettiğinin yerine bir ikame yaratır. Bu, ruhsallığın işleyişine dairdir. Kaybın yerini alan ikame, cansız bir nesne olabileceği gibi yaşayan bir kişi de olabilir. Ölüm yoluyla yitirilen kişinin adının yeni birine verilmesi bu duruma gösterilebilecek bir örnektir. Bu çalışmada, ikame çocuk fenomeni olarak bilinen, ölen kişinin adını taşıyan yaşları 28-30 arasında değişen üç kişiyle görüşmeler yapılmıştır. İkame çocukların onlara bu ismi veren kişi tarafından bir şekilde görevlendirildiği düşünülmektedir. İkame çocuk olma deneyiminin yaşamı nasıl etkilediğini anlamak amacıyla, katılımcılara kaybı ve kendilerini nasıl algıladıklarına dair sorular yöneltilmiştir. Verilerin analizinde Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemine başvurulmuştur. Sonucunda dört ana temaya ulaşılmıştır: “Kendilik Algısı”, “Ölene Dair Anlatılar”, “Ölen Aile Büyüğünün İsmi Taşıma Deneyimini Anlamlandırma”, İlame Çocukların İlişkileri”. Elde edilen veriler, kendi içlerinde ve psikanalitik literatür ışığında tartışılmıştır. Sonuç olarak, ölen birinin adını taşımanın kişinin hayatına bir çerçeve getirdiği düşünülmüştür.

Name and Surname : Ece Nur Koltas
Supervisor : Asst.Prof. Hatice Nevzat UÇTUM
Degree and Date : Master's Thesis - 07.07.2023
Major : Psychology
Key Words : Replacement Child, Interpretive Phenomenological
Analysis method, Psychoanalytic Concepts, Mourning, Loss

ABSTRACT

QUALITATIVE RESEARCH: THE REPLACEMENT CHILD PHENOMENON

There is no nameless human being. The name accompanies a person from birth to death and is a part of him. So much so that even if the person is dead, he continues to live in the psyches of those who are left behind, through his being that represents him. There are ways to commemorate the deceased, but his name reveals itself first of all its other values. They continue to live on the lost. These losses can be through actual death as well as losses in life. The end of a daily life cycle, the loss of an item, or the end of a relationship. It is known that when there is talk of loss, there is a mourning. Although the loss of mourning is an indispensable process to symbolize, this process cannot be always along and on the road. As soon as the unmourned losses are gone. They will take on new disguises, wander past the owner, maintain their vitality until the separation takes place. Even if the mourning period is successful, it creates a replacement for what a person has lost. This is about the transition of spirituality. The place of loss can be an inanimate object or a living person. An example of this is the naming of a person who has died through death. This substitution, known as the replacement child phenomenon, was interviewed with three people aged 28-30, named after the deceased. There the replacement offspring is commissioned in some way by the person who gave it that name is considered. In order to understand how the experience of being a substitute child perceives the lifestyle, questions were asked to the data about loss and how people perceive it. In the analysis of the data, the Interpretive Phenomenological Analysis method was used. As a result, four main themes were reached: "Self-Perception", "Narratives about the Deceased", "Making Meaning of the Experience of Carrying the Name of the Deceased Family Elder", "Replacement Child Relationships". The obtained values have been discussed among themselves and in the psychoanalytic literature. As a result, bearing the deceased person's name was thought to contain his personality within a framework.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET

ABSTRACT

ŞEKİLLER LİSTESİ..... iv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM LİTERATÜRE BAKIŞ

1.1 İkame Çocuk Fenomeni..... 3

1.2. Kavramsal Arka Plan..... 12

1.2.1. Mahler'in Ayrılma Bireyleşme Kuramı..... 12

1.2.2. Paranoid Şizoid ve Depresif Pozisyon Kuramı 13

1.2.3. Birincil annelik tasası ve Geçiş Kuramı 15

1.2.4. Freud: Yas ve Melankoli.....16

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı..... 19

2.2. Araştırma Modeli 21

2.3. Araştırmanın Varsayımları 22

2.4. Veri Toplama Yöntemi..... 22

2.5. Çalışma Grubu..... 23

2.6. Verilerin Analizi..... 24

2.8. Araştırma Soruları	26
-------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1 Kendilik Algısı	29
3.1.1. Ötekinin Gözünde Kendisi	32
3.1.2. Aradalık	34
3.2 Ölen Büyükanne/Büyükbabanın Adını Taşıma Deneyimini Anlamlandırmak	35
3.2.1. Çocukluk Zamanlarında Ölenin Adını Taşıma Deneyimi	37
3.2.2. Erişkin Zamanlarda Ölenin Adını Taşıma Deneyimi	41
3.2.3. İkame Çocuk Olma Deneyiminin Getirdikleri: İsmi Hikayesi ...	43
3.2.4. İkame Çocuk Olma Deneyiminin Getirdikleri: “Davranışsal Çerçeve”	46
3.3 Ölene Dair Anlatılar	49
3.3.1. Anmalar	49
3.3.2. Travmatik Kayıp	50
3.3.3. İkame Çocuk Olan Yetişkin için Ölenin İmgesi	52
3.4. İkame Çocukların İlişkileri	55
3.4.1. Dünya ile İlişki: Doğum	55
3.4.2. Aile İlişkileri	58
3.4.3. İkame Çocukların Ebeveyn Temsilleri	60
3.4.4. Rollerin Değişimi	61

SONUÇ.....62

KAYNAKÇA 69

EKLER

Ek – 1. Demografik Bilgi Formu..... 72

Ek– 2. Araştırma Soruları 73

Ek-3. Katılımcı Bilgi ve Onam Formu 75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. İkame Çocukların Kendilik Algısı Teması ve Alt Temaları.....	27
Şekil 2. Ölen Aile Büyüğünün Adını Taşıma Deneyimini Anlamlandırmak Teması ve Alt Temaları.....	28
Şekil 3. Ölene Dair Anlatılar Teması ve Alt Temaları	28
Şekil 4. İkame Çocukların İlişkileri Teması ve Alt Temaları	29

GİRİŞ

İsim (Ad), kişinin ayrılmaz bir parçasıdır. Doğum ile alınır ve kişinin yaşamının sonuna kadar ona eşlik eder. İsim sözcüğü Türk Dil Kurumu'na (TDK, 2022) göre; “ad; kişi, insan” anlamına gelmektedir. Buna ilişkin, Ad sözcüğü ise “Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam ve herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu ve canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren kelime, isim” şeklinde karşılık bulmuştur. Bu bilgiler gösterir ki; isim (ad) aracılığıyla insan yavrusu tanınır, bilinir, çağrılır ve bireyselleşmeye doğru ilk adımını atar. Adı vasıtasıyla varlığı bir anlam kazanır ve bu anlam duygular ve düşüncelerden yalıtılmamıştır. Adıyla ötekilerden ayrılır. Adsız insan olunmaz.

İsim olmadan insan olunmaz ancak anne baba çifti olmadan da doğulmaz. Her insan yavrusu bir anne-baba çiftinin üretimi sonucu doğmaya aday olur. Bir psikanalist olan Juan Eduardo Tesone (2013, s. 13-15), Niçin Adlandırılırız? adlı metninde şu biçimde belirtmiştir: “Ad, hem çocuğun yasal hakkıdır hem de kurumsal bir nitelik taşır ve bu nitelik diğerlerinden farklı olarak anonim bir toplumsal gerçekliği temsil etmez. Adlandırma, tanıma ediminde bireyselleştiren yegâne pratiktir ve anne babaların sembolik işlevine ayrılmayacak şekilde bağlıdır”. Aynı metinde yazısına şöyle devam eder: “Çocuğa bir ad seçip vermek, ona ailevi bir tahayyül ve sembolik bir tarih hediye etmektir. Bu hediye onu bir soy zincirine dahil ederek annesinin ve babasının soylarına yaklaştırır... Çocuğun adının seçiminde, insan varlığının bu birincil sembolik kaydında, anne babaların arzusunun hatları gün yüzüne çıkar. Çocuk, dünyaya her türlü kayıttan azade, boş bir levha olarak gelmez”. Anne-babasının o güne kadar gördükleri, duydukları, duyumsadıklarının yanı sıra, arzuları ve bilinçdışı düşlemleri de yeni doğana isim bulma ve verme süreçlerinde önemli ölçüde rol oynar. Yeni doğana verilen isim arzuların örtük biçimleriyle donatılmış olabileceği gibi, kimi zaman arzu açıkça ortaya konmuştur. Bu bağlamda isim, bir kuşaklar arası aklarım aracıdır. Ebeveynleri ya da diğer aile üyelerince belirlenen isim, yeni doğana hayatı boyunca yoldaşlık eder. İsmin dış dünyadaki anlamına ve çağrışımlarına ek olarak, adın taşıyıcısının iç dünyasına yani ruhsallığına birtakım yankılar getirir. Başka bir

ifadeyle, çocuğun ruhsal hamuru önce ebeveynlerinin bilinçli ya da bilinçdışı düşlemlerinde yoğrulur ardından kendi ruhsallığında bir ömür şekillenir.

İsim verme sürecinde pek çok kişi ya da neden etkindir. Ebeveynlerin idealleri, çağın popüler isimleri, çok sevilen değer verilen büyükanne/büyükbaba, sarıp sarmalayan teyze/hala, kuvvetli bir dayı/amca ya da aile bireylerince önemsenen bir tanıdık, hatta etkileyici bir roman karakteri dahi yeni doğana verilecek isme aday olabilir. Bu örnekler akla gelecek her haliyle çeşitlendirilebilir. Bilinçdışı tercihlerin nereye kadar etkilendiğini, bu aşamada hangi miktarda ağırlığa sahip olduğunu ölçmek imkansızdır yakındır (Tesone, 2013). Ancak, kişinin öznelliğini önceleyip öncelemediğini görebilmek olasıdır ve verilen ismin sahibinin ruhsallığında ne gibi şekillerde tezahür ettiğine dair fikir sahibi olmak mümkündür. Yaşadığımız coğrafyada çok uzun yıllardır süregelen bir gelenek; ölüm yoluyla yitirilmiş bir aile büyüğünün adını soy zincirine katılan, yeni doğana vermektir. Bazı durumlarda ise, vefat etmiş ve yası tamamlanmamış, yeni doğanda yaşaması arzu edilen bir başka çocuğa öncekinin adı verilir. Kimi zaman yitirilen bir aşığın adı verilebilirken, kimi zaman tarihsel namı olan kişilere göndermeler yapılabilir. Tüm bu durumların, yeni doğanı bir ikame pozisyonuna oturttuğu yapılan araştırmalarca desteklenmiştir (Cain ve Cain, 1964; Poznanski, 1972; Ainslie ve Solyom, 1986; Volkan ve Ast, 1997).

Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen ikame olma durumuna dair fikir sahibi olmak amaçlanmıştır. Literatürde “İkame Çocuk” olarak yer bulan fenomenin Türkçe alanyazında bu şekilde incelenmemiş olması, bu araştırmanın literatüre olan katkısına dair söz söylemektedir.

Çalışmanın bundan sonraki kısımları sırasıyla şöyle devam etmektedir; İkinci bölümde konuya ilişkin literatür taraması ve literatürde öne çıkan kavramlar verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın amacı, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırma sorusu sunulmuştur. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, beşinci bölümde bulgular sunulmaktadır. Altıncı bölümde tartışma yer almaktadır. Son olarak sonuç ve öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜRE BAKIŞ

Bu bölüm, ilgili fenomenin nasıl ve kimler tarafından oluşturulduğunu anlatarak başlayacaktır. İkame Çocuk fenomeni seneler içerisinde yapılan çalışmalarla tanımı genişletilmiş bir kavramdır. Bu nedenle fenomenin ilk kez dile getirildiği makaleye öncelik verilmiştir ve olabildiğince geniş düzeyde anlatılmıştır. Böyle bir deneyimin ikame olan çocuklar üzerinde etkisi olduğu kadar anne-babalar üzerinde de önemli bir etkisi vardır (Üstündağ-Budak, 2015).

1.1 İkame Çocuk Fenomeni

İkame Çocuk fenomeni Amerika’da bulunan Michigan Tıp Merkezi, Çocuk Psikiyatri Servisi’nde baş psikolog olan Albert C. Cain ve aynı bölgede bulunan Ypsilanti Aile Servisi’nde bir sosyal hizmet uzmanı olarak görev alan Barbara S. Cain’ın karşılaştıkları bir durumun incelemeleriyle ortaya atılmış ve günümüze değin tanımı genişleyerek varlığını sürdüren bir kavramdır. Bu iki uzmanın yazdığı makalede (Cain ve Cain, 1964) o dönem ara sıra meydana gelen bir durumun sorgulayıcısı oldukları görülmektedir. O vakitlerde kliniğe gelen bir ailede gözlemledikleri durum; yakınmaları olan çocuk hastanın, ebeveynleri tarafından ölen kardeşinin yerini alması maksadıyla yapılmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle yaşayan çocuk, kendisi doğmadan kısa süre önce ölüm yoluyla kaybedilen kardeşi yerine yapılmıştır. Yazdıkları makalede bu tür çocukları ele almışlardır. Annelerin gebe kalma koşullarına, çocuğun gelişimi üzerinde gölge olabilecek nitelikteki ebeveyn tutumlarına ve çocuğun duygusal gelişimi üzerindeki potansiyel risk teşkil eden ciddi unsurlara ışık tutmuşlardır. Anne babaları tarafından ölen kardeşlerinin yerlerini ikame etmesi beklentisiyle dünyaya getirilen bu çocukların ortaklaştığı bazı noktalar vardır. Bu çocukların irtihal eden kardeşleri erken ergenlik ya da latans dönemde aniden bir hastalık veya kaza nedeniyle kaybedilmiştir. Yanı sıra, ebeveynleri açıkça derin bir yasa düşmüştür ancak ya her ikisi birden ya da yalnız biri evlat kaybına yönelik kederin ve yoğun acının üstesinden gelme konusunda yeterli olamamışlardır. Yapılan araştırmayla yasın tutulamamasına ilişkin kesin bir söz söylenememektedir çünkü bazı

aileler kaybın hemen akabinde bazılarıyla en erken 7 (yedi), 8 (sekiz) sene sonrasında yeniden çocuk sahibi olmuşlardır. Yine de önemli bulunan ve bir çıkarım olarak sunulacak noktalar vardır ki bunlardan ilki; anne babaların çocuklarına yoğun narsistik yatırım yapmalarıdır. İkincisi ise, annelerin kendi çocukluklarında önemli ölçüde aile kaybı yaşamış olmalarına ek olarak genellikle depresif, fobik ve suçluluk duygusuna sahip olmalarıdır. Babalar hakkında toplanan verilerin azlığından söz eden araştırmacılar, bazı babaların en az anneler kadar aktif biçimde yas tuttuklarına öte yandan, bazı babaların ise annelerin psikopatolojik belirtilerine seyirci kalıp, aktif olmayan bir tutum gösterdiklerini vurgulamışlardır. Ebeveynlerince azımsanmayacak ölçüde idealize edilen bu "İkame Çocuklar" çoğunlukla sevilen, canlı ve başarılıydılar. Ancak, ruh sağlığı çalışanları tarafından yüklü miktarda özdeşleşim ve ölümün eziciliği ile karşı karşıya oldukları gözlemlenmiştir (Cain ve Cain, 1964). Unutmamak gerekir ki her insan biyo-psiko-sosyaldır (Engel, 1977). Ruhsallığa etki eden faktörler indirgenemeyecek kadar bol miktarda olabilir. İçinde bulunulan çevre, ruhsallıkta kuluçkalanacak pek çok meseleye yeşermesi için ortam hazırlayabilir. Örneğin; Cain ve Cain (1964), araştırmalarında toplumun çocuk ölümlerine karşı verdikleri tepkilerin diğer ülkelerin aksine daha büyük olduğunu ifade etmişlerdir. Krupp ve Kligfeld (1962) ve Wahl (1959) bağlı oldukları toplum ölümle ilgili meselelerle hemhal olmaktan uzak olduğundan, yas tutma ritüellerine de mesafelidir. Yine de inceledikleri vakalardaki ortaklaşmış unsurlar çarpıcıdır. Yadsınamaz bir gerçek vardır ki; yeni doğan yani İkame Çocuk bir yas evine doğmuştur. Bu eve yoğun bir özlem ve keder hakimdir. Ölen kardeşin yerine yapılan bu yeni çocuğun doğduğu ev, deyim yerindeyse, bir cenaze evidir. Ölen kardeşinin zihinsel temsili anne-babasının zihninde canlılığını korumaktadır ve eğer ölmemiş olsaydı ikinci bir çocuk dünyaya getirme planları ya da istekleri olmadığı saptanmıştır. Anne babaların yeni doğan çocukla ölen çocuğu sıklıkla kıyasladıkları, mezarlık ziyaretleri yaptıkları, ölen çocuk hakkında sıklıkla konuştukları ve yeni çocuğu çoğu durumda yetersiz bulduklarına dair bulgular olmuştur. Ebeveynlerin tanımlarına bakılırsa ölen çocuk; sorunsuz, duyarlı, sevecen, herkesle arkadaş, güzel, uyanık, zeki, "melek gibi" çocuklardı. Cain ve Cain (1964)'e göre; aslen var olmayan bu ölü çocuklara ilişkin çarpıtılmış imajlar, başka bir ifadeyle anne-babaların yansıtmaları, ikame çocukları bir mücadelenin içerisine sokmaktadır ve onlara verilen bu görev umutsuz bir görevdir, empoze edilmiştir. Bulgulardan diğeri

ise annelerin endişeli ve fobik ruh hallerinin ikame çocuğun büyüme sürecinde artış göstermiş olduğudur. Annelerin, yerine doğan çocuğun öleceğine dair yoğun panik yüklü fantezileri olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre; ufak bir yaradan, sokaktaki ani bir fren sesine kadar çoğaltılabilecek örnekler annelerin dehşete kapılmaları için yeterli faktörlerdir. İkame çocukların ortaklaşan tepkilerine bakılacak olursa; genel korkuların yanı sıra ölüm üzerine yoğunlaşan fobi düzeyindeki korkuların fantezileri terk edilmeyi, başına talihsizlikler geleceğini ve kazaya uğrayacağına dair inançları içermektedir. Kimlik sorunlarıyla boğuştukları görülen bu çocukların, anne-babaları tarafından ölen kardeşleriyle özdeşleşmeye zorlandıkları açıktır. Bilinçdışı olarak anne-babalarının fantezilerini ve beklentilerini içselleştirdiklerine dair gözlemler olmuştur. Örneğin, ölen kardeşleriyle bir yarışa girdikleri ancak çoğunlukla kendilerini mağlup ettikleri gözlemlenmiştir. Fakat önemli bir nokta vardır ki bu ikame çocukların yeterlilik gösterebileceği alanlar olduğuna ve adaptif işlevsellik gösterebilecekleri yerlere sahip olabilecekleri hakikatine göz yummamak gereklidir (Cain ve Cain, 1964). Bu araştırmayla ortaya konulan; ikame çocukların nasıl ölen kardeşlerinin zihinsel temsilleriyle donatıldığını ve kendileri olmak için onlara nasıl yer bırakılmadığıdır. Bu çocukların, ilkel özdeşleşmişler (Fraiberg, 1975) sonucu kendilik örselenmelerinden mustarip yetişkinler olabileceği varsayımında bulunmak olasıdır.

İkame çocuk olmakla ilgili düşünen bir diğer yazar, psikanalist Andrea Sabbadini'dir. Sabbadini (1988), çalışmasında ikame çocuk olma deneyiminin her daim patolojik bir sonuç doğurup doğurmadığına emin olmadığı ancak ikame çocukların kimlik oluşumunda ciddi aksamalar olabileceğini ve düşük özsaygısı olan bireyler haline gelebileceklerine vurgu yapmıştır. Klinikte karşılaştığı bir hastasını konu alan makalesinde, yas tutmanın yerine hamileliği koyan anneyi anlatışı Cain ve Cain'in araştırmasına benzerdir ancak ayrıldığı bir nokta vardır. Şöyle ki, Sabbadini'nin klinik çalışma yürüttüğü hastasının kendinden önce vefat eden kardeşiyle aynı ismi taşıyıp taşımadığına dair bir bilgisi yoktur (Sabbadini, 1988). Hasta tarafından aktarılan bilgilere göre kardeşi bir solunum yolu hastalığı sebebiyle ölmüştür ve kendisi bu vefatın 9 ay sonrasında dünyaya gelmiştir. Hasta kardeşinin ölümüne dair ailesinden duyduklarını ifade ederken ebeveyn ve hastane personelinin ihmalden, ilaçların yetersizliğinden bahsetmiştir. Bu aşamada önemli bir hatırlatma

yapmakta fayda vardır. Klinikte çalışırken, hastadan duyduklarımız kişinin dış gerçekliğindeki karşılığından çok, onun iç dünyasındaki manasıyla ilintilidir. Sabbadini (1988) tarafından verilen bir örnekte hastanın, ölen kardeşinin yerine yapıldığı fantezisini duyduğumuzu düşünebiliriz ve buna ek olarak eğer kardeşi ölmeseydi hayata gelemeyeceğine yönelik geliştirdiği fantezi onu bir bakıma “katil” yapmıştı ve yoğun suçluluk duygularıyla doluydu. İstirap veren düşüncelerle baş etmenin bir yolu olarak bilinçdışı savunma mekanizmaları devreye girer. İnkâr, tersine çevirme, rasyonalizasyon bu savunmalara verilebilecek örnekler arasındadır. Sabbadini’ye (1988) göre; hastasının hemşirelik mesleğini seçmesi, hasta kardeşine yardım etme girişiminde olan hemşirelerle, annesiyle ve hatta hayatta kalan bebek olan kendisiyle girdiği bir özdeşleşimin meyvesi olabilir. İkame Çocuk olma deneyimine hapsolan bu hasta, hayatı boyunca pek çok kez bu deneyime yönelik geliştirdiği bilinçdışı düşlemi tekrar etmektedir. Sabbadini’nin de vurguladığı gibi, Cain ve Cain (1964) Freud’dan alıntı yaparak bu deneyime yönelik durumu özetler; “Ölü çocuğun imgesi, onun yerine geçen kişinin üzerine gölgesini düşürür”. Sabbadini’nin Jill adını verdiği bu hasta, ölen kardeşini pek çok zaman “zulmedici bir hortlak” bazense bir “melek” olarak deneyimlemiştir. Bu yerine geçme deneyimi son derece kafa karıştırıcıdır ve Jill ikircikli olarak deneyimlediği ölen kardeşinden kendi payına düşeni almıştır. Kendine yönelik duygu ve düşünceleri de ikircikli bir haldedir. Kendisi bir hortlak mıdır? Yoksa bir melek mi? Cain ve Cain (1964)’in inceledikleri hastalarda bir kıyaslanma atmosferinin gözle görülür olduğu bilgisi akla getirildiğinde, İkame Çocuk olma deneyiminin içinde rekabet meseleleri olduğunu düşünebiliriz. Sabbadini (1988) de Jill vakasında bu rekabeti sezmiştir; Jill hayalet kardeşiyle bir kardeş rekabeti içine girmiştir. Derinlemesine bir psikanaliz sürecinde olan Jill haftada 4 (dört) kez analisti Sabbadini ile görüşüyordu. Sabbadini (1988) bu vaka çalışmasına ve İkame Çocuk fenomenine ilişkin şunları yazmıştır:

“Jill'in durumunda, muhtemelen diğer birçok ikame çocukta ve bazı tek yumurta ikizlerinde olduğu gibi, yaşam boyu kimlik arayışı iki zıt yönde hareketler biçimini almıştır: ikame etmek için doğduğu idealize edilmiş kız kardeşe daha fazla özdeşleşme ve ondan ayrılma. Bu çelişkili hareketler bize ayrılma-bireyleşme evresindeki normal çocuk gelişimindeki zorlukları hatırlatır...”

Yaşamları boyunca tam bir kendi olma hali içine yerleşemedikleri görülen İkame Çocuklar, suçluluk duyguları, depresyon, başarısızlığa düşme hissi ve pasiflik gibi durumlardan muzdarip olabilirler. Sabbadini'nin (1998) sözleriyle ifade edecek olursak:

“Umarım burada sunduğum İkame Çocuk ile ilgili materyal, kendi olmama duygusuyla karakterize olarak tanımladığım bu psikolojik kimlik çarpıtmaları fenomenlerinin bir örneğini sunar. Bu fenomenler normallik ve patoloji arasındaki sınırdaki konumlanırlar. Sınırdaki deneyimlerin temel özelliği olarak gördüğüm; bilinçdışı bir mekanizma olan egodaki bölünme, ikame çocuk sendromunda da mevcuttur: burada egonun bir parçası olarak kullanılan ve projeksiyonlarla yatırılan yapılan ölü kardeşin fantezisi mevcuttur. Projeksiyonlar çoğunlukla egonun ölü bir parçasıdır: kişiliğin bilinçsizce depresyon, başarısızlık duygusu, pasiflik ve suçluluk duygusuyla ilişkili bir yönüdürler”

Ayşe Meltem Üstündağ-Budak, 2015 senesinde İkame Çocuk fenomeni üzerine derleyici bir çalışma yapmıştır ve bu çalışmada henüz fetüsken kaybedilen çocukların yerlerine yapılan çocukların da ikame niteliğinde olup olmadığını tartışmıştır (Üstündağ-Budak, 2015). Fenomeni, çağdaş bir yaklaşım olan Süregelen Bağlar (Continuing Bonds) açısından inceleyen Budak, anne-babaların ölen bebeklerini bırakamadıklarını varsayarak çözülmemiş bir yas içerisinde olabileceklerini düşünmüştür. Bu durumda, yeni doğan çocuk tarafından duygusal manada ulaşılmaz olan ebeveynlerle kurulan ilişkilerin karmaşık olabileceğini ve ikame çocukların hayatlarının ileriki dönemlerinde patoloji geliştirme riski altında olabileceklerini ifade etmiştir. Bu nedenle, bebek ya da çocuk kaybindan sonra doğan çocukların psikolojik sağlıklarının incelenmesinin önemli olduğu iddia edilmiştir (Turton ve ark. 2001; akt, Budak, 2015). Anne-babaların yaşayan ve ölen çocuklarına yönelik ikilemleri, başka bir ifadeyle bir yandan kaybettikleri bebeklerine zihinsel ve ruhsal yollarla sıkı sıkıya bağlı olmaları ve diğer yandan yaşayan çocuklarına derin bakım vermeleri, yas tutmalarının önüne geçen bir gerekçe olarak gösterilebilir (Levis, 1972; akt. Budak, 2015). Turton ve arkadaşları yaptıkları çalışmada İkame Çocukların patolojik risk altında olduklarına dair önemli bulgulara rastlamasalar da annelerin bir çocuk kaybettikten sonra yeni çocuğa karşı daha kontrolcü bir tutum sergilediklerini gözlemlemişlerdir (Turton ve ark., 2022; akt. Budak, 2015). Budak, keder sürecinin

özellikle ölü doğum nedeniyle karmaşık hale gelmesini mantıklı bulmuştur. Çünkü ölü doğan bir bebekle neredeyse hiç ortak anı yoktur ve ölen bebek sanki hiç var olmamış gibidir. Annelerin yaşamadıklarını bildikleri halde ölen bebeklerinin varlığını kabul etmeleri kaybı kabul etmeyi ve kayba yönelik yas tutmayı karmaşık hale getirebileceği görüşünü savunmuştur. Literatürün de bakıcıların duygusal mevcudiyetinin, çocuğun sağlıklı işleyişi ve büyümesi açısından çok önemli olduğunu göstermekte olduğunu belirten araştırmacı (Janusz ve Drozdowicz, 2013; akt, Budak, 2015), ölü doğum deneyiminden sonra yeniden çocuk sahibi olmak isteyen ebeveynlere bu durumla ilgili yas tutmalarını kolaylaştıracak çalışmalar yürütülmesinin faydalı olacağını düşünmüştür.

Ölümün gölgesinde doğan çocuklar (Born in the Shadow of Death) başlıklı çalışmasında Marguerite Reid (2003), önce Cain ve Cain (1964)'in İkame Çocuk tanımlamasının Poznanski (1972) tarafından genişletildiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen çalışmada İkame çocuk rolünün aile içindeki halihazırda canlı bir çocuğu devredilmiştir (Poznanski, 1972; akt, Reid, 2013). Ardından da Rosen (1982) tarafından yapılan çalışmada görüldüğü üzere; ikame olmak için yalnızca ölen kardeşten sonra doğmanın bir koşul olmadığını, engelli bir kardeşin sonrasında doğan çocukların da ikame çocuk olabileceklerini belirtmiştir (Reid, 2003). Reid (2013), anne ve ikame çocuğun birlikte bulundukları klinik çalışmalar yürütmüştür. Seanslar boyunca annenin duygu ve düşüncelerini söze dökmesini beklemiş, Laura adını verdiği ikame çocuğun duygularını ifade etmesine bir araç olması için seans odasında oyuncaklar bulundurmıştır. Seanslarda anneden duydukları ve bebekte gözlemledikleri arasında bağlantılar kurmuş, bunları anne ile paylaşmıştır. Anne ölen bebeğini Laura'ya 3 aylık hamileyken kaybetmiştir. Ölen bebeği doğmadan 9 ay önceyse babasını kaybetmiştir. Yas belirtileri sürmekte olan annenin zihni ölümlerin temsilleriyle doludur ve mezarlığı sık sık ziyaret etmektedir. Araştırmanın sonunda net bir saptama yapmanın kolay olmadığını ifade ederek, bu çalışmanın İkame Çocuk konusunda daha derinlikli bir çalışma yapmak için önemli noktaları açığa çıkardığını belirtmiştir. Bazı gözlemlerinden bahsetmiştir. Laura'nın 1 yaşından biraz büyük olmasına rağmen simgeleştirme yetisinin geliştiğini ve içinde bulunduğu kafa karışıklığı ile annesinin kafa karışıklığı arasında bir bağ kurduğunu gösteren oyunlar oynadığını belirtmiştir. Laura seanslarda bir bebekle oynamaktaydı ve bebeğin

kafasına hafifçe vurmaktaydı. Reid (2003), Laura'nın oynadığı bu oyuncak bebeğin, annesinin kafasının içinde varlığını sürdüren, kendisine rakip olan kardeşi olabileceği yönünde yorumda bulunmuştur. Ancak bu oyuncak bebeğin gerçek bir bebek olmadığı, ikame çocuğun duygularını ifade etmesi için bir alan olduğuna vurgu yapmıştır. Bu çalışmadan (Reid, 2003) anlayabiliriz ki, ufak bir çocuk için annenin zihninde canlılığını koruyan fakat ölmüş birbirinin imgesi sezilebilir ve onun ruhsallığı için zorlayıcı koşullar yaratabilir. Çünkü ikame çocukların, zihni ölmüşlerin temsilleriyle dolu ikircikli bir anne nesnesini içselleştirdikleri ya da yansıtmalı bir yolla onunla özdeşim kurdukları gözlenmiştir.

Kendisi ve başkaları için tehlikeli oldukları düşünülerek psikiyatri servisine yönlendirilen ikame çocukların dosyalarını inceleyen Legg ve Sherick (1976), yürüttükleri çalışmada anne babaların ruhsal durumlarından ziyade ikame çocukların ruhsal süreçlerini incelemişlerdir. Bu çocukların “ölümün gölgesinde” yürüdüklerini görmüşlerdir. Bir ölenin yerine yapılan çocukların kendi kişiliklerine sahip olabilmeleri için, başka bir ifadeyle kendi başına bir kişi olabilmeleri için kaybın ardından yeterli süre geçmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durumla ilgili anne-babalara öneri sunabilmenin yolunun İkame Çocuk Fenomenine dair daha kapsamlı anlayışlara sahip olmamızdan geçtiğini, fenomenin ortaya çıkardığı kişilik gelişimine engel olabilecek faktörlerle ilgili net olmamız gerektiğini vurgulamışlardır (Legg ve Sherick, 1976). Araştırmacılar, ikame çocuk deneyimiyle ikiz olma deneyimi arasında bağlantı kurulup kurulamayacağını sorgulamışlardır. Şu şekilde ifade etmişlerdir: “Çeşitli yazarların “ikiz bir çiftin üyesi olmanın kişilik gelişimi üzerinde derin etkileri olduğunu” bulduğunu unutmayın. Genel olarak, karşılıklı bağımlılık ve kendini ikizden tamamen ayırt etmek meselelerinde başarısızlık vardır. Bu nedenle tam bir kendini temsil etme bulunamaz. “Kendini ikiziyle eşleştirme reaksiyonu”, benlik ve nesne temsillerinin kaynaşmasıyla sonuçlanır. Bu durumun ikiz için rahatsızlık veren yönleri ego sınırındaki ve kimlikteki iç içe geçmelerdir”. Bu deneyimin ikame çocuklar ve ölen kardeşleri arasında yaşantılanıp yaşantılanmadığını tartışmışlardır. İkame çocukların suçluluk duygularının göz ardı edilmemesinin önemine vurgu yapmışlardır. Bu çocukların kendilerine atfedilen duygu ve düşüncelere bağlı olarak yoğun varoluşsal kaygılarla dolu olabileceklerini dile getirmişlerdir. İkame çocuk statüsüyle başladıkları hayatta, yaşamın ilk yıllarında almaları gereken bakıma ulaşma

konusunda dezavantajlı olabileceklerine, zorluklara mücadele etme konusunda savunmasız olabileceklerine dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Kederli bir aileye kabul edilmek zorlayıcı bir deneyimdir. Aslen kendisine ait olmayan, ölmüş bir kimsenin imajlarıyla dolu olmak da zorlayıcı bir deneyimdir. Bebek yaşamın ilk yıllarından bedeninin içinden gelen uyarımlarla ne yapacağını bilemezken ve dışarıdan gelen uyarımlarla da uyumlanma çabası sürerken, ona bakım verenlerin yasta olmaları ve onlara duygusal yönden ulaşamaması dehşet verici olabilir. Legg ve Sherick'in çalışması bu konular üzerinde durmuştur ve İkame Çocuk Fenomeni'ni Anna Freud, Margret Mahler, Heinz Konut gibi psikanalizin önemli isimlerinin gelişim kuramları ile beraber anlamaya çalışmışlardır. İkame çocuklar için her insan yavrusunun geçtiği gelişim evrelerinin normal seyirden daha hızlı olduğunu ve bir erken olgunlaşmayla karşı karşıya kaldıklarını düşünmüşlerdir (Legg ve Sherick, 1976).

Psikanalist ve psikiyatrist olan Vamık Volkan, 1984 senesinde yayımlanan Ölümsüz Atatürk (Immortal Atatürk) adlı eserde bir tarih bilimci olan N. Itzkowitz ile beraber çalışmıştır. Bu eserde yazarlar Mustafa Kemal Atatürk'ün kronolojik tarihini takip ederek ikame çocuk olma deneyimi ve yaratıcılığı arasındaki bağa dikkat çekmişlerdir. Daha sonra Vamık Volkan, Psikolistanbul (İstanbul Psikanaliz Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Derneği) Konferanslarında bu çalışmanın bir özetini sunmuştur (Volkan, 2014). Volkan ikame çocuk fenomenine dair bir tanımlama yaparken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Çocuğunu kaybetmiş ve yas süreci komplike olmuş bir anne, bazen ölmüş çocuğunun özel bir zihinsel imgesini yeni doğan bir çocuğun gelişmekte olan kendilik tasarımı içine depolayabilir. Aslında anne dışında biri de aynı şeyi yapabilir. Bazen bu kişi, hem ölmüş çocukla hem de yeni doğan çocukla yakından ilişkisi olan bir başkası, örneğin bir babadır. Ayrıca yeni doğan çocuğa depolanan imge, her zaman ölmüş bir çocuğa ait olmaz. Örneğin, kaybedilmiş yetişkin bir akrabaya ya da sevgiliye ait imge depolanabilir. Yeni doğan bir çocuğun, kendi doğumundan önce ölmüş olan kardeşle ya da kaybedilmiş yetişkinle gerçek dünyada ilişkisi olmamıştır. Fakat annesi (ya da diğer önemli kişi) onu bilinçdışı olarak ölmüş kardeşin veya kaybedilmiş kişinin yerine koyduğu için ölü çocuğun ya da kaybedilmiş kişinin depolanmış zihinsel imgesi, canlı çocuğun kişilik gelişiminde önemli rol oynar. Ölü bir kardeşin veya kaybedilmiş başka birinin zihinsel imgesini koruması ve canlı tutması için anne ya da diğer önemli kişiler

tarafından psikolojik olarak görevlendirilen çocuklara “ikame çocuklar” ismi verilmiştir” (Volkan, 2014).

Volkan (2014), kaleme aldığı bu yazısında kuşaklar arası aktarıma dikkat çekmiştir. Bilinçdışı düşlem ve depolama kavramlarının etkisinin ikame çocuk olma deneyimi üzerinde belirleyici rol oynayan unsurlar olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Kuşaklar arası aktarım kavramı Yahudi soykırımından sağ kalanların soy zincirinde olan kişilerle yapılan çalışmalar sayesinde genişlemiş ve gelişmiştir. Kuşaklar arası aktarımların geniş türleri olduğunu, ancak önemli bir noktada birleştiklerini belirten Vamik Volkan, bu önemli noktanın çocuk ve çocuğu yetiştiren kişinin/kişilerin arasındaki psikolojik sınırların geçirgenliğine dayandığına işaret etmiştir. Pek çok psikanaliste ve Volkan’a göre; yenidoğanın doğduğu kucak, bebek/bakımveren ilişkisi yenidoğanın zihinsel gelişimi açısından önemlidir. Bebek, doğduğu kucaktan beslenmektedir ve bu beslenme yalnızca karnının doymasıyla kalmaz, ona aktarılan ve büyümeyi başlatan öğelere ek olarak istenmeyen bazı öğeler de aktarabilir. *“Ağır biçimde örselenmiş kişiler, örseleyici yaşantılar sırasında utanç, aşağılanma, çaresizlik, hatta insanlıktan çıkarılmaya maruz kalıp bunları tersine döndüremediklerinde ve kayıplarının yasını tutamadıklarında, arkadan gelen kuşağı/kuşakları bu bitmemiş psikolojik süreçleri tamamlamaya yükümlü kalarlar.”* Burada söz konusu olan tamamlanmamış bir meselenin bir sonraki kuşağa tamamlanması üzere devredilmesidir. Bir anlamda yeni kuşaktan olan “görevlendirilmiştir”. Volkan, bu örselenme deneyimlerinin aktarımını “depolama” kavramı ile açıklar ve bu kavramın özdeşleşmeden ya da Klein’in yansıtmalı özdeşleşim kavramından başka olduğunu altını çizer. Depolama ile özdeşleşme yakından ilişkilidir ancak depolama söz konusu olduğunda çocuk aktif alıcı rolünü üstlenmez de, ona bakımveren kişi aktif rolde çocuğun henüz gelişme sürecinde olan kendilik tasarımının içine kendi seçtiği bazı kendilik tasarımları ve/veya nesne tasarımları yerleştirir. Bu anlatıdan anlaşılabileceği üzere, yetişkin tarafından çocuğa depolanan imgeler çocuk tarafından işlenmemiş ve deneyimlenmemiştir. Çocuk için ham veriler gibidirler ve her hangi bir bağlamları yoktur. Bağlam yetişkin için vardır çünkü aslında depolanan malzeme, yetişkinin zihinsel temsillerinden kopmuştur. Volkan’a göre depolama, çocukta psikolojik DNA oluşturan bir fenomen anlamı taşımaktadır. İç dünyanın gelişmesinde yadsınamaz bir öneme sahiptir. İç dünya

dendiğinde hemen akla gelen bir diğer önemli kavram ise bilinçdışı düşlemdir. Pek çok psikanalist tarafından defalarca tanımlanan bilinçdışı düşlem hakkında Vamık Volkan şöyle söylemiştir: *“Küçük bir çocuk, gerçek dünyada olup biten ve örselenme yaratan olayları tam olarak anlayamaz. Bu olayları, iç dünyasındaki isteklerle ve korkularla karıştırır; olan bitene neden bulmayı hedefleyen ve olayların ortaya çıkardığı duygularla başa çıkmayı sağlayan bir “öykü” geliştirir. Bu “öykü” bilinçdışında kalır ve biz ona “bilinçdışı düşlem” deriz. Böyle bir “öykü”nün var olduğunu, yüzeye çıkan bazı görüntüler aracılığıyla farkedebiliriz. Bilinçdışı düşlemin kişi üzerindeki etkisi, kişinin yaşamı boyunca sürer.”*

1.2. Kavramsal Arka Plan

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın kavramsal planı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Kavramsal arka plan kapsamında ise Mahler’in gelişim kuramı, Melanie Klein’in paranoid şizoid ve depresif pozisyon kuramı ve Winnicott’un birincil annelik tasası ve geçiş nesnesi kuramları incelenmiştir.

1.2.1. Mahler’in Ayrılma Bireyleşme Kuramı

Ayrılma bireyleşme teorisi bir çocuğun hayatının doğumdan itibaren süren ilk otuz altı ayını iki ana ve dört alt evrede inceleyen bir gelişim kuramı olmaktadır. Normal otistik ve normal ortak yaşamsal olarak isimlendirilen bu iki ana dönem gelişimde ayrılma ve bireyselleşmenin temelini sağlamakta ve yaşamın ilk ayını kapsamaktadır. Bu teoriye göre bireylerde ayrılma ve bireyleşme altıncı aydan itibaren başlamakta ve bu aydan itibaren bebek, öteki ve kendilik kavramlarının ayırımını yapabilmekte, dış dünyayı keşfetmektedir. Mahler ve McDevitt (1980) bu kuramın birinci alt evresini farklılaşma ve beden imgesinin gelişimi, ikinci alt evreyi alıştırma, üçüncü alt evreyi yeniden yakınlaşma ve dördüncü alt evreyi ise bireyliğin pekişmesi olarak isimlendirmiştir.

Mahler’in ayrılma, bireyleşme teorisin temelinde biyolojik doğum ile psikolojik doğumun aynı anda gerçekleşmediği düşüncesi yatmakta, buna göre yenidoğan biyolojik doğumu ile birlikte aslında psikolojik olarak doğmamakta, bakımı verenine bağlı olmakta ve psikolojik doğum gelişimin ilerleyen safhalarında

gerçekleşmektedir. İlerleyen bu safhalarda ruhsal doğum gerçekleşmekte ve ayrılma-bireyleşme dönemi başlamaktadır (Mahler, Pine ve Bergman, 2015). Tanım olarak ayrılma ve bireyleşme birlikte kullanılsa da aynı kavramı karşılamamaktadır. Kurama göre bu kavramlar bebeğin gelişim sürecinde iç içe geçebilse de farklı şekillerde ilerleyebilen iki farklı kavram olduğu ifade edilmektedir (Topçu, 2016). Bu farklılığa göre bebeğin, bakım vereni ile olan ilişkiden kopması, farklılaşması ayrışma olarak tanımlanmaktayken, bebeğin kendi benliğine yönelik bir farkındalık geliştirmesi ise bireyleşme olarak isimlendirilmektedir (Demircioğlu ve diğerleri, 2018). McGinn (2000) ayrışmayı bir ruhsal süreç olarak tanımlamış ve süreç içerisinde bebek kendini, hayatını ve çevresini tanımaya, anlamlandırmaya başlamakta ve kendini bakım vereninden ayrı olarak değerlendirebilme yeteneği kazanmaktadır. Buradan hareketle bu kuram bebeğin kendini ifade etme kapasitesinin, isteklerini ve iç dünyasını yansıtabilmesinin sınırlı olmasından hareket etmekte, her ne kadar bebek ile bakım vereni arasındaki ilişki fiziksel ve zihinsel gelişim açısından çok önemli olsa da gelişim süreçlerinde ayrılma ve bireyleşme birbirine paralel ilerleyen iki kritik unsur olarak değerlendirilmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006).

1.2.2. Paranoid Şizoid ve Depresif Pozisyon

Gelişimsel süreçleri içerisinde bebekler ele alındığında, bebeklerin zamanlarının çoğunun uyuyarak, beslenerek, fiziksel ve bilişsel tatminler etrafında gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu durumlar bebek için ideal koşullar olarak ifade edilse de bebeğin kaygı içerisinde olabildiği anlar da bulunabilmekte ve bebeğin bu kaygıya yönelik geliştirdiği savunmalar Klein'in paranoid şizoid ve depresif kompozisyon kuramının temellerini oluşturmaktadır.

Bebeğin kaygı yaşaması gelişimsel süreçlerin bir parçası olarak nitelendirilmekte ve erken dönemlerde de görülebilen kaygılar ve kaygılara yönelik savunmalar kendini gelişimsel süreç boyunca tekrarlayabilmektedir (Anlı, 2013). Klien kuramı geliştirirken paranoid konum tanımı üzerinde durmuş fakat bu kuram ilerleyen zamanlarda Fairbairn (1941) tarafından ego ayrımı ile olan ilişkisi çerçevesinde ele alınarak paranoid şizoid olarak ele alınmaya başlanmıştır. Klein (1932) bu kuramı geliştirirken paranoid şizoid konum ve depresif konum adı altında

iki farklı kaygı mekanizmasının bebeğin savunma mekanizmalarını şekillendirdiğini belirtmekte ve bu mekanizmalar savunma ve nesle ilişkilerinden oluşmaktadır. Bu kuram geliştirildiği ilk yıllarda araştırmacılar tarafından bir popülerite ile karşılanmasa da ilerleyen yıllarda gerçekleştirilen birçok gelişim kuramının temelini oluşturmuştur (Spillius, 2007).

Klein (1946) paranoid şizoid konumun kendini öncelikli olarak endişe çerçevesinde şekillenen bir ego olarak tanımlamış ve egoyu da Freud'dan farklı olarak olgunlaşmamış ilkel bir yapı olarak ele almıştır. Klein'in psikolojik analizini yaptığı Rita'nın egosunun anksiyete ve kaygıya oldukça hassas olduğunu ve bunun kontrol edilemez düzeyde olduğunu belirtmiştir (Kristeva, 2015). Klein paranoid şizoid dönemde öznenin nesneleri sağlıklı bir biçimde değerlendiremediği, aşırı iyi veya aşırı kötü olarak değerlendirdiğini belirtmiştir (Tura, 2005). Klein'in analizlerine göre paranoid şizoid konum bebekliğin üçüncü ayından itibaren ortaya çıkmakta, bu dönemde bebek korku, korku kaynaklarını, kötülüğü, iyiliği ve zulmedici unsurları anlamlandırmaya başlamakta ve kendisi için tehdit oluşturabilecek nesnelere dair bir kaygı duyabilmektedir. Örnek olarak bebek için açlık algısı, muhtemelen sadece "burada bulunmayan yiyecek" deneyimi değil, "bu nesne beni açlıktan öldürüyor" ya da "korkunç bir şey bana saldırıyor" gibi bir çerçevede tanılandırılmaktadır (Spillius, 2007). Klein'in kuramına göre paranoid şizoid konumdan sonra depresif konum gelmekte ve bu konuma geçmenin en temel koşulu bebeğin yaşadığı olumsuz deneyimlerin olumlu deneyimlerden daha fazla olması veya daha büyük izler bırakması olmaktadır (Anlı, 2013).

Özetle, Klein'in kuramına göre bebek doğum deneyimi ve sonrasındaki gelişim sürecinde yok edilme ve zarar görme korkusuna bağlı olarak savunma mekanizmaları geliştirmekte, bu mekanizmalar çerçevesinde nesneleri iyi veya kötü olarak sınıflandırmakta ve çevresi ile etkileşimini bu sınıflandırmalar çerçevesinde oluşturmaktadır. Kötü olarak sınıflandırdığı nesnelere düşmanca bir tutum takınırken, iyi olarak sınıflandırdığı nesnelere ise pozitif tutumlar takınmakta ve bunları içselleştirmektedir (Budak, 2009).

1.2.3. Birincil Annelik Tasası ve Geçiş Nesnesi

Çocuk psikanalizinde bir diğer popüler kuram Winnicott'un birincil annelik tasası ve geçiş kuramı olmaktadır. Bu kuram çerçevesinde Winnicott babayı devre dışı bırakarak bebeğin gelişiminde annenin mutlak rolüne değinmiştir. Bu kurama göre çocuğa yönelik tüm bakım anneden gelmeli, babadan bile gelse annesel olarak sınıflandırılmalı ve babanın temel rolü anneye destek olmak olmak, destek rolünü üstlenmesi olmaktadır (Özen, 2010).

Winnicott'a göre annelik, gebeliğin ilk anlarından itibaren, doğuma hatta bebeğin gelişiminin ilk birkaç ayına kadar geçen süre içerisinde oldukça zorlayıcı ve anne için yeni duyguların deneyimlendiği bir süreç olmakta ve bu dönemde annenin bebeğine aşırı bağlanmasına ve yaşadığı aşırı hassasiyete "birincil annelik tasası" denilmektedir (Abrevaya, 2007). Bu dönem annenin içgüdüsel olarak bebeği ile özdeşleştiği dönem olmakta ve bundan dolayı bebeğin fizyolojik ve duygusal gereksinimleri annenin bu özdeşleşmesi ile karşılanır ve aynı zamanda bebeğin de benliğinin gelişimini başlar (Parman, 2007). Winnicott'a (1965) göre annenin bebeğin her ihtiyaç anında çevresinde olması önemli olmakta, buna karşın bebeğin anneye olan ihtiyaçlarının azalması durumunda annenin de bebekten uzaklaşması annenin psikolojik ve fizyolojik sağlığı açısından önem arz etmekte (Mitchell ve Black, 2012) ve bu dönemde hem annenin hem de bebeğin özgürlük algısı ve benliği gelişim göstermektedir. Bu bağlamda, yeterince iyi anne, bebeğin anne tarafından fiziksel olarak korunduğu aynı zamanda da anne ve baba dışında tüm çevreyle nesne ilişkileri geliştirmesini sağladığı "kucaklayıcı bir çevre" sunar (Winnicott, 1965). Öznel tümgüçlülük sırasında, bebek ihtiyaç duyduğu nesneyi yarattığını ve kontrol ettiğini düşünür. Buna karşın nesnel gerçeklikte bebek arzu edilen nesnenin dış dünyadan olduğunu, kendisinin yaratmadığını ve kontrol edemediğini yani kendisinden farklı olduğunu fark eder. Öznel tümgüçlülük ile çevrenin nesnel gerçekliği arasında, bebek kendi kontrolünde olan ve özellikle anneden fiziksel ve psikolojik ayrılmaya karşı geliştirdiği savunma ile ilişkili olan bir "geçiş nesnesine" bağlanma gerçekleştirir. Bu geçiş nesnesi ilk "ben olmayan" nesnedir ve bebeğin bağımlı olduğu bir bebek bezi, kıyafet, battaniye ya da oyuncak ayı olabilir. Bebek geçiş nesnesi üzerinde öznel tümgüçlülükten farklı olan bazı haklar talep eder. Bu nesne tutkuyla kucaklanır, özenle ilgilenilir ayrıca paralanır yani içten gelen sevgi, nefret ve saldırganlığa karşı dayanır.

Yetişkinlerin bakış açısına göre geçiş nesnesi dış dünyaya aittir, fakat bebeğin bakış açısına göre bu nesne ne dış dünyaya ne de tamamen i dünyaya aittir. Geçiş nesnesinin kaderi sürgündür ve anlamını yas tutulmadan kaybeder. Yeterince iyi anne bu nesnenin bebek için rahatlatıcı etkisini bilir ve bu ilişkiye müdahale etmez (Winnicott, 1965; Winnicott, 2010).

1.2.4 Freud: Yas ve Melankoli

Yas ve Melankoli adlı yapıtında Freud, bu iki kavramın birbirlerinden ayrıldıkları noktalara ışık tutmaktadır. Freud bu metnine, melankoli kavramının psikiyatride dahi pek çok formu olduğunun ve tek bir forma indirgenemez oluşunun altını çizerek başlar. Yanı sıra, yaptığı klinik gözlemler aracılığıyla tümden genellenebilir bilgiler sunmadığını akılda tutmakta fayda olacağını da belirtir.

Freud (1917), yası şu şekilde tanımlamaktadır: “Yas, sevilen bir yakının veya ülke, özgürlük, bir ideal gibi düşünsel-soyut bazı değerlerin kaybına karşı gelişen bir reaksiyondur.” Freud’a göre, bazı kişilerde yasa neden olan yaşam olaylarının melankoliye sebep olduğu olur fakat çoğunlukla yas ile gelen tutumlar tedavilik bir durum oluşurmazlar ve belli bir zaman içinde, yaslı insanın olağan dışı tepki ve davranışları müdahaleye gerek olmaksızın ortadan kaybolurlar. Öyle ki, melankolide görünenin aksine, yasta kişinin kendine saygısından bir bozulma yoktur. “Sevilen birinin kaybına bir reaksiyon olarak ağır bir yas, melankoli ile benzer acı veren zihinsel bir durumu, dış dünyaya ilginin kaybını-leni anımsatmayacak şekilde-, ölenin yerini alacağı düşünüldüğünden yeni bir sevgi nesnesi edinme kapasitesinin kaybı, lenle bağlantılı olmayan her etken çabadan vazgeçişi içerir” (Freud, 1917). Kişi kaybın dışında kalan herhangi bir ilgiye ya da amaca yer bırakmayacak şekilde kendini yasa adar.

Melankoli kavramı günümüzde depresyona denk düşer ve melankolide kişinin nesneye doğru kuvvetli bir iftedeğerli yatırımı vardır. Başka bir ifadeyle, nesne aynı anda hem sevilen hem nefret edilendir. Bundan dolayı da “nesne üzerinde sevgi ve nefretin çarpıştığı sayısız farklı mücadeleler verilir. Bir kısmı libidoyu nesneden ayırmaya çalışırken diğerleri saldırı karşısında libidonun konumunu korumaya çalışır” (Freud, 1917). Freud’a göre melankolide, kaybı takip eden süreçte insan derin ve acılı bir şekilde karamsarlığa düşer. Ancak, kişi neyi kaybettiğini bilemez. Melankolideki

kişinin ilgisi dış dünyadan çekilir. Kişi sevme kapasitesini kaybeder, süregelen aktivitelerde azalmalar görülür ve yastakinin tersine, melankolide kişi kendine saygısını kaybeder; kendini yermeye başlar, kınar ve hatta cezalandırılma beklentileri dahi gözlenir. Gözlendikçe fark edilir ki kişinin bu kınamaları kendineymiş gibi görünse de esasen bir sevgi nesnesine yönelik kınamalardır fakat yön değiştirmiş ve kendi egosuna doğru yönelmiştir.

Bir kayıp söz konusu olduğunda gerçeklik göstermektedir ki, sevilen nesne artık yoktur. Varlığında yapılan libidinal yatırımın artık bu nesneden geri çekilmesi gerekmektedir fakat geri çekilme durumunda bir karşıt tepki ortaya çıkar. “İnsanların bağlanabileceği başka bir nesne olsa bile belli bir libidinal durumdan isteyerek hiçbir zaman vazgeçmemeleri evrensel olarak gözlenen bir durumdur” (Freud, 1917). Freud bu karşıt gücün kişiyi gerçeklikten koparacak ölçüde yoğun olabileceğinden ve kaybedilen nesneye psikotik bir biçimde bağlanılabileceğinden bahsetmiştir. Zaman içerisinde galip gelecek taraf gerçekliğe uyumdur ancak bu bir süreç gerektirir. Bu süreç yavaştır. Bu süreç, kişinin enerjisinin ve zamanının harcanması gerektirir ve bu süreçte ölen kişinin varlığı zihinsel olarak sürdürülür. Yas süreci boyunca “anı ve beklentiler tazelenir, bunlara ruhsal enerji yatırımı yapılır ve bu nesneden libidonun ayrışması tamamlanır. Gerçeğin gerektirdiği çok yavaş gerçekleşen bu acılı uzlaşmanın gerekliliğini mental ekonomi ile açıklama hiç de kolay değildir. Bu çekilen acı bize doğal gelir. Gerçek, egonun yas çalışması tamamlandığında, inhibisyonlardan kurtulacağı ve özgürleşeceğidir” (Freud, 1917). Freud kayba yönelik ayrıntılı bir değerlendirme yapılması sonucunda nesneye yönelen libidonun, nesneden ayrışıp özgürleşeceğini vurgulamıştır. Melankolide, kayıptan sonra libidinal yatırım yapılacak yeni bir nesne bulunamamıştır ve serbest libido kişinin egosunun içine doğru geri çekilmiştir. Kayıp kişi ile özdeşim kurulmuştur. Freud’un ifadeleri ile “Nesnenin gölgesi ego'nun üzerine düşmüş ve ego terkedilmiş nesneymiş gibi davranılmaya başlanmıştır” (Freud, 1917). Metnin sonunda Freud yas sürecinin bilinçdışında gerçekleşen bir nesneyi kötülemeyle birlikte, nesnenin değersizliğinin kişinin benliğince gerçekleşen kabulüyle sonlanacağını ifade eder. Başka bir ifadeyle benlik kaybedilen nesneden üstün bir pozisyonadadır. Önemli bir ayrışma şudur ki; Yas sürecindeki kişinin meşguliyeti yitirilen nesneye yönelmiştir ve geri kalan her şey anlamsızdır fakat melankolide kayıp ile birlikte benlik boş bir hale gelmiştir ve yine

benlik değersizleşmiştir. Bunun nedeni Freud'un açıkladığı şekliyle; melankolik kişinin bir şey kaybettiğinin farkında olması ancak bu kayıpla beraber kendi iç dünyasında neyi kaybetmiş olduğunu anlamlandıramayışıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu çalışmada, kendileri doğmadan evvel vefat eden aile büyüklerinin ismini taşıyan yetişkinlerin kendilik algıları, ölen kişiye dair algıları, ikame çocuk olma deneyimini çocukluklarında ve erişkin zamanlarında nasıl anlamlandırdıkları ve ikame çocuk olma deneyimi kapsamında anne-babalarını nasıl deneyimledikleri incelenmiştir. Ebeveynlerinin beklenmedik bir şekilde kaybettikleri anne babalarının isimlerini bebeklerine vermelerinin, günümüzde yetişkin olan ikame çocukların yaşamlarını nasıl etkilediğini düşündükleri derinlemesine incelenmek istendiğinden, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı kendileri doğmadan önce vefat etmiş kişilerin ismini taşıyan kişilerin, bu ismi taşıma deneyimlerini incelemektir. Katılımcıların anlam dünyalarında nasıl bir yer tuttuğu araştırılmıştır. Aile üyelerince değer verilen, önemsenen ve vefat etmiş bir kişinin adının yeni doğana verilmesi, günümüzde yetişkin olan kişilerin hayatlarına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Aile üyelerince bu kişilerin nasıl bilindiği ve kişilerin kendilerini nasıl anlamlandığı incelenmiştir.

Anne babalarını trajik bir şekilde kaybeden ebeveynlerin, yeni doğan çocuklarına, değer verdikleri fakat ölüm yoluyla kaybettikleri bu kişilerin isimlerini vermelerinde bir tutulamamış yasın etkisinin olabileceği düşüncesinden hareketle yeni doğan çocuklarını bir şekilde görevlendirmiş olabilecekleri düşünülmüştür. Araştırmada, genç yaşta ya da trajik bir şekilde vefat eden büyükanne ya da büyükbabalarının adlarını taşıyan, günümüzde yetişkin olan kişilerin bu ismi taşıma deneyimlerini nasıl anlamlandığı incelenmiştir. Anne babaların bu ismi vermelerinin, ölen kişiyi yaşatmaya dair bir çaba olabileceği inancı araştırmacı tarafından benimsenmiştir. Bu doğrultuda anne babaların kaybettikleri sevilen kişinin

yerini bir ikameyle doldurmuş olabilecekleri düşünülmüştür. Dolayısıyla günümüzde yetişkin olan, ölen birinin adını taşıyan kişilerin İkame Çocuk oldukları varsayılmıştır.

İkame Çocuk Fenomeni 1960'lı yıllardan bu yana literatürde olan ve yapılan araştırmalar ışığında tanımı genişleyen bir kavramdır. İkame Çocuklar; ölen bir kardeşin ya da ölüm sebebiyle kaybedilen sevilen bir kişinin zihinsel temsilini korumak, bu temsili canlı tutmak üzere yapılmış çocuklardır (Volkan, 2014). Onlara doğumlarıyla beraber yalnızca bir isim verilmemiştir. İsme ek olarak bilinçdışı bir görev de verilmiştir. Anne-babaları ya da başka önemli kişiler tarafından psikolojik olarak görevlendiren bu çocuklar, bahsi geçen ölen kişilerle çeşitli özdeşleşimler kurar ve bunun sonucunda olumlu veya olumsuz türde pek çok psikolojik tepki verirler. Yapılan bu çalışmayla hedeflenen İkame Çocuk olma deneyimini katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler yoluyla, olabildiğince anlamaktır. Araştırmanın, bir fenomenin katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiğini derinlemesine anlamayı hedeflemesi sebebiyle küçük bir grubu içermektedir. Bu deneyimin kişilerin benliklerinde ve bireyselleşme yolculuklarında nasıl bir rol oynadığı, yetişkin kimliklerinde ne gibi etkileri olduğu ve ne tür bilinçdışı özdeşimler kurduklarına dair bir bakış sunmak araştırmanın amaçları arasındadır. Katılımcıların gerçek hayatta tanımadıkları ölen birinin adını taşıma deneyimlerini anlamak ve kavramsallaştırmak için, onların deneyimleri ve hikâyeleri bireysel görüşmeler aracılığıyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda veri toplamak amacıyla Türkiye'de yaşayan yetişkinlerle deneyimlerine ve algılarına odaklanabilmek amacıyla yaklaşık birer saatlik görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bazıları yüzyüze bazıları çevrim-içi görüşmelerdir. Katılımcıların yanıtları ve anlatıları Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) (Smith ve Osborn, 2008; Smith, Flowers ve Larkin, 2009) kullanılarak analiz edilmiştir. YFA yaklaşımının tercih edilmesinin amacı, YFA'nın kişisel deneyimleri, kişilerin belirli bir olay veya süreçle, fenomenle ilişkilerini anlamaya çalışan, kişilerin karşılaştıkları durumları algılayışlarının ve bunları anlamlandırmalarının incelenmesine odaklanılmıştır.

İkame Çocuk olma deneyimini, birinci ağızdan duymanın bilimsel alanyazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir ve bu önemli sayılmaktadır. Yanı sıra, çalışmaya katılanların içinde bulundukları İkame Çocuk olma deneyiminden haberdar olmalarının, ruhsallıklarında önemli bir yer tuttuğu düşünülen bu yaşantının dış

dünyada bir adı olduğunu bilmelerinin, kişisel deneyimlerini anlamlandırma mahiyetinde önemli olduğu düşünülmektedir.

2.2. Araştırma Modeli

Bu çalışmanın modeli Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz'e (YFA) dayanmaktadır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), insanların başlıca yaşam olaylarını nasıl anlamlandırdıklarını araştırmayı hedefine alan nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Kişisel olarak deneyimlenen bir olayı ve bu olayın belirli bir olay veya süreçle (fenomenle) ilişkilerini anlamaya çalışır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009). Her bireyin kendine özgü yaşam deneyimini incelemeyi merkeze alan YFA, idiyografiktir. Başka bir ifadeyle, elde edilen verilerden genellenebilir bulgular üretmek yerine, kişinin benzersiz ve kendine has dünyasını derinlemesine anlamayı merkezine alan bir araştırma yaklaşımıdır. Katılımcıların bir fenomenle ilgili öznel deneyimlerini derinlemesine anlayabilmek için katılımcılarla birebir görüşmeler yapılır. Her bir katılımcının görüşmesi, görüşmeler arasında karşılaştırmalar yapılmadan, ilk başta tek tek analiz edilir. Daha sonra diğer görüşme için yeniden kendi içinde bir analiz çalışması başlatılır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ayrı ayrı kendi bağlamları içerisinde derinlemesine detaylı bir şekilde incelenir (Pietkiewicz ve Smith, 2012). Başlangıçta, katılımcıların kendi ifadeleri içerisinde üretilen “temalar”, araştırmacının yorumlamalarının da dahil olmasıyla beraber tüm katılımcıları kapsayacak daha bütünlüklü temalara dönüşürler.

Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin detaylı ve kapsamlı bir analizi gerekir. Bu sebeple YFA yaklaşımıyla yürütülen çalışmaların örneklem boyutunun ufak tutulması önerilir. Smith ve Osborn (2007), örneklem büyüklüğünün 2-10 kişi aralığında olacak şekilde olmasını önermişlerdir. Böylece yapılan görüşmelerden elde edilen veriler detaylı bir şekilde incelenebilir ve daha zengin bir analiz yapılabilir. Büyük örneklemle yürütülen çalışmalarda verilerin incelenmesi açısından her bir görüşme dökümlerine daha az vakit ayrılabilir ve bu da analizden elde edilebilecek incelikli detayların ve zenginliği yitirmeye yol açabilir (Smith ve ark, 2009). Böylece yüzeysel anlamlardan çok, anlamların derinleştiği bulgulara ulaşılır.

YFA, tümevarımsal bir yaklaşımdır. YFA ile yapılan çalışmalarda bir hipotezi doğrulamaktan ya da reddetmekten ziyade, araştırma sorularının aldığı tepkilerin açtığı yollar göz önünde bulundurulur ve parçalardan bir bütün oluşturmaya doğru yol alınır. Araştırmacıların esnek olmaları, ortaya çıkan yeni konu, soru ya da sorunlara açık olmaları ve gerekirse elde edilenleri analizlere eklemeleri beklenir (Smith, 2004). Tüm bu bilgiler ışığında, YFA yorumlayıcı bir yaklaşımdır. Yukarıda sözü geçen uygulamaların hepsi yorum gerektiren uygulamalardır (Larkin ve diğerleri, 2006). Bu araştırma yaklaşımında araştırmacının da rolü vardır ve araştırma dinamik bir süreçtir (Smith ve Osborn, 2008).

2.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın temel varsayımları aşağıda sunulmuştur:

- Araştırmaya katılan kişilerin doldurdıkları sosyodemografik bilgi formuna dürüst ve doğru yanıt verdikleri düşünülmektedir.
- Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış soruların fenomeni anlamada uygun olduğu varsayılmıştır.
- Katılımcıların araştırma boyunca İkame Çocuk olma deneyimlerine dair sundukları bilgilerin samimi ve açık olduğu varsayılmıştır. Deneyim, duygu ve düşüncelerini berrak ve şeffaf bir şekilde paylaşacakları düşünülmüştür.

2.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada yer alacak katılımcılara kartopu örneklem modeli ile ulaşılmıştır. Araştırmacının çevresindeki, araştırmaya katılım sağlama koşullarıyla uyumlu görünen kişilerle iletişime geçilmiştir Smith ve arkadaşları 2009 senesinde yaptıkları çalışmada YFA ile yapılacak çalışmalarda veri toplama sürecinin duyarlılık, esneklik ve organizasyon gerektirdiğini vurgulamışlardır. Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmelerde katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak maksadıyla kendilerinden Demografik Bilgi Formu'nu (EK-1) doldurmaları istenmiştir. Bu formda katılımcıların yaşı, doğum yeri, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, çocuğu olup olmadığı ve fiziksel bir hastalığı ya da sağlık problemi olup olmadığı

solurulmuştur. Ardından, yarı yapılandırılmış görüşme formundaki (EK-2) sorular sorulmuştur. Bu sorular; katılımcıların kendilerinden bahsetmeleri, yaşamlarını nasıl gördükleri, ailelerini nasıl bildikleri, ailelerin onları nasıl bildikleri, ölen birinin adının yeni doğana verilmesiyle ilgili neler düşündükleri, ölen kişinin yaşamıyla ilgili neler duydukları ve ölen kişiyle kendisi arasında nasıl bağlantılar kurdukları yönünde sorulardır. Hazırlanmış sorular, mutlak bir sıra olmaksızın katılımcılara yöneltilmiştir ve soruların vesile olabileceği her türden çağrışıma araştırmacı tarafından önem verilmiş, konuşulması için alan açılmıştır. Katılımcılar serbestçe yanıt vermeleri yönünde desteklenmiştir ve soruları yanıtlamama haklarına saygı duyulmuştur. Görüşmeler, araştırmacının psikolog olarak görev aldığı kurumda, klinik görüşme odasında yapılmıştır. Veri toplama süreci yaklaşık 3 hafta sürmüştür.

2.5. Çalışma Grubu

Araştırma yöntemine ilişkin literatürden elde edilen bilgiler ışığında, araştırmaya katılacak kişilerin şu özelliklerle uyumlu olmaları beklenmiştir; Türkiye’de yaşayan, kadın ya da erkek, 24-65 yaş aralığında, en az lisans derecesine sahip, kendisi doğmadan önce ölüm yoluyla kaybedilen kişinin ismini taşıyan, kendisine isim koyulma süreçlerini bilen. YFA’da örneklem boyutu küçüktür. (Smith ve Osborn, 2008). Bu araştırma için YFA’ya uygun olarak küçük boyutlu bir örneklem oluşturulmuştur. Örnekleme 6 kişinin yer alacağı belirlenmiştir. Bu kişilerden biri ile yapılan görüşmenin pilot görüşme olması uygun bulunmuştur. Pilot görüşmede hazırlanan sorulara alınan yanıtların araştırmanın amacıyla ne kadar uyumlu olduğuna dair bir öngörü elde edilmiştir ve hazırlanan formdan bazı sorular çıkarılmış ya da soru sorma biçimi güncellenmiştir. Örneklemin homojen olması, belirlenen gruba temsil etmesi önemlidir. Araştırmaya katılan kişilerin özelliklerinin birbirlerine olabildiğince uygun olması önemsenmiştir ve bu doğrultuda yaş aralığının genişlemesine neden olan iki katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir. Böylece, bu çalışmanın örneklemi 28-30 yaş aralığında bulunan 3 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların ölen kişiyle aynı adı taşımaları grubun homojenliğini sağlamak amacıyla belirlenen bir dahil etme faktörüdür. Katılımcıların isim konulma süreçlerinden haberdar olmaları bir diğer dahil etme kriteridir. Bu kriterin katılımcıların kendi deneyimleri üzerine düşündüğünü gösteren bir kriter olduğu varsayılmaktadır. Katılımcıların eğitim

derecesi olarak en az lisans mezunu olmaları kriteri ise, örneklemin sosyokültürel açıdan birbirine yakın kişilerce oluşmasını sağlamak amacıyla belirlenmiştir.

Katılımcıların her birinden gönüllük esasına göre çalışmada yer almayı kabul etmeleri beklenmiştir. Her bir katılımcıdan gönüllü onam formunu imzalamaları beklenmiştir (EK-3). Veri toplamak için her bir katılımcıyla ikişer saatlik derinlemesine görüşmeler yapılması varsayılmıştır ancak yapılan pilot görüşme sonucunda görüşmelerin yaklaşık 1 saat sürmesi uygun bulunmuştur. Görüşmenin başında, katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmıştır, görüşmeleri ses kayıt aracı ile kaydetme gerekliliği anlatılmıştır ve bu kayıtların gizli tutulacağı konusunda bilgi verilmiştir. Katılımcıların isimleri araştırmanın etiği gereği, rumuzlar ile değiştirilmiştir. Anonimliği sağlamak, araştırmaya katılan kişilerinin güvenliklerini sağlamak ve korumak için önemli bir mesele olarak benimsenmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Veri analizi için YFA yönergeleri izlenmiştir. Görüşmelerde kayıt altına alınan veriler araştırmacının kendisi tarafından transkript edilmiştir ve tekrar tekrar okunmuştur. Her bir katılımcı için bu işlem yapılmıştır. Katılımcıların anlatı ve yorumları arasında bağlar kurulmuş, alt temalar ve buna bağlı üst temalar oluşturulmuştur (Smith ve Osborn, 2008).

Ses kayıtlarının dökümleri tekrar tekrar okunmasındaki amaç, araştırmacının veriye hakim olmasını sağlamaktır. Katılımcıların ikame çocuk olma deneyimine yönelik ifadelerinde, üstü örtülü kalmış anlamları keşfetmeye yönelik bir veri analizi yapılmıştır. Metnin içerisinde gizli kalmış mesajları ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Önce katılımcıların her birinin en çok vurguladıkları sözlere kulak kabartılmış ve ifadeleri kapsayacak kodlar oluşturulmuştur. Sonra tüm katılımcıların üstünde durdukları ortaklaşmış ifadeleri barındıracak temalara ulaşılmıştır. Temaların oluşmasında, açıkça ortaya çıkan anlamların etkileri büyüktür.

Ses kayıtların dökümleri bilgisayardan çıktı alınmıştır. Katılımcı elindeki kağıtlardan okuduğu dökümlerin yanlarına notlar almıştır. Bu süreçte katılımcıların seslerini hayal etmenin yanı sıra, gerekli gördüğü noktada ses kayıtlarını tekrar tekrar dinlemiştir. Literatürde biriken ikame çocuk olguları ile alınan dökümler arasında

uyum olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmacı dökümleri tüm incelikleriyle değerlendirmekte zorlanmış ve verilerin analizi için uygun olan kodlama teknolojilerinden destek almıştır. Niceliksel veri analizi için tasarlanmış olan yazılardan biri olan MAXQDA araştırmacının çalışma süresince faydalandığı bir yazılımdır. Bilgisayar ve program kullanımı yalnızca destek olmuştur. Bu program veri analizi yapmamaktadır. Kodların ve temaların oluşturulma aşamasında araştırmacının organize olmasında yardımcı olmuştur. Kodlamalar ve temalar araştırmacının kendisi tarafından oluşturulmuştur. Flick'e (2011) göre QDA yazılımının kullanılması araştırmacının kalitesini artırır ya da en azından kalitesini kanıtlamasında kolaylık sağlar.

Nitel araştırmalarda öznellik, refleksivite, verinin uygunluğu ve yorumun uygunluğu şeklindeki temel standartlardan bahsedilir. Araştırmacının kendi görüşü ve deneyimleri araştırmada etkindir. Nicel araştırmaların aksine, nitel araştırmalarda öznellik ön plandadır. Bu açıdan bakıldığında araştırmacının güvenilirliği konusunda akıllarda sorular oluşmaktadır. Refleksivite, yani araştırmacıya ayna tutulması önemlidir. Bu nedenle verilerin analizi sırasında araştırmacı, doktora tez çalışmasını bu yöntem aracılığıyla gerçekleştiren bir meslektaşından yardım almıştır.

Bu araştırma konusuna ilgim, kendi kişisel tarihçemden gelmektedir. İsimler, özellikle de ölen kişilerin isimlerinin yeni doğana verilmesi konuları yaşamımın erken dönemlerden beri ilgimi çekmektedir ve zaman içerisinde yaptığım okumalar bu yönde birikmiştir. Devam etmekte olduğum kendi kişisel psikanaliz sürecimde, isimlerin bilinçdışında sandığımdan daha yoğun etkileri olduğunu fark ettim. Araştırma süresince devam ettiğim psikanaliz seanslarımda, araştırma için topladığım verilerin kendi yansıtımlarımdan arınması için çalıştım.

2.7 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma için uygun bulunan araştırma yöntemi Nitel Analiz Yöntemleri çatısı altında yer alan Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizdir ve bu doğrultuda araştırmada yer alan katılımcı sayısı biri pilot çalışma olmak üzere, 28-30 yaş aralığında olan, 4 (dört) kişi ile sınırlıdır. Bulgular ise 3 (üç) katılımcıdan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

- Araştırma bir fenomene dair kişisel deneyimleri duymaya yöneliktir. İkame Çocuk fenomenine dair yapılan literatür taramasından elde edilen bilgilerle uyumlu olarak katılımcılar; “kendisi doğmadan önce ölüm yoluyla kaybedilen kişinin ismini taşıyan” ve “kendisine isim koyulma süreçlerini bilen kişiler” olacak şekilde sınırlandırılmıştır.
- Katılımcılara sunulan yarı yapılandırılmış sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yöneltilen sorular araştırmacının becerisiyle ve literatürden edindiği bilgiler ile sınırlıdır.
- Kendi yaşantılarını samimi ve berrak bir halde ifade etmeleri beklenen katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimleri üzerine fikir üretebilen, muhakeme yapabilen, belli bir entellektüel seviyede olan kişiler olmaları çalışmanın dışlama faktörlerindendir ve bu sebeple katılımcılar en az lisans mezunu olacak şekilde sınırlandırılmıştır.

2.8. Araştırma Soruları

İkame Çocukların kendilerini, yaşamlarını ve bu deneyimi nasıl tanımladıkları araştırmanın ilk sorusudur.

Daha önceden başkasına ait olan bir ismi taşıyan kişilerin, bu adı devralmalarının kendileriyle ve etraflarıyla ilişkilerine nasıl bir etkisi olduğunu anlamaya çalışmak araştırmacının merakının hedefinde olmuştur.

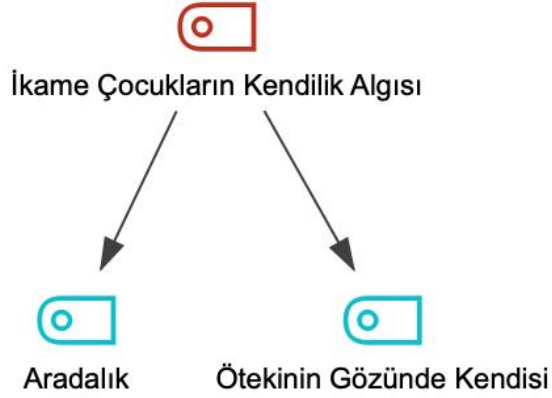
Bu ismi taşımalarının yaşamları üzerinde ne gibi kolaylaştırıcı veya zorlayıcı etkileri olduğu araştırmanın bir diğer sorusudur.

Son olarak, “İkame Çocuk olmaya dair bir ortak temsil oluşturulabilir mi?” sorusu da araştırmayı yapmada itici güç olarak görülebilir.

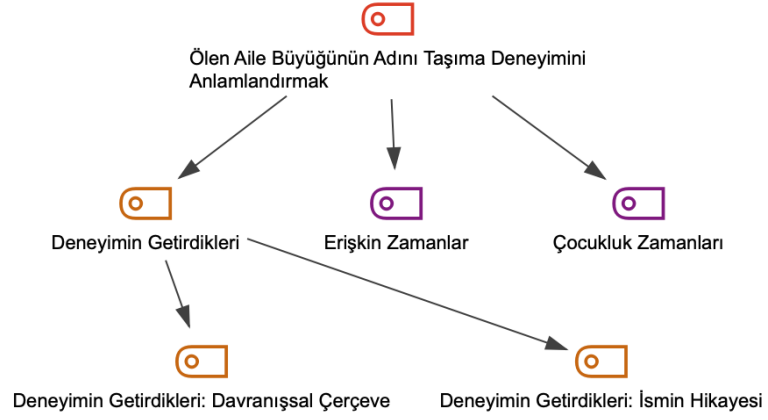
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

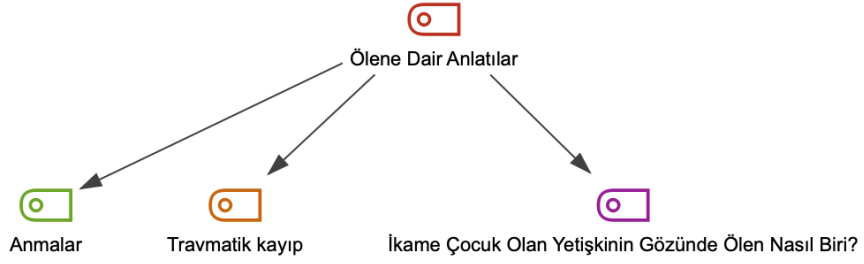
Bu çalışmada kendilerine büyükanne ya da büyükbabalarının ismi verilen yetişkinlerin bu ismi taşıma deneyimlerini araştırmak üzere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında 3 kişi ile görüşülmüştür. Yapılan yorumlayıcı fenomenolojik analiz sonucunda; “İkame Çocukların Kendilik Algıları”, “Ölen Büyükanne/Büyükbabanın Adını Taşıma Deneyimini Anlamlandırmak”, “Ölene Dair Anlatılar” ve “İkame Çocukların İlişkileri” olacak şekilde dört ana temaya ve bu ana temaların alt temalarına (Bkz. Tablo) ulaşılmıştır.

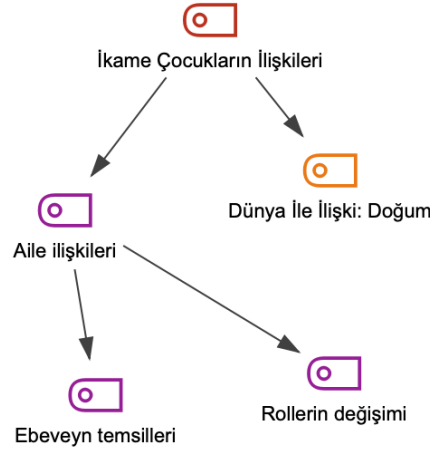
Şekil 1. İkame Çocukların Kendilik Algısı Teması ve Alt Temaları

Şekil 2. Ölen Aile Büyüğünün Adını Taşıma Deneyimini Anlamlandırmak Teması ve Alt Temaları

Şekil 3. Ölene Dair Anlatılar Teması ve Alt Temaları

Şekil 4. İkame Çocukların İlişkileri Teması ve Alt Temaları

3.1 Kendilik Algısı

İkame Çocukların Kendilik Algısı teması, katılımcıların kendilik deneyimlerini anlamaya odaklanmıştır. Bu ana temanın; Başkasının Gözünde Kendisi ve Aradalık olmak üzere iki alt teması bulunmaktadır. İkame Çocukların Kendilik Algısı temasına katılımcılarla yapılan görüşmelerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Görüşmelerin başlangıcından sonuna dek çeşitli konu başlıkları altında katılımcıların kendilerini nasıl deneyimlediklerine dair söylemlere rastlanmıştır.

Görüşmeler sırasında katılımcılardan kendilerinden bahsetmeleri beklendiğinde, ilişkilerindeki ötekiler tarafından nasıl görüldüklerine ve kendilerini nasıl deneyimledikleri üzerine dair ifadeleri anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların görüşmelerdeki ifadelerinden alıntı yapılarak açıklanmıştır.

Mevhibe Melis Hanım (Katılımcı) ile yapılan görüşmede, katılımcının kendini genelde uyumlu bir insan olarak tanımlamasına karşın mükemmeliyetçi ve çok vesveseli bir tarafının da olduğunu söylemesi anlamlı bulunmuştur. Katılımcı yumuşak bir yanı olduğunu ancak yapısal bir “hatır-huturluğu” olduğunu ifade etmiştir. Bunu sert bir tarafı olduğu şeklinde duymak mümkündür. Bu söylemler ışığında Mevhibe Melis Hanım’ın çelişen yönleri olabileceği düşünülebilir.

“Genelde uysal bir insanım.” (Mevhibe Melis)

“Biraz da şey de var ben çok vesveseli ve mükemmeliyetçi bir yapım olduğu için hayatla ilgili her şey eziyete dönüştürüyorum işte, ders veriyorum, çocuk çok iyi öğrenmeli. O gün o dersi çok iyi yapmalı.” (Mevhibe Melis)

“Yaklaşık bir senedir. Mutluyum. Bir de daha bir yumuşak oldum ama genelde hatır huturluğum var. Yani o da yani yapısal. Hani ben açık ve net bir insanım.” (Mevhibe Melis)

Kendisini nasıl tanımladığına dair soru yöneltildiğinde Mehmet Cenk Bey (Katılımcı)’in aklına gelen ilk çağrışım, ketum biri olduğudur. Olumlu ya da olumsuz mânada deneyimlediği herhangi bir şeyi çevresindekilerle kolaylıkla paylaşmadığını belirtmiştir. Ketum biri olmayı, bir tarafıyla olumlu bir özellik olarak görmektedir ve ketum biri olmayı kendisine söylenen bir şeyi başka birine anlatmamakla ilişkilendirmiştir. Bu ifadeden yola çıkarak katılımcının, içinde tutmaya yatkın biri olduğu düşünülebilir.

“Biraz ketum biriyim nasıl diyeyim arkadaşlık ilişkilerimde veya daha farklı ilişkilerimde birazcık daha... Aslında içine kapanık biri değilim sosyal biriyim ama bazı şeyleri nasıl diyeyim paylaşmayı çok beceremiyorum diyebilirim. Becerememek değil de... Aslında yani nasıl diyeyim yapım yeri karakterim gereği belki huyum gereği bilmiyorum o yapıya sahibim. Ya ama bence bu hani güzel bir şey çünkü arkadaşlarımın bana anlattığı veya benim duyduğum şeyleri gidip başkalarına anlatmam söylemem. Onların haberi olmadan vesaire. Bence doğru değil ben öyle düşünüyorum en azından. Ya bu her anlamda öyle. İş hayatında da öyle birazcık. Aslında belki de gizemli miyim bilmiyorum (Gülüyor)” (Mehmet Cenk)

“Kolay kolay bazı şeyleri paylaşmayan. Yani olumlu ya da olumsuz. Örnek veriyorum. Ben bugün hani çok güzel bir şey. Yani güzel bir vakit geçirdim. Güzel şeyler yaşadım. Olumlu bir haber aldım. Eee, bunu direkt olarak gidip hani hemen bazı insan vardır mesela bunu direkt paylaşmak ister. Eee, ben hani bunu olumlu ya da olumsuz dediğim gibi az önce söylediğim gibi belki o gün başımda başıma şey görüp görebileceğim en kötü bir o en kötü olay geldi. Eee yaşadığım en olumsuz gündü yine aynı şekilde olumlu ya da olumsuz. Bunu gidip hemen arkadaşlarımla ailemle paylaşmıyorum. İlk önce bilmiyorum, herhalde kendi içimde yaşıyorum bunu.” (Mehmet Cenk)

Görüşmenin ilerleyen bölümünde Mehmet Cenk Bey kendisini pişmanlıkları olmayan biri olarak tanımlamıştır. Zorluklarla mücadele edebilen biri olduğuna dair ifadelerde bulunmuştur.

“Aslında şöyle yapmak istediklerim var yapamadıklarım hala var ama geriye dönüp baktığımda, Hani pişman olduğum bir şey yok. Yani bugüne kadar çok güzel şeyler de yaşadım. Çok, hani olumsuz, beni belki bir müddet karamsarlığa sürükleyen şeyler de oldu tabii ki ama neticede hepsinin bir şekilde üstesinden geldim veya Olumlu şeyler bir şekilde olumsuz şeyleri bastırdı mı desem?” (Mehmet Cenk)

Çevresindekiler tarafından zaman zaman kinci biri olduğuna dair gelen yorumların aksine Mehmet Cenk Bey kendisini kolay yumuşayan biri olarak tanımlamıştır. İfadelerinden yola çıkarak, katılımcının öfkesinin yüzünden anlaşılabilirliğine dair bir yoruma varmak mümkündür.

“Kinci biri asla değilim ama dediğim gibi. Dış görünüş olarak bilmiyorum, belki biraz sert mizaca sahip olduğum için. Yani ben aslında onlar hakkında o an sinirlenmiş olsam dahi bu fark etmez. Hani kız kardeşin olabilir, babam olabilir, annem olabilir, en yakın arkadaşım olabilir veya kız arkadaşım olabilir, bilmiyorum o an onları sinirlenmiş olsam dahi hani o öfkem aslında benim de çok çabucak geçiyor ama belki suratıma çöken bir olumsuzluk söz konusu olabilir. Bir sert bakış olabilir, sinirli bir tavır olabilir, belki de onlar bu yüzden beni kinci olduğumu düşünüyor. Kolay yumuşamadığımı düşünüyor ama aslında öyle değil. Dediğim gibi ben de onlar bunu belirttiği zaman katılmıyorum. Ben öyle biri değilim diyorum.” (Mehmet Cenk)

İlhami Bey (Katılımcı), kendisini işi ile tanımlayabileceğini belirtmesinin yanına bir de müzikle uğraşmayı eklemiştir. Yapılan görüşmede katılımcının zamanının büyük bir kısmını işiyle ve müzik yaparak geçirdiği görülmüştür. Ona bir görev verildiğinde her şeyden feragat etmeye hazır olabileceğini ifade etmesinin yanı sıra, verilmeyen görevleri üstlenmeye de eğilimli biri olduğunu dile getirmiştir.

“En fazla kendimi işle tanımlayabiliyorum çünkü günümün on iki saatini ayırdığım bir şeyden başka bir şey düşünemiyorum galiba. Onun dışında müzikle uğraşıyorum evet uzun yani çok uzun süredir uğraşıyorum hobinin biraz ötesinde olabilir.” (İlhami)

“Bir konuya çok dedike olabiliyorum. Yani şeye, eğer ki o şeyi tam anlamak istiyorsam birçok şeyden feragat edebiliyorum. Fazla kendimden işte feragat ettiğim durumda benim zayıf yanım oluşturuyor aslında” (İlhami)

İlhami Bey, sorgulamayı ve bir konu üzerine tartışmayı seven biri olduğunu belirtmiştir. Kaynağı belli olmayan söylemlerden rahatsız olduğunu ve yok saymayan biri olduğunu ifade etmiştir.

“Ben bazen yani, çünkü her konuda. Bu arada münazara mantığını çok seviyorum. Münazara mantığını çok seviyorum. İlla şey değil. Her görüşün iyi ya da kötü yanları var. Her görüşün elde tutulamayacak veya tutulabilir yanları var. Daha doğrusu iyi ve kötüden ziyade öyle söyleyeyim dolayısıyla. Psikolojik olarak biraz şeye giriyorum. Bir argümanı böyle çok net bir şekilde desteklediği zaman hemen bir karşı argüman bulup, peki niye bu? Bu öyle değil ama aslında falan gibi. Böyle çıkışlar yapabiliyorum ve de şey bir kaynağa dayanmayan bilgiyi beni aşırı rahatsız ediyor. Yani işte amcam demiş ki falan gibi hani böyle ona benzer bilgiler beni çok rahatsız ediyor.” (İlhami)

“Ben tam tersi yok saymayan biriyim. Hatırlatan biriyim. Daha doğrusu yani, ben bunu yaptığınız zaman orada bunlar yok sayılacak buna okey misin? En kabaca söyleyeyim. Konu değişir her zaman ama bunu yapmaya okay misin? Mesela şu anda dünyanın en iyi ülkesinde en refah içerisinde gideceksin ama buraya sallıyorum. Buraya ait bazı kültürel öğelerin var ve bunları bırakmaya okey misin?” (İlhami)

3.1.1. Ötekinin Gözünde Kendisi

Bu alt tema altında toplananlar, katılımcıların ilişkide oldukları başkaları tarafından (Örneğin; anne, baba, arkadaş) nasıl algılandıklarını gösteren ifadelerdir.

Mevhibe Melis Hanım, ailesinin gözünde gergin ve sinirli biri olarak yer aldığını ifade ederken, zamanında ailesi tarafından sergilenen sert tavırları onlara yansıtma görevini üstlendiğini ifade etmiştir. Ailesinin onu mutlu ya da üzgün değil de sert biri olarak tanımladığını dile getirmiştir.

“Bana bir ara çok gerginsin diyorlardı. Evde bomba gibi geziyordum. Sinirli hallerimi en çok söylüyorlar bana ama mutlu evet, yani üzgün değil de genelde sinirli

olursam söylüyorlar. Çok sinirlisin, çok sertsin. Bir ara öyleydi. Bir dönem tavırlarım falan çok sertti böyle falan hot zot diye konuşuyordum. Yani farkında olmadan bu arada bilerek de değil. Ama aslında ayna görevi yapıyordum. Onların bana zamanında yaptığı sertlikleri ben onlara, o şekilde iterek yapıyordum. Herhalde genelde böyle diyebiliriz.” (Mevhibe Melis)

Mehmet Cenk Bey, ailesinin kendisi hakkındaki olumlu özelliklerini dile getirmelerinin peşi sıra “hep bir ama” olduğunu ifade etmiştir. Ailesi kendisinin olumlu bir özelliğini belirtir ve hemen bir de olumsuz ifade kullanırmış. Olumlu ve olumsuz yönlerden bahsettiği sırada Mehmet Cenk Bey’in dili sürçmüştür. Bu dil sürçmesi anlamlı bulunmuştur.

“Ben aileme göre nasıl biriyim, iyi huylu olduğunu söylerler. İlk etapta merhametli olduğumu söylerler. Onun haricinde hep bir “ama vardır” tabi ki. “Ama ketumsun”, “ama bazı şeyleri bizimle paylaşmıyorsun” ya ilk başlarda söylediğim gibi benim.” (Mehmet Cenk)

“Eee hep olumsuz (Sürçme) olumlu yönlerinden bahsetmiyorlar. Bazen olumsuz yönlerinden de bahsediyorlar. Hani bazen de şey diyorlar mesela. Hani tartıştığımız zaman şeysin, nasıl diyeyim, hemen yumuşamıyorsun. Biraz sanki kincisin. Ama ben katılmıyorum.” (Mehmet Cenk)

İlhami Bey kendisinin, ailesi tarafından nasıl bilindiğini aşağıdaki ifadelerle paylaşmıştır;

“Böyle onlar daha böyle coşkulu yaşarlar vesaire. Yani diğer özellikleri de böyle. Hani mesela bir şey söylediğin zaman aşırı sevmeyi sinirlendiği zaman aşırı her şeyin aşırısı gibi bir şeyde oldular. Öyle. O kadar bilmem ne mi? İşte o kadar mı iyi değil? Kötü değil? falan gibi böyle yorumlar gelir yani.” (İlhami)

“Annem işte onu birazcık daha bence pragmatist görüyor işte herkesle tanışmalısını, işte herkesle görüşmelisin.” (İlhami)

“Sanıyorum şey, işte çok bilmiş, ükela. Böyle başına buyruk falan gibi. Böyle tanımlar yapıyorlar bana genelde.” (İlhami)

“Niye öyleymiş? neden öyle düşünüyorsun? Böyle olamaz mı? Peki bir diğer açıdan baktığımı falan böyle dediğin noktada. Hemen şey başlıyor işte. Çok bilmiş,

ükela bilmem ne falan gibi argümanlar geliyor ve çok çok alıştım Yani sürekli. Bunu duyarım ben.” (İlhami)

İş yerinde yöneticileri tarafından nasıl biri gibi görüldüğüne dair ifadeleri ise şu şekildedir;

“Hatta bu işte de çok sıklıkla bana yöneticilerimden gelen eleştirilerden bir tanesi. Şey yöneticilerim tarafından. Hani “fair” yapıyormuş gibi görünüp ama %95’ini sen yapıyorsun, işin falan gibi. yani orada biraz şöyle oluyor karşı tarafa ya o konuyu iyi çıkartabileceği emin olduğum noktada çekiliyorum. Tabii ki öyle bir şey yapmıyorum ama orada şüpheyi gittiğim zaman elimi altına taşın, taşın altına elimi koyuyorum yani.” (İlhami)

3.1.2. Aradalık

Yaşam ve ölüm kavramları birbirlerinin karşıtıdır. Bu karşıtlık göz önünde bulundurulduğunda, henüz hayatın başında olan bebeğe ölen bir kimsenin adının verilmesi kendi başına bir “aradalık” deneyimi olarak görülebilir. Yaşam varsa ölüm yoktur, ölüm varsa yaşam. Yapılan görüşmeler süresince, “aradalık” bir ortak deneyim gibi görülmüştür ve araştırmanın konusuyla yakından bir ilgisi olduğu varsayılmıştır. Buradan hareketle bu alt tema oluşmuştur.

Katılımcılardan İlhami Bey, henüz çocukken gittiği aile kabristanında mezarlıklardan birinde kendi isminin yazılı olduğunu gördüğünde yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir;

“O ben değilim ama benim ismim o. Kendi mezarlığına gelmiş gibiyim de. Böyle garip bir his. Ne oluyorum falan böyle. Öyle bir tuhaf... bir durumdaydım yani.” (İlhami)

Mehmet Cenk Bey aradalık hislerini aşağıdaki gibi dile getirmiştir;

“Hani yeni yılda doğacakmışım. Hani bir arada kalmıştık hissi gibi. 96-95 arasında böyle yani. Aslında 96’lı da olabilirdim ama 95 gibi. Bence bu garip bir hikâye. Arada kalmışlıktan kasıt şu, bunun bende... hani ruhsal anlamda bıraktığı bir etki, benim bildiğim kadarıyla yok. Yani kendimde gözlemlediğim kadarıyla yok ama nasıl diyeyim? Yani düşündüğüm zaman şey diyorum hani. 96’lı da olabilirdim. Şu

anki arkadaşlarımdan bir yaş daha küçük olabilirdim. Daha farklı bir arkadaş çevrem olabilirdi. Okula bir yıl geç başlayabilirdim. Ondan dolayı, sene farkından dolayı. Sırf hani 2-3 gün erken doğduğum için baktığım zaman sanki bambaşka hayata doğmuşum gibime geliyor. Neden? Çünkü 95 doğumlularla okula başladım. Onlarla arkadaş oldum. Hayatım bu şekilde ilerledi. Hani 96 doğumlu olsaydım? Belki her şey daha farklı olabilirdi gibi bazen düşünmüyor değilim.” (Mehmet Cenk)

Mevhibe Melis Hanım kendisine doğum hikâyesi sorulduğunda, yanıtlar vermeye ağabeyini anlatarak başlamıştır. Cümlesini bitirirken biz diye bahsetmesi ile düşünmüştür ki, kendisi ve ağabeyi arasındaki ayrı yapmak Mevhibe Melis Hanım için kolay değildir. Bu varsayımı iyice anlayabilmek için katılımcının bu ifadeleri, “Doğum” ve “İsmin Hikâyesi” alt temaları altında yer alan ifadeleriyle birlikte düşünülebilir.

“Ben ailenin küçük çocuğuyum ve benden 8 yaş büyük abim var. Aslında evlendikleri gün annem hamile kalmış ve beklenmedik olmuş ama ardından 8 yıl aradan sonra, annem hep bir kız çocuğu olmasını çok istemiş ve hipertansiyonu varmış. Doktor bile hani demiş, hamile kalırsan senin için tehlikeli olur diye. Babam istememiş doğal olarak ama annem de hani beni yani kızım olsun diye herkese dua ettiği için hep şey der. Seni ben yaptım der. Babana sormadan diye gülerek de söyler ve bu şekilde gelişmiş bizde.” (Mevhibe Melis)

3.2 Ölen Büyükanne/Büyükbabanın Adını Taşıma Deneyimini Anlamlandırmak

Katılımcılara vefat eden birinin yeni doğana verilmesiyle ilgili neler düşündükleri sorulmuştur.

“Şimdi ölen kişinin nasıl öldüğü ve nasıl bir hayat yaşadığı bence çok önemli. Mesela abime dedemin adı verilmiş. Bazen üzüliyorum. Abim de dedem gibi çok çalışkan gerçekten pırıl pırıl bir insan, yakışıklı. Çok enteresan bir şey abimin bir resmi var abi işte Amerika'da ve 2-3 yılda bir görüşüyoruz. İnsan canlı olarak iki sene de bir görüyor. Abimin resmi var, dedemin gençlik resmini aynı, copy paste gibi. Evet biz bunu ilk fark ettiğimizde ailede herkesin böyle dikenler böyle şey oldu. Yani copy paste diyen bakış açısı, duruş, tarz, tavır. Babam o kadar benzemiyor mesela dedeme.

O yüzden ben mesela ara ara içimden geçiririm yani dedem de benim 48 yaşında vefat etmiş çok erken. Umarım abimi hani hep derler ya kaderi benzemesin, Levent'in kaderi benzemesin diye. O yüzden benim içinde bu trajik bir hayat mı yaşıyor yoksa erken yaşta genelde vefat edince veriliyor isimler. Bence verilmemesi gerekiyor. Babaannem 90 yaşında vefat etti. Ben babaannemin ismi Canan. Verebilirim, babaannem deyince yüzümde güller açıyor.” (Mevhibe Melis)

“Yani atalar çok önemli alan, yani onu şu an hani ne varsa bu atalarımızda geçmişten gelen o DNA’larla. En önemli, dünyadaki en özel sevgi de anne kız arasındaki sevgi ve arada annenin de DNA’sını alıyoruz biz yanılmıyorsam hani. O yüzden anne soyundan ve net bir şekilde aslında anneanneme benzemem de. Huyum suyuma çekmişse. Yani çok da şaşırtıcı gelmiyor bana o kadar ama çünkü ismini taşıyorum hani.” (Mevhibe Melis)

“İsmimi sildirdikten sonra, üstümdeki ağırlık gitti. Mevhibe ismini taşımak çok zordu. Çünkü dediğim gibi hayatım çok zorlaşıyordu.” (Mevhibe Melis)

Katılımcı ölen dedesinin ismini taşıyor olmakla üstlendiği bazı görevler olduğunu belirtmiştir. Bu görevler ona ismi verenler tarafından verilmiştir. Mehmet Cenk Bey’in bu ifadeleri literatür bilgileriyle uyumludur. Dedesinin kaybını yarım kalmışlık olarak anlamlandırdığı görülmüştür. Katılımcı dedesinin ismini alarak, ailenin özlemini giderme rolünü de almıştır. Bu ismin kendisine verilmesiyle dedesini yaşatma görevi verilmiş olduğunu düşünmektedir.

“Benim düşüncem açıkçası şu; yani bu tabii ki herkesin hikayesi farklıdır bu konuda. Herhalde benim bu ismim almamın sebebi birazcık aslında. Yaşamak istenen ama yaşanamayan travmalardan ötürü erken bir kayıptan ötürü. Bu ismin aslında benimle beraber yaşıyor olması... Yani bu, buna teselli mi denir? Yoksa nasıl diyeyim? O yaşamın yaşanmayan güzelliklerin benle beraber belki yaşanacağına dair bir umut mudur? bilmiyorum ama ben böyle olduğunu düşünüyorum. Yani bu isim bana konusuysa demek ki bir özlem var. Baba figürüne ya da ne bileyim. Ailemin başka bir ferdi açısından konuşayım. Kim olabilir mesela? Gerçi birini de sayamıyorum. Halam desem yine onda da baba özlemi hani Yeğeni olarak ben de babasına dair izler görmek belki onu memnun eder bilmiyorum. Dediğim gibi bu tamamen aslında bir sanki şey gibi ya, yarım kalmışlık gibi hani? Çünkü birden hayatınızın en önemli figürünü çok

erken yaşlarda kaybediyorsunuz ve bundan ötürü ona olan özleminizden ötürü muhakkak ki, o ismin bir yerde bir şekilde yaşamasını istiyorsunuz. Yeni doğan birinde. Ve hani onunla beraber belki tamamlanacağını düşünüyorsunuz. Daha güzel şeyler yaşanacağını düşünüyorsunuz. Dolayısıyla hani bana bu ismi bundan dolayı verilmiş olacağını düşünüyorum. Tahmin ediyorum.” (Mehmet Cenk)

İlhami Bey ise ölen bir sevilenin ismini taşımanın bir sorumluluk olduğu görüşündedir. Babasının babası beklenmedik bir trafik kazasında aniden vefat etmiştir. Katılımcının ismin verilmesini bir bagajın hediye edilmesine benzetmesi önemli bir bulgudur.

“Bence büyük bir sorumluluk. Yani şöyle gibi. Yani benim tercih hakkım yok şu anda ama onu bir, bir bagaj hediye ediliyor gibi hissediyorum. Yani bir şekilde az önce dediğim gibi istesem de istemesem de her zaman bir kıyaslama yapıyorum. Bence birkaç defa düşünülmesi gerekiyor. Örneğin şöyle olsa. Ölen kişi işte gerçekten hiçbir özelliğini sevmeyeceğim. Hani tamamen nefret dolu olacağın bir insan olsaydı muhtemelen çok daha tatsız şeyler olabilirdi. Hani o yüzden... Yani... Anmanın daha iyi yöntemleri var bence. (gülüyor).” (İlhami)

“Ben bu konuda kendimi aşırı da şanssız hissetmiyorum çünkü, dediğim gibi kendime yakıştırdığım, yakıştırmadığım. Hani bir şekilde hani hayatta herkesin olabileceği gibi bazı özellikler buluyorum, iyi ya da kötü özellikler bulabiliyorum. Ama ya olmasaydı o zaman çok daha kötü bir senaryo olabilirdi. Dediğim gibi ben yani şahsen ben öyle yapmam yani ben çocuğuma o şekilde koymam.” (İlhami)

3.2.1. Çocukluk Zamanlarında Ölenin Adını Taşıma Deneyimi

Katılımcıların çocukluk zamanlarına dair anılarına bu alt tema altında yer verilmiştir. Katılımcıların anıları, kaybedilen büyükanne ya da büyükbabaya dair duyumlarını içermekte olduğu kadar, kendi zihinlerinde oluşan kayıp kişi temsillerini de içermektedir.

Mevhibe Hanım bu deneyimin zorlayıcı yanlarından bahsetmiştir:

“Annem 28 yaşındayken vefat etmiş. Benim bütün çocukluğum annemin, anneannem için ağladığını dinleyerek geçti. Annem anneanneme çok düşkünmüş ya

herkes düşkün ama ben çocukken. Şey diyordum böyle hani anla 28 çok büyük bir yaş gibi geliyor hani küçükken. Yani diyorum, hani sanki böyle 7 yaşında mı kaybetti? Böyle kızardım sürekli anneannen şöyleydi, anneannen böyleydi. Anneannem şöyleydi. Bütün çocukluğun anneannemin yokluğunu özlemle hatırlayan bir insanı dinleyerek geçti. Peki. Bu insan da annem. Hep sürekli işte. Anneannen şöyle. Anneannen böyle. Anneanne Mevhibe şöyle. Böyle şöyle. Çocukken biraz korkutucu geliyordu. Ölen birinin ismini taşımak, küçükken.” (Mevhibe Melis)

“Şöyle, benim ismim Mevhibe ismi çok modası geçmiş bir isim. Buna şimdi mi girmeliyim bilmiyorum ama ben çocukluğumda çok çektim. Mevhibe isminden ötürü. Çok alay konusu oldum ve çok güldüler. Çünkü benim nüfus, yani yoklama listesinde kocaman Mevhibe Melis diye o her sabah okunduğu zaman hocaların hepsine gerçekten Mevhibe Melis diye okuyorlardı ve Mevhibe kullanmadığımı bilmelerine rağmen. Her seferinde istisnasız bir gülüşme, istisnasız ve işte Mevhibe falan hani bir kızdırmak için. Çünkü suratım düşüyor. Çocuğum buarada ilkokul ikiden bahsediyorum. Hatta hiç unutmuyorum. Benim hocalar sınıf, mesela bir sınıf öğretmeni Melis diye geçiyordu tabii ki. İşte başka, ııı, bir sınavda hoca değişikliği olmuştu. Sınıflarda hoca değişir, nöbetçi hoca gelir ya. Kadın geldi oturdu ve ilkokul üçüncü sınıftan bahsediyoruz burada öğrenci yoklama listesinde bir daha ‘ay bu nasıl bir isim be’ hani Mevhibe mi, hıh falan yaptı. O hala... Zihnimin içinden, anılardan çekip çıkardığım bir şey. Yani hiç unutamıyorum çünkü yaştlarımın gülmesi alışık olduğum bir şey ama bir yetişkinin gülmesi. Çok saçma.” (Mevhibe Melis)

“Hep şey diye büyüdüm ben. Çok komik (anneanne için söyleniyor). Çok gülermiş. Adanalı bizim anne tarafı, anneannem de Adanalı. Çok küfredir. Çok küfürbaz. Ama bir gün bile işte vurmadı. Ama çok bağırırdı. Hani sonra benim, ya insan bilmeyen bir insana sürekli bahsedince küçükken, anlamak da hani anlamak diye bir şey de yok. Ben sinir olurdum. Sonra, benim büyük kuzenim. Abim de tanımıyor tabii. Benim büyük kuzenim tanıyor, teyzemin oğlu. O, bazen ara ara bahsediyordu. Tabii 7-8 yaşında. Anneannem çok severmiş.” (Mevhibe Melis)

“18 olacağım gün ben bu ismi sildireceğim dedim anneme.” (Mevhibe Melis)

Mehmet Cenk Bey’in iki adı vardır. Katılımcı çocukluk zamanlarında dedesinin adı olan Mehmet’i kullanmadığını ifade etmiştir. Erişkinliğe geçişyle

Mehmet ismini kullanmaya başlamıştır. Burada önemli bulunan Mehmet Cenk Bey’in asıl ad ifadesidir. Katılımcı ölen birinin adını taşıma deneyimine çocukken bir anlam bulamadığını ifade etmiştir.

“2 adım var. Ön adım Mehmet. Asıl adım Cenk. Asıl adımdan kastım şu; aile arasında daha çok hitap edilen, kullanılan ismim Cenk. Bu şey aslında, üniversite zamanına kadar da hep Cenk’i kullandım. Mehmet’i hiç kullanmadım Mehmet ismimi.

Eee tabii ki hani bunu çocuk yaşlarında insan akıl edemiyor ama birazcık daha hani erişkin, erişkinliğe erdiği zaman şöyle düşünüyor...”

Katılımcılardan İlhami Bey çocukluğunda, ölen dedesinin imgeleriyle epey zihinsel meşguliyet içinde olduğunu belirtmiştir. Onu merak ettiğini ifade etmiştir. Zaman zaman ölen dedesini bir kurtarıcı gibi hayal ettiğini düşünmek mümkündür. Ölüm kavramını anlamlandıramadığı çocukluk yıllarında İlhami Bey, ölümün ne demek olduğunu anladığı zamanlar kendini kötü hissettiğini hatırlıyor.

“Ya şey gibi yani. İlk başta, şey fikri bana kötü geliyordu çocukken. Mesela işte onu tanımak isterdim falan gibi. Bu psikolojiyi çok edinmiştim. Hani, nasıl bir nasıl biri falan. Acaba o nasıl biriydi? Hatta çocukken şey falan diyordum. O olsaydı muhtemelen şey olurdu, işte beni şımartırdı falan gibi böyle çocuk psikolojisine falan giriyordum böyle. Çünkü, yani ölümün ne olduğu fikri... Tabii ismen biliyordum ama çocukken çok anlayabildiğim bir şey değil. Birinin sadece olmaması falan. Hani ne olduğunu tam tasvir edemediğim bir şey olduğu için o zaman sadece adını aldığım biri gibi geliyor. Çünkü, çocukken şey yani, belli bir yaşın üstündeki birileri ölmüş olabilir. Yani oradaki o psikolojinin ne olduğunu hissedemiyorsun. Sonradan birazcık tartmaya başlıyorsun. Sonra ben, o zaman tabii şeyleri çok bilmiyordum. Hani nasıl öldü? Ne oldu? Ne bitti falan onları bilmiyordum. Hani dedem. Bir tek, ben işte, sen daha doğmadan çok önce ölmüştü falan gibi bir bilgi vardı yani. Sonra o süreçleri falan öğrenince birazcık böyle şey oldu böyle. Hani kötü etkilendim yani. Hani nasıl bir şey yaşandı falan şeklinde ve şeyim- mesela çok merak ettim.” (İlhami)

“Böyle çok bilinmezlerle doğru bir insan. Çocukken hep şeyi merak ediyordum. Hem, keşke bir zaman makinesi olsa da gidip baksam ben. Ne yapmış ne etmiş falan diye böyle merak ederdim yani. Çocuk şeyiyle, psikolojisiyle.” (İlhami)

“Hatta çocukken şey yapılırdı. Bazı hareketlerimi yaptığım zaman işte hemen oradaki bir teyze işte. Akrabalarında dedemi bilen, onun kardeşi vesaire gibi familyadan. İşte aynı, işte işte ney? Adına çekmiş falan gibi. Böyle ifadelerle şeye benzetiliyor işte. Ben de diyordum; Ne yaptım ki yani? Ne yapmış olabilirim? Hiçbir fikrim yok. Tanımadığım bir insan aslında hani. Ne yapmış olabilirim falan diye.” (İlhami)

“Bu diğer konuda da şey bir gene bayram günü müydü? Neydi tam hatırlamıyorum. Muhtemelen öyle bir şeydi. Mezarlığa gittik. O da böyle büyük bir mezarlık değil aslında aile mezarlığı gibi bir şey. Hani böyle yüzlerce mezarlığın olduğu bir şey değil. Gittiğim zaman meza- şeyde o şeyini üzerimde tam ismimi ve soy ismimi gördüm ve böyle acayip kötü hissettim. Böyle garip geldi ya bir dakika nasıl yani falan hani o an hiç kafamda öyle match’lememiştim yani. Biri vefat etti o dedem falan tamam da bayağı orada biri yatıyor. Üzerinde benim adımla soyadım var falan öyle kötü olmuşum yani. Çocukken biraz daha böyle düşünüyordum, yani dini hassasiyetlerim de. Vardı daha doğrusu. Kültürel olarak bana gelen şeyle din, hepsi birbirine giriyordu. Falan böyle şey gibi hissediyordum böyle hani... Hani bitecek işte bir şeyler. Bitiyor işte. Ne bileyim işte şey. Şey... klostrofobik olarak düşünüyordum. Mesela böyle mezarlığı gördüğüm zaman böyle üstüne kapatıyorlar ama technically zaten yok ki yani nothing yani üzerine bir şey kapatılması gibi bir şey yok yani hani boğulacak gibi bir hisse kapılıyorsun. Zaten diyor ki, bozulsa ne oluyor falan gibi bir şey onları idrak edemiyorsun. Böyle çok klostrofobik yok şey.” (İlhami)

Bir de şeyi düşünüyorum. Ben onu idrak etmeye çalışıyorum ama. İsmimi seslenerek. Mesela şeylerde o şeye gittiğim zaman babamın işte memleketime gittiğim zaman benim adıma seslenemezlerdi mesela bana. İşte bazı insanlar böyle şey yapardı. Tam şu an hatırlamıyorum ama başka bir kelime kullanıyorlardı işte. Şöyle diyorlardı, pardon şöyle diyorlardı, adımı da şöyle. Bana mesela şey denirdi, İlhami Efendi diyorlardı. E orada bir gelenekmiş bu işte. Çünkü şöyle ya aslında; senden yaşça büyük ya da değer verdikleri bir insan vefat etti. Şimdi aslında ben şöyle bir şey oluyorum; ya sokaktayken yaramazlık yapan muzip çocuk. “İlhami gel lan buraya” demeyi kendilerine yediremiyorlar. Çünkü, ismini verdikleri kişiye bir saygı var. Ve bu saygıyı tutmak için işte İlhami Efendi, bir şey Efendi falan gibi hani bir şekilde onu söylediklerinde ben de şey oluyorum. Niye böyle diyorlar baba bana falan hani böyle

anlayamadığım şey oluyordu genellikle böyle. Hani orada yaşayan oranın yerlileri falan öyle şeyler yapıyorlardı mesela. O da şey, yani insanlar böyle ikilemde kalıyor. Hani belki kulağından çekecek belki bana hani biraz sinkaflı bir şey söyleyecek ama aklına o kişi geldiği için o kadar diyemiyor falan gibi öyle garip anlar yaşadım yani.

3.2.2. Erişkin Zamanlarda Ölenin Adını Taşıma Deneyimi

Bu alt temada yoğunlaşan ifadeler ismin taşıyıcılarının erişkinlik yıllarına nasıl etki ettiğine dairdir. Mevhibe Melis Hanım Mevhibe ismini nüfus cüzdanından sildirmiştir. Mehmet Cenk Bey Mehmet ismini erişkinliğe geçişyle kullanmaya başlamıştır. Bulgular İkame Çocukların ismi kullanma şekilleri açısından farklılık göstermiştir.

“Şöyle dediğim gibi ben bu ismimi aslında üniversite yıllarına kadar hiç kullanmadım. Yani örnek veriyorum. Herhangi bir ortama girdiğimde, bu hiç farketmez. Okul ortamı olsun veya sosyal aktivitede bulunduğum bir ortam olsun. İnsanlarla ilk tanıştığım zaman bana ismin ne diye sorduklarında hep Cenk derdim. Ta ki üniversiteye geçene kadar.” (Mehmet Cenk)

“Yeni bir ortama girdiğim için üniversitede, bu sefer tanışmalarında hani bana ismimi sorduklarında Mehmet demeye başladım ve hani bilmiyorum yaşımdan vermiş olduğu yani ilerleyen zamanla kendime bir olgunluk kattıkça. Bilmiyorum. Mehmet ismini de beğenmeye başladım. Yani kendi ismimi bu ön adımı beğenmeye başladım ve daha çok kullanmaya başladım. Yani üniversite iş hayatı ve birazcık da tabi şununla etkisi oldu. Cenk dediğim zaman ve hani çok önemli olmayan ilişkilerimde örnek veriyorum, nasıl diyeyim, biriyle hani tanıştım ama onunla olan ilişkimin devam etmeyeceğini biliyorum veya çok uzun sürmeyeceğini biliyorum. Çok kısa süreli bir ilişki bu. Cenk dediğim zaman örnek veriyorum insanlarda hani bazı kişiler tabii ki bunu duyduktan sonra bir daha unutmuyor, hatırlıyor. Bazıları da örnek veriyorum, bilmiyorum belki çok kullanılan yaygın bir isim olmadığından ötürü herhalde sonradan karşılaştığımda ikinci karşılaşmada mesela bana Cenk değil de mesela Cem veya Can dedikleri için. Bu da hani, şey oldum açıkçası dedim ki “ya hani ben bu ismi söylediğinde akılda kalıcı olmuyorum.” Mehmet, hani en azından evrensel bir isim,

daha çok kullanılan bir isim, yaygın bir isim. Net bir isim. Bundan dolayı. Bu önadımı daha çok kullanmaya başladım tabii ki.” (Mehmet Cenk)

“Çünkü ben birazcık bu konuda şeyim nasıl diyeyim? Biriyle tanıştığım zaman bu hani hiç fark etmez, iş ortamı olsun, arkadaşlık çevresi olsun, başka bir şey olsun. İlk tanıştığım insanla iyi bir izlenim bırakmak isterim ve hani akılda kalıcı olmak isterim.” (Mehmet Cenk)

Katılımcı Mehmet ismini kullanmaya başlaması ve olgunluk arasında bir bağ kurmuştur. Bu önemli bulunmuştur.

“Mehmet'nin vermiş olduğu olgunluk beni belki o şekilde değiştirdi.” (Mehmet Cenk)

“Aslında hani bir insan erişkin olmaya başladığı andan itibaren şunun farkına varıyor, bir gün hepimiz öleceğiz. En yakın arkadaşımız, en sevdiğimiz insanlar, anne babamız. Ve hani bunu hatırlamak insanı açıkçası üzüyor. Çünkü, bir insanı kaybetmek, onun yasını tutmak gerçekten üzücü bir süreç.” (Mehmet Cenk)

Mevhibe Melis Hanım'ın yetişkinlik döneminde ölen bir kişinin ismini taşıma deneyimine ilişkin yaşantılarından örnekler aşağıdadır;

“(Ölen birinin ismini taşımak) Hani yani büyüdükçe de yani bir yakınlık duymadım çünkü hiç görmedim maalesef. Yani gördükçe, tabii tanımayı çok isterdim elbette ama yakınlık duymam da çok olası değil. Hayatlarımız da benzer değil. O yüzden bende bir farklılık yok. Hiç sahiplenmedim bile yani.” (Mevhibe Melis)

Katılımcının çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca anneannesinin adını taşımak zorlukları beraberinde getirmiş ve katılımcı bu ismi eski moda bulmuş. Bu ismi taşımayı bir yük gibi deneyimlediğini ifade etmiştir. İsmi nüfus cüzdanından sildirmesinin ardın hayatının hafıflediğini, sosyal ilişkilerinin kuvvetlendiğini belirtmiştir. Ancak bu ismi sildirdikten sonra kendisini kendisi gibi deneyimlemeye başladığını dile getirmiştir ve bu süreci bir mücadele süreci gibi anlatmıştır.

“Öyle bir canıma tak etmişti ki ben dedim. 18'imde bu ismi sildiriyorum. Kesinlikle sildiriyorum dedim. Hani hayatımda bu tarz yaptığım kilometre sayılacak 3-5 eylem var bu tarz. Bu da kesinlikle o. Annem böyle çok hayır dedi falan, yok dedim. Reşit olduğum gün ben davamı açıyorum, hatta ehliyet kursuna gittim. Ehliyeti

yaptırmadım, bir daha yaptırmam gerekecek diye bir sene ehliyet bekledi dolapta. Çünkü işte yani annem dedi ki, bütün belgeleri yeniden değiştirecek ve hani işi şey yapmaya çalışıyor, açtırma istemiyorum. Hayır dedim. Ben dilekçemi veriyorum. İster gel, ister gelme. Adliyeye gidiyoruz dedim. İnternette araştırdım. 18imde gittik, 16. Asli hukuk, hiç unutamıyorum. Yani unutmam da mümkün değil. Saçma sapan bir yerdi çünkü. Dilekçe yazdığım gün ve teslim ettiğim gün. Annem böyle şey yaptı böyle yani dedi “sana inanamıyorum anneannenin adı o pis kız senin kulağına üflendi.” Babam da böyle “istediğin kadar sildir senin kulağına üflendi öbür dünyada onunla çağırırlar.” Tamam dedim öbür dünyada onunla çağırırlar. Şu hayatta beni rahat bırakın dedim. Hani ya gerçekten o kadar, annemde böyle pis kız. Üzüldü. Duygulandı. Çok normal yani ama benim de kendime ait bir hayatım var. Ben Melis’im yani hiç sahiplenmediğim bir ismi alamazdım.” (Mevhibe Melis)

“Gerçekten benim hayatım hafifledi. 18 yaşından beri Melis’im. Bence çok da uyumlu bir sahne adı ve önceden dalga geçiyorlardı. Artık hani plakam bile MM. Benim hayatım daha rahat oldu. Hayatımdaki bazı böyle akışta olan şeylerin daha kolaylaştığını, kariyerimin daha rahat gittiğini, insan ilişkilerimin daha rahat gittiğini ben hissediyorum ve üstümde o sırtımdaki o anneannenin adını taşıyorsun ağırlığı kalktı. Yani bu O’na bir saygısızlık değil. Belki Mine olsaydı kalsın derdim. Bu arada başka bir M harfi olması hoşuma gidiyordu ama sadece bu modası geçmiş olduğu için ve çok dalga geçiliyordu.” (Mevhibe Melis)

3.2.3. İkame Çocuk Olma Deneyiminin Getirdikleri: İsmi Hikayesi

İsim koyulma süreçleri kişilerin nasıl bir insan olacaklarına dair pek çok şey söyler. Çünkü anne babalar isim vererek, yavrularına arzularından izler emanet ederler. Hemen herkes için anne baba kaybı çok zorlu bir süreçtir. Dolayısıyla yası tutulması da kolay değildir. Bu çalışmaya katılan katılımcılardan iki tanesi erken yaşta kaybedilen ebeveynin ismini taşımaktadır. Bir katılımcının annesi hamilelik sürecinde kaybettiği annesinin adını sekiz sene sonra doğan kızına vermiştir. Katılımcıların anne babalarının kayba ilişkin yas tutma süreçlerinin isim konulma süreçleri boyunca sürdüğü varsayılmıştır. Bu bilgiler ışığında “İsmi Hikayesi” alt temasının

oluşturulması kaçınılmazdı. Sırasıyla; Mevhibe Melis Hanım, Mehmet Cenk Bey ve İlhami Bey'in isimlerinin hikayesi aşağıdaki gibidir;

“Şimdi şöyle, benim ilk ismim var aslında benim adım şöyle okunuyor, kulağıma öyle okundu. Mevhibe Melis. Mevhibe benim anneannemin ismi. Ve anneannemin isminin bana korunması da yine aslında abime dayanıyor. Abimin adı da Levent. Abimin ismi de baba tarafından dedemin, babamın babasının ismi. Ve şimdi baba-annemin eşi, yani benim dedemi ben hiç görmedim. Babam 22 yaşındayken vefat ediyor ve dedem Ankara'da çok meşhur bir doktor ve gerçekten hiç parayı bir kenara itip O kadar çok insana yardım ediyor ki, Ankara'da önemli bir hastanede Levent adına bir hekim odası da var. Babamla annem tanıştıklarında ikisinin de babası hayatta değil. Babam, abim doğunca anneme bile sormadan direkt Levent'i okutmuş abimin kulağına. Anneme hiç sorulmamış. Yani ve nüfus cüzdanı da yazdırmaya da direk Levent, ama abimin de şöyle tabii kulağına İsrail Levent diye okunuyor. İsrail de annemin babasının adı ama nüfus cüzdanına sadece Levent diye geçiyor. Bunun üzerine 8 yıl sonra annem de direkt hep daha işte bu görüşmeden önce de biraz anneme sordum. Hani hatırlatması amacıyla benim ismim Mevhibe anneannesinden nasıl geldi diye, annem dedi ki baban bana hiç sormadan abime kendi babasının ismini koydu. Ben de Mevhibe'yi o yüzden sana koyacağım belliydi diye cevap verdi. Anneannemin adı bana veriliyor, sonra da tabii doğum öncesinde Melis mi Hazal mı diye çok 2 arada kalıyorlar. Sonra teyzem geliyor Melis içinde Ömer Polat'ın Melis romanından çok etkilendiğini söylüyor. Tabii Melis bir aslında Doğu ismi ve aslında Kürt ismi Melis ama bizim ailede de yok. Ama o roman çok onu etkiliyor. Orada çok güzel bir Kürt kızını, kendi ayakları üzerinde duran işte ineğin sütünü yani bir köy kızının inanılmaz maceralarını anlatan, aşkın anlatan bir roman. Teyzemde diyor ki, hani adı gibi böyle kendi ayaklarının üstünde duran şey bir kız olsun, güçlü bir kızla olsun inşallah diyorlar. En son Melis'a karar verebiliyorlar, veriyorlar. Hazal, Melis derken Melis oluyor ve ama Mevhibe olduğu çok hani bariz baştan belli. 8 sene önce karar verilmiş aslında. Nüfus cüzdanına da Mevhibe Melis diye yazılıyor. (Mevhibe Melis)

“Hani 2 ismin benim için daha uygun olacağını düşünmüşler herhalde. O kısmı tam net bilmiyorum ama Mehmet adıma gelecek olursam da eğer. Mehmet babamın babasının yani dedemin ismi. Babam dedemi biraz erken kaybetmiş. Maalesef 1984 yılında kendisi 20 yaşındayken. İıı düşündüğüm zaman, hani babamı kendi yerime

koyduğum zaman. Ben eğer, 20 yaşında babamı kaybetmiş olsaydım ben de belki nasıl diyeyim... Bende bir travma yaratabilirdi diye düşünüyorum, çünkü gerçekten çok erken bir yaş baktığımız zaman arkadaşlarınızın anne babaları hayatta ve sizin birden baba figürünün kaybetmeniz açıkçası zor bir süreç, zor bir durum. Bundan dolayı da herhalde nasıl diyeyim? Babasına duyduğu özleminden dolayı herhalde o ismi bende kullanmak istemişler. Ya babam her halde istemiş. Annem de tabii bunu onaylamış. Ondan dolayı ben ön ad olarak dedemin ismini almışım. Hani dedemin ismi olduğu için muhtemelen bu talebin bu isteğin ondan gelmiş olabileceğini düşünüyorum. Öyle tahmin ediyorum ama tabi ki annem de eğer buna onay vermeseydi uygun görmeseydi yani bence zaten koymazlardı ama tahmin ettiğim kadarıyla düşündüğüm kadarıyla. İkisinin de onayı doğrultusunda bu ismi koymuşlar.” (Mehmet Cenk)

“Bendeki biraz şöyle gelişmiş. Dedemi ben hiç tanımadım. Babam da muhtemelen çok da fazla tanımış denemez. Çünkü işte 17 yaşında dedem vefat ediyor ve şöyle bir durum yaşanıyor. Bir de böyle şey gibi bir vefat yani yaşlandı ve öldü falan gibi bir nokta değil, bayağı emekliye ayrıldıktan kısa bir süre sonra trafik kazası geçirdiğini öğreniyoruz/öğreniyorlar (sürçme) ama şöyle bir trafik kazası. Yani sonradan öğreniliyor tabi. Köprüden uçuyorlar ve araba patlıyor falan böyle tanınmaz hale geliyorlar. Babam işte o zaman teşhis etmek durumunda kalan bile kalmış. Tanınmaz haldeydi falan gibi böyle şeyleri var. Zaten onun psikolojisi çok etkileniyor işte. Bir sürü üniversiteye gitmiyor. Tam da hazırlandığı dönem vesaire. Ama hani şey gibi değil, bu bi işte çocuğun olursa adını koyacağım. Yemini gibi bir şey değil de bir süre sonra olunca. Böyle şey diyorlar. Yani bir şekilde adını yaşatmak istiyoruz falan gibi bir psikolojiye giriyorlar ve ondan koyuyorlar. Yani ismini gibi diye bir şeydi. Mesela babaannem falan orada bir ısrar yok. Tamamen kendi istekleri de kendi aralarında şey bile yaşamışlar yani. İkinci bir ismin konuşulmamış, yani gibi bir şey olmuş.” (İlhami)

3.2.4. İkame Çocuk Olma Deneyiminin Getirdikleri: “Davranışsal Çerçeve”

Ölen biri gerçek dünyadan ayrılrsa bile yaşayanların zihinlerinde temsil olarak kalır. Bu bir tarafıyla, ölen kişilerin zihinlerdeki canlılıklarını korudukları anlamına gelir. Sevilen kayıp kişinin ismi yeni doğana verildiğinde, isimle birlikte bu temsil de verilir. Bu bilinçli bir eylem olmasa da ismin yeni sahibinin yaşamına bir şekilde sirayet eder. Davranışlarına bir çerçeve getirebilir. Bu alt tema altında toplanan ifadeler, ölen kişinin temsillerinin ismin yeni sahibinin davranışlarına nasıl sirayet ettiğini göstermektedir.

“Vefat eden kişi hakkında da olumlu yorumlar duyduktan sonra tabi ki bende hani, dedeme yakışır veya onun ismine yakışır bir şekilde hayat sürmek istiyorum. Onun gibi biri olmak istiyorum. Başarılı olmak istiyorum. Yardımsever biri olmak istiyorum. Aslında sizin için bir şey oluyor, rol model oluyor çünkü hani aslında doğar doğmaz sanki size bu sorumluluk verilmiş gibi bir şey. Yani tabii ki bu konuda bir baskı yok ama yani insan kişisel olarak psikolojik olarak belki bilmiyorum böyle bir ruh haline bürünüyor.” (Mehmet Cenk)

“Tabi ki açıkçası benim açımdan da birazcık duyduğumda, dinlediğimde hüznü geliyor ama. Bir açıdan da şöyle düşünüyorum. Yani hem, yani kesinlikle üstünde hani bu **ismin hakkını vermeliyim**. Dedeme yakışır bir şekilde yaşamalıyım gibi bir üstümde baskı yok tabii ki ama.” (Mehmet Cenk)

Mevhibe Melis Hanım vefat eden anneannesinin adını taşımaktadır. Çocukluğu boyunca annesinden anneannesini dinlemiştir. Yanı sıra teyzesi tarafından çok sevilen bir roman karakterinin adı da ona ikinci isim olarak verilmiştir. Hem anneanesiyle hem de roman karakteriyle kurduğu özdeşimin ona bir çerçeve getirmiş olabileceği düşünülmüştür.

“Anneannem benim çok vesveseli bir insanmış. Tamam, ben de aslında... aa şimdi aklıma geldi. Konuştukça insanın aklına geliyor. Gerçekten bak. Bunlar hiç az önce yoktu kafamda şimdi geldi hepsi bir anda.” (Mevhibe Melis)

“(Romanın baş kahramanı Melis ile ilgili) Melis bana hiç şey gelmedi benimle özleşmedi yani bir de ben bebekken çocukken çok ağlaktım maalesef ve çok nazlıydım. Evine küçük kızı falan, böyle o kadar nazlıydım ki bir ara bana sen adını

Nazlı mı koysaydık muhabbeti bile döndü yani. Aaa o tam olurdu filan diyorlardı bana. O, ben, o kadar Nazlı, o kadar prenses falandım ki böyle o yazarın, o romanı ahırda geçiyor başlıyor ve kız işte at, böyle direkt yazmış. Yani at boklarının arasından giderek çıplak elleriyle işte ineğe dokundu falan. Ben böyle şehir çocuğu. Aa falan ama sonra... Son 2 yılıma, son 3 yılıma bakıyorum. Yani böyle aslında bir nevi ona dönüşmüşüm yani sonra çok şey oldum. Hani o Nazlı'nın N'si kalmadı, prensesin P'si kalmadı. Bu seferde fazla şey oldu: "strong independent woman". Hani uzun yolumu bile arabamla, kendim giderim hiçbir erkeğe ihtiyacım yok. Erkekler kapatılsın (gülüyor). Hani biz kızlar birbirimize yeteriz oldu yani. Çok hani kendi ayaklarım üzerinde duruyorum. Paramı kazanıyorum. Hani, erkekleri aşağılıyorum, onu gömüyorum, işte ukalalık yapanı ortamda bozuyorum, o yüzden sevilmiyorum derken, sonra o kıza biraz dönüştüğümü fark ettim. Fazla tersi oldu bu seferde. Bana anlatıldı bu arada ama çok hatırlamıyorum." (Mevhibe Melis)

İlhami Bey hem çevresi tarafından kaybedilen dedesine benzetildiğini dile getirmiştir hem de yaşamdaki karar verme süreçlerinde dedesinin temsilinin önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir.

"Mesela bu bir konuda çok işte az önceki bahsettiğim dedike olma halinin mesela onunla da çok yoğun olduğu gibi bilgi alıyorum." (İlhami)

"Mesela o özelliğim de çok benzetiliyor. Ben bir şey yapmak istiyorum örneğin, ama ondan önce sen o şeyi yapmamı söylüyorsan, onu yapmaya karşı bütün motivasyonum kırılıyordu şimdi de bir miktar kırılıyor ama şey gibi, yani onu ben karar vermeliyim. Bir şekilde düşünmeliyim, istemeliyim falan gibi böyle özellikle ama şey gibi değil Peer ve arkadaşlarımdan gelen anlamda demiyorum da böyle bir direktif gibi gelen şeylerde. Zaten yapmaya elverişli olduğum bir şeyde bile böyle bir kötü oldum. (İlhami)

"Yani bir şekilde tabii ki bu arada iyi bulmadığım yanları da var. İlla olayı sürekli böyle pozitif anlamda almak değil şey gibi. Ama kendimi sürekli bir benchmark alıyorum bu arada yani şey. Onu iyi yaptığını düşündüm ve kötü yaptığımı düşündüğümünden alıp işte onu yapmalıyım. Bunu daha fazla yapmalıyım işte bu. Ben de böyleyim galiba falan gibi böyle kıyasladığım şeylerle çok karşılaşıyorum. Bu biraz

bence biraz yük ama bu tabii şey demiyorum, bu düşün yani. Sabah uyanıyorum ve her gün oturuyorum bunu düşünüyorum falan gibi bir şey değil (gülüyor).” (İlhami)

“Hani böyle daha çok bir şeyler tetiklediği zaman, yani aklımda yer eden bir olay yaşadığım zaman. Mesela, atıyorum bu tarz bir haksızlığa gördüğüm zaman ya da buna benzer. Mesela şimdi İstanbul'dan Antalya'ya gideceğim zaman o az önceki anlattığım şeyi kendi kendime düşündüm. Yani ben gene. Hiçbir şey olmadan gene memleketime dönüyorum. Çalı- yaşadığım yerden memleketime dönüyorum. Ne var ki bunda falan gibi bir şey. Hani bunu düşündüm yani. Bütün kurulu düzeni dağıtacak ve o dönemdeki normlarda muhtemelen hani çocuğun başını okşamak bile hani ne gerek var ya denilen muhtemelen bir dönemde bunu yapan bir insanın yerine ben ben rahatla yapabilmeliyim ya falan gibi bir şey dedim. Mesela kendime yani. Hem iyi gibi oluyor ama hem de böyle kendini bir şekilde bir kalıba sokmaya çalışma hali de bence biraz yorucu tabii.” (İlhami)

“Ya, şey, şey hissinde oluyorum bence onun da bir derdi vardı. Bir dünyaya karşı bir derdi vardı. Yani bir. Şekilde haksızlığa tahammülü yoktu. Bir şeyler yapmaya çalışıyordu falan. Ben de kendimde o şeyi hissediyorum işte. Az önce bahsettiğimiz yani illa bana bir şey olmasına gerek yok. Bir şekilde orada bir haksızlık olduğu zaman o tahammülüm kalmıyor gibi bir şey işte. Bir çeşit bu genetik bir aktarımından mı kaynaklanıyordur ya da belli bir işte zaten bulunduğum aile ortamı zaten işte babamı da öyle hazırlamışlardır. O da beni öyle hazırlamıştır yani. 2 türlü de olabilir. Öyle bir zincirden mi gelmiştir bilmiyorum ama o şeyi hissetmek güzel geliyor bana.” (İlhami)

“Şeyden çekinmiyor mesela; ben de bazı noktalarda ondan cesaret almayı düşünüyorum mesela. Yani aşırı konfor alanımda olduğum bir şeyi hemen terk etmeye çalışmış. Böyle ilginç bir durum var. Yani normal şartlarda klasik ebeveynin aslında şey, bazı noktaları klasik şey gibi. Hani çocuğuna çok şefkat gösteren şey anlamında evde sürekli durayım. Onunla vakit geçireyim gibi bir psikoloji olmayan ama gerekirse çocuğu için bütün aile düzenini, bütün arkadaşlık düzeni her şeyini ikiye bölüp gidip orada duran falan böyle.” (İlhami)

3.3 Ölene Dair Anlatılar

3.3.1. Anmalar

Kaybedilen kişilerin ikamesi olma görevi aldıkları düşünülen katılımcılara kayıp kişiyle ilgili neler duydukları sorulmuştur. Kaybedilen kişiyle ilgili anlatılar ve ritüeller “Anmalar” alt teması altında toplanmıştır.

“Ya her zaman her zaman adı geçer. O yüzden öyle özel günü şey değil. Hep adı geçer, her gün. Şimdi çok uzun süredir acı ve özlemle adı geçmiyor. Mutlulukla geçiyor. Çünkü annem nefes koçluğu çalışmaları, aile dizimi vesaire yaptığı için.” (Mevhibe Melis)

Katılımcı ölen kişiyle ilgili duydukları ve kaybı deneyimleyenleri gözlemlemesi sonucunda, kaybın derin bir üzüntüye yol açtığını ifade etmiştir. Zaman zaman kendini babasının yerine koyduğunu belirtmiştir.

“Yani o şey, nasıl diyeyim... Vefat ettiği, hastalık ve vefat ettiği süreçten üzücü bir süreç olduğu için herhalde bilmiyorum çok bahsedilmiyor. Kendisinden tabii ki sık sık bahsediliyor. Şöyle söyleyeyim, tabii bu belki de birazcık nasıl diyeyim. Babam dedemi erken yaşta kaybettiği için gözünde zaten hani, tabii ki iyi bir insandır diye bende düşünüyorum ama eee babam erken yaşta kaybettiği için tabii ki hayranlığı bence daha da fazla. Çünkü anlatırken bunu sık sık dile getiriyor. Çok iyi bir insan olduğunu, çok yardımsever olduğunu, işinde çok başarılı olduğunu, iyi bir baba olduğundan sık sık bahsediyor.” (Mehmet Cenk)

“Babam kendi adına şey yapıyor. Yaşasaydı eğer hani benim adıma bazı şeyler daha olumlu olabilirdi gibisinden kendinin yorumları var. Neden? Çünkü baktığınız zaman. Eee ben şu an kendimden hesaba katıyorum. Ben şu an 28 yaşındayım ve hani her geçen yıl tabii ki kendi adıma bazı şeyleri başarıyorum, başarmaya devam ediyorum. Tek başıma kendi ayaklarımın üzerinde durmaya başlıyorum. Hatta durmaya başladım ama her geçen gün, her geçen yıl sorumluluğum artıyor başka şeyler oluyor ama hala daha hani dönüp baktığım zaman düşündüğüm zaman ben bu yaşında dahi babamı kaybetmiş olsam, neticede hani... zorlanırım diye düşünüyorum. Neden? Çünkü, baba dediğiniz figür aslında hani derler ya hep, “baba çınar ağacıdır gölgesi bile yeter” diye. Ben de öyle düşünüyorum. Hani neticede arkanızda ailenizden bir güvence.” (Mehmet Cenk)

“Şöyle tabii vefatının üzerinden çok uzun yıllar geçtiği için yani nereden baksanız 39 40 sene geçtiği için tabi ki öyle hani her sene bir ritüel olan bir şey yok ama tabii ki önemli günlerde... Nasıl diyeyim? Mesela doğum gününde veya ölüm yıl dönümünde ya da hani bayramlarda vesaire... Mezarlığı ziyaret edilir. Kendisinin arkasından dualar edilir ama bunun haricinde dediğim gibi yine aile içinde kendisinden sık sık güzelce bahsedilir. Bunlar yani benim gördüğüm kadarıyla.” (Mehmet Cenk)

Katılımcı İlhami Bey ve Mehmet Cenk Bey birbirleriyle ilişkili ifadelerde bulunmuşlardır.

“Yani hakkında çok sık konuşulan bir insan değildi aslında, çünkü birazcık da şöyle gibi, yani ben zaten artık kendimi bildiğim, dünyaya geldiğim zaman. Yani en az 30 yıl önce vefat eden birinden bahsediyoruz. Aşağı yukarı gibi. Babam 17 yaşındayken gibi düşünürsek. Evet aşağı yukarı. Yani ben artık bunları sorgulayabilir duruma geldiğim zaman, 30 yıl önce vefat eden birinden bahsediyoruz. Dolayısıyla çok aşırı her gün gündemde olan vesaire gibi bir durum değildi. Daha çok da şeyden dinliyorum işte babamın akrabalarından işte onlardan yaşça büyük olanlar falan denk geldim. Babaannem çok anlatma eğilimini değildir. Yani değildi zaten o da vefat etti yakın zamanda ama belli bir yaşın üzerindeydi zaten. Çok öyle biraz ketumdu o konuda çok böyle konuşmayan, etmeyen birazcık da bence birazcık da birazcık öfkeli bir veda olmuş onun için muhtemelen. Hani birçok bilinmezliği vardı işte muhtemelen vesaire falan gibi, yani adını tam koymasa da benim hissettiğim biraz öyle bir şey olduğuydu. Yani ama şey gibi değil yani böyle. Hani resmine bakmama gibi bir motivasyondan bahsetmiyorum. Yani böyle çok da sürekli onu konuştuğu bir nokta yoktu. Ya biz de şey ol yani böyle o işte onun doğum, yani ölen birinin doğum günü falan gibi tadında bu tarz şeyler çok olmaz. Daha çok şey gibi işte işte bayramdan bir gün önce mezarını ziyaret etmek falan gibi ya da böyle ona benzer.” (İlhami)

3.3.2. Travmatik Kayıp

Tüm katılımcıların ifadeleri ismini taşıdıkları kişinin vefatının geride bıraktıkları kişileri sarstığı yönündedir. Beklenmedik, ani ve bilinmez ölümler sağ kalanlar için travmatik bir yaşam deneyimidir. Bu tema altındaki veriler gösterir ki,

söz konusu görüşmelerde travmatik bir şekilde kaybedilen kişilerin isimlerini taşıyan katılımcılarla görüşülmüştür.

“Boğazına çok düşkün ve sağlığına dikkat etmediği için felç geçiriyor. Sonra hipertansiyondan vefat ediyor. Şekeri ve hipertansiyonu var ve aslında yanlış tedavi görüyor. Annemin de çok büyük suçluluğu var. Hani abim, ya annemin sütü kesiliyor abimi emzirirken filan ve hani orada doğum yapmış anneannem diğer yan odada hasta bir şekilde yatıyor. O dönem annemin yanında kimse yok. Özellikle teyzem Almanya'da hiç ilgilenmiyor şey yapmıyor. Önce o yüzden bu şekilde vefat etmiş hem yanlış tedavi dedi annem hem de yani kendine hiç dikkat etmedi dedi. Hiç dedi umursamadı dedi. Yemek yemeye devam etti dedi. Felç geçirdi dedi. Bir daha dedi. Diyet yapması gerekiyordu kilosuna dedi. Çok kilolu bir kadındı dedi.” (Mevhibe Melis)

Katılımcının babası, babasını henüz 20 yaşındayken kaybetmiştir. Katılımcının görüşme esnasındaki söylemlerinden duyulduğu üzere, babası için baba kaybı deneyiminin travmatik bir nitelik taşıdığı yönündedir.

“Bildiğim kadarıyla herhalde yanlış hatırlamıyorsam. Çünkü sık sık bahsedilen bir konu olmadığı için yanılıyor olabilirim bu konuda, bilmiyorum. Hatırladığım kadarıyla kendisi damak kanserine yakalanmış diye hatırlıyorum. Sonrasında da zaten yani hastalığa yakalandıktan 1-2 yıl sonra da maalesef vefat etmiş.” (Mehmet Cenk)

İlhami Bey’in ailesi için ise trajik ve bilinmezliklerle dolu bir kayıp süreci yaşanmış olduğu görülmüştür. Bu hikayedeki boşlukların fazla oluşundan hareketle, kaybın işlenmesi sürecinde İlhami Bey de dahil aile üyelerinin her biri için önemli miktarda zihinsel meşguliyet yaratmış gibi görünmektedir.

“Dedemi ben hiç tanımadım. Babam da muhtemelen çok da fazla tanımış denemez. Çünkü işte 17 yaşında dedem vefat ediyor ve şöyle bir durum yaşanıyor. Bir de böyle şey gibi bir vefat yani yaşlandı ve öldü falan gibi bir nokta değil, bayağı emekliye ayrıldıktan kısa bir süre sonra trafik kazası geçirdiğini öğreniyoruz/öğreniyorlar (sürçme) ama şöyle bir trafik kazası. Yani sonradan öğreniliyor tabi. Köprüden uçuyorlar ve araba patlıyor falan böyle tanınmaz hale geliyorlar. Babam işte o zaman teşhis etmek durumunda kalan bile kalmış. Tanınmaz haldeydi falan gibi böyle şeyleri var. Zaten onun psikolojisi çok etkileniyor işte. Bir

sürü üniversiteye gitmiyor. Tam da hazırlandığı dönem vesaire. Ama hani şey gibi değil, bu bir işte çocuğun olursa adını koyacağım. Yemini gibi bir şey değil de bir süre sonra olunca. Böyle şey diyorlar. Yani bir şekilde adını yaşatmak istiyoruz falan gibi bir psikolojiye giriyorlar ve ondan koyuyorlar. Yani ismini gibi diye bir şeydi. Mesela babaannem falan orada bir ısrar yok. Tamamen kendi istekleri de kendi aralarında şey bile yaşamışlar yani. İkinci bir ismin konuşulmamış, yani gibi bir şey olmuş. Birçok soru işareti var. Hiçbir şey bilmiyoruz. Bildiğim kadarıyla böyle bir şeydeler. Bir kahvehane gibi bir yerdeler. Başka bir yakın bir ilçede sonra bu yakın zamanda emekli olmuş bir işte bir hafta kadar olmuş. Hatta emeklilik dönmesi işte ne zaman gelecek işte bankadan çekecekler. Falan gibi bir muhabbet var. Sonradan anlıyorlar zaten, o para çekilmiş ama işte bulunamamış falan gibi. Yani birkaç sağlam dönem var. O yüzden hani benim için çok önemli bir bilgi değil ama sadece şey için hani oradaki irtibatsızlığı anlatmak için söylüyorum, yoksa bana ne oradaki ikramiyenin ne olduğundan. Şey gibi arkadaşları sanıyorum alkollüymüş yanlış bilmiyorsam. Sonra onlar bir yere gitmek istiyorlar işte biz şuraya gideceğiz falan diye. O da şey diyor işte bu halde araba kullanamazsınız, gidemezsiniz falan ben sizi götüreyim gibi bir şey söylüyor. Mmm, büyük ihtimalle şu oluyor. Sonra otopsi sonuçlarında da öyle bir durum varmış. Zaten aracın içerisindeyken. Bir kalp krizi durumu başlamış ama bu 2 sebepten de olabilir. Yani arkadaşları acaba işte direksiyonu bir şekilde elini attı ve o an panikledi ve bir yanına işte bu tetikledi ve kalp krizi geçirmeye başladı. Yoksa halihazırda zaten kalp krizi geçiriyordu ve o sebeple o düşüyorken arkadaşlarım tuttu, bu bilinmiyor. Yani normal köprünün üzerinde giderken bir anda yanına doğru çıkıyorlar ve araba köprüden aşağı düşüyor ve bir infilak durumu oluyor. Bildiğim kadarıyla ama diğer arkadaşları kimdi? Onlar neydi falan hayatlarını hiç bilmiyorum. Onlarla alakalı bir şey bilmiyorum. Sonra malum konu.” (İlhami)

3.3.3. İkame Çocuk Olan Yetişkin için Ölenin İmgesi

Katılımcı Mevhibe Melis Hanım kendisinde anneanne kelimesinin bir karşılık bulmadığını belirtmiştir fakat anneannesini niteleyen bir benzetme olarak “bulutlarda gezer” sözünü kullanmıştır. Anneanesi hakkında ne kadar öykü dinlese de zihninde net bir tablo oluşmuyormuş. Katılımcı görüşmenin ileriki dakikalarında kendini

açtıkça anneannesine dair bir temsil göze çarpmıştır. Düşleminde anneannesine bir koruyuculuk atfetmiştir.

“Ama hani bende hiç anneanne kavramı olmadı. Hani hep bir bahsedilir ama hani bulutlarda gezer ama şimdi biraz daha iyi anlayabiliyorum. Yine de tabii hikayeleri dinleye dinleye de olsa insan da çok bir net bir tablo gözükmüyor benim için. Yani öyle.” (Mevhibe Melis)

“Annem bize çok yüklendiğinde ona, torunlarıma ne karışyorsun diyecek bir ismi görmek isterdim aslında. O yüzden annem için isterdim.” (Mevhibe Melis)

Katılımcı dedesinin çapkın biri olarak bilindiğini ifade etmiştir. Dedesinin örnek aldığı özelliklerinin aksine, katılımcı dedesinin bu yönüyle kendinde bir benzerlik bulmamıştır. Ancak babaannesinin dedesinin çapkın hallerinden dolayı üzülmüş olabileceği yönünde bir düşlemi vardır. Katılımcı dedesinin üzebilen bir kişi olmasını olumsuz bir özellik olarak değerlendirmektedir.

“ııı şöyle bir şey, kendisinin biraz hani bilmiyorum tabii eski yıllar vesaire, kendisini biraz çapkın olduğundan bahsedilir. Yani evlilik sürecinde dahi çapkın olduğundan bahsedilir. Bu özelliği hani şey diyorum açıkçası. Hani neden böyle bir şey yapmış? Neden babaannemi üzmüş? Ya üzmüş diye bahsedilmiyor ama hani ben kendim bu şekilde konumlandırıyorum belki de o dönem yaşadıkları ilişkiyi bilmiyorum ama hani belki yani olumsuz diyebileceğim şey budur onun hakkında. Bu bende de var mı? Ben ilişkilerimde birazcık sadık biriyimdir. Pek bende olduğunu düşünmüyorum açıkçası” (Mehmet Cenk)

Aşağıda İlhami Bey’in dedesine dair pek çok düşlemine yer verilmiştir. Katılımcı, bu düşlem öbeklerinin önüne ve arkasına dedesi hakkında çevredekiler tarafından neler söylendiğini de eklemiştir. Onun gözünde dedesi; her şeyi çok paylaşmayan, evcimen olmayan bir kişidir. Katılımcı dedesinin bu yönlerinin kendisinde de olan yönler olduğunu ifade etmiştir.

“Şey, eşi ve işte kızı Nevşehir'de kalıyor. Kendisi oraya gidiyor. Tamamen bekar hayatına dönüyorlar ve orada bayağı işte bir liseye yerleştiriyorlar ve orada işte Ziraat bankasında yöneticilik gibi bir şey yanlış bilmiyorsam. Çok meslek değiştirmiş. Böyle bazı, yani her şeyi pay, ailesiyle paylaşmayan çok ailesinin de her şeyi çok bilmediği birazcık böyle evcimen olmayan bir tip aslında bildiğim kadarıyla. Bu arada

ben de pandemiye kadar çok da evcimen bir tip değildim zaten. Yani böyle eve sadece yatmaya giden, onun dışında bütün sosyalliğini dışarıda yapmaya çalışan bir tiptim biraz. Pandemi beni garip bir şekilde etkiledi. Yani ilk aklıma gelenler bunlar herhalde. (İlhami)”

Yanı sıra bulgular gösteriyor ki İlhami Bey’in gözünde dedesi cesaretli ve güçlü bir kişi olduğu kadar gizemli ve arkasında zorluklar bırakan biridir.

“Bazı 80 döneminde böyle garip ilişkileri var. Hani tam bilmediğimiz hani böyle illegal gibi değil de ailesinin bilmediği yani böyle bazı durumlarda çok böyle cesaretli ve güçlü davrandığı şeyler var. Bunun arkasında ne yaşamış ne etmiş... Ya şeyi bile, emekli ikramiyesini bile ailesi görememiş mesela. Çünkü daha yeni almış ikramiyesini bir süre sonra vefat etmiş para nereye gitti, bilmiyorlar. Bizimkiler çok ciddi zorluklar yaşamışlar vesaire. Böyle çok bilinmezlerle doğru bir insan.” (İlhami)

Katılımcının gözünde dedesi prangalara gelmeyen birisidir. Başka bir ifadeyle düşünecek olursak pek de sınır tanımayan biri gibi görülmektedir. Engelleri aşan demek de uygun olabilir. Adeta ölüme kafa tutan biri olduğunu düşündürecek yanları olduğu da görüşme esnasında elde edilen bir veridir. Zorunlu hizmetin ardından pek çok iş değiştirmiş biridir ve katılımcı dedesinin bu yönlerini cesaretli bulduğunu ifade etmiştir. Katılımcının ölen kişiye dair temsilleri, dinlediği hikayeler sonucu oluşmuştur.

“Yani böyle şey gibi. Kafasına ne isterse yapmış ilginç bir adam yani böyle anladığım kadarıyla. İşte şey gibi... İşte paraşüt uzmanı olmuş, askerlik yapmış. Sonra uzman şey zorunlu hizmeti biter bitmez işte 5 yıl mı 10 yıl mı bilmiyorum, istifa etmiş, hakemlik yapmış bayağı TFF de hakimlikleri var işte. Ondan sonra kafasına es- yani şey bir de, o dönemde tabii belli bir düzeyde okumuş insanların iş bulması falan bugünkü gibi de olmadığı için yani kafasına estiği gibi muhtemelen değiştirebiliyordu. Ya birazcık şey gibi o prangalara gelemeyen bir tipe benziyor anladığım kadarıyla.” (İlhami)

Katılımcının dedesiyle ilgili temsillerinin zaman zaman karışabildiği de görülmüştür. Bir ifadesinde dedesiyle ilgili vakit öldürmeyi tercih eden biri olarak anlamlandırırken başka bir ifadesinde onun çok yönlü ve dinamik biri olduğunu dile getirmiştir.

“Ya çok net durum şu. Merak ediyor, keşfediyor ve onun için muhtemelen onun için bedelini ödemeye de hazır. Ve şöyle bir hayat tarzı yok. İşte ben evde oturayım. Bütün gün ağaçlara bakayım işte bütün gün işte işte ne bileyim tespih çekeyim. Neyse işte o kendi meşrebin neyse, Onun gibi bir vakti öldürme gibi bir motivasyonu yok muhtemelen. Ha bu illa şey değil science yapıyorum mantığıyla değil ama bir şekilde bir şey keşfetmeye çalışıyor. Ya sosyalleşiyor ya işte farklı bir mesleği denemiş, deneyimlemeye çalışıyor. Orada bir şey anlamaya çalışıyor, değiştiriyor deniyor, bakıyor falan. Hani bu bence önemli. Ben şey yapıyorum. Bunu önemsiyorum ve bu konuda da benzeştigimizi düşünüyorum.” (İlhami)

“Dedem muhtemelen biraz daha fazla o vakti öldürmeyi tercih etmiş gibi anlıyorum. Özellikle de ilerleyen yaşlarında.” (İlhami)

3.4. İkame Çocukların İlişkileri

3.4.1.Dünya ile İlişki: Doğum

İlişkileri anlamaya girişirken dünyayla olan ilişkinin de konuşulması ve anlaşılmasına çalışılması önemli görülmüştür. Dünyayla ilk ilişki anne karnında başlamaktadır ancak bedensel olarak dünyaya temas etmek düşünülürse doğum dünyayla ilk ilişkilendiğimiz yer olarak düşünülebilir. Bu bağlamda, bu alt tema altında toplanan veriler ikame çocuk olan yetişkinlerin bu deneyimle nasıl bir ilişkileri olduğunu anlamak açısından önemlidir.

Mevhibe Melis Hanım’ın doğumuna ilişkin hikayesinde ilk çağrışımları ağabeyinin doğumuyla ilişkilidir. Anneannesinin adı verilen Mevhibe Melis Hanım’ın anneanesi ağabeyi henüz annesinin karnındayken vefat etmiştir. Annesinin bu kayıp deneyiminden oldukça yüksek oranda etkilendiğini, katılımcının ifadelerinden bulabiliriz. Annesi, ilk annelik deneyimi boyunca yaşadığı zorluklara karşı bir önlem almıştır ve katılımcının doğumu ve bunu takip eden süreç katılımcının ifadelerine göre; iyi yönetilmiştir. Onun doğumu için aile koordine olmuştur. Yine de, katılımcının doğumun kolay olmayan bir süreç olduğuna dair düşlemleri olduğu duyulmuştur.

“Şöyle abimin döneminden hani bahsedebilirim. Çünkü abimin doğumu çok beklenmedik olmuş. O dönem annemin annesi de hasta. Evde, hasta bir şekilde yatalak

durumda. Abim doğduğu ay aslında anneannem de. Vefat etmiş oluyor. Abimin doğumu beklenmedik olunca hem ikisi de yeni evlerini kurmaya çalışıyor. Ayakları üstünde durmaya çalışan bir evli çift ve çok maddi olarak zorlamışlar. Ve abimin doğumu aslında gerçekten bir sürü zorluk da getirmiş. Psikolojik açıdan gerçekten çok fazla zorlu bir süreç ve Ankara en soğuk kışını geçirmiş. Ama benim doğumumda, 8 yıl sonra bir de tabii ikinci çocuğun verdiği tecrübe de hani her şeyi hazırlamışlar. İkinci çocuk hani bütün önlemler alınmış. Maddi açıdan da çok daha hani 8 sene sonra rahat bir şey. O yüzden hani beni yapmaya karar verdiğinde annem aslında bütün koşullar elverişli imiş. Abimde ise çok beklenmedik, planlanmadık olmuş.”

Katılımcı ağabeyinin doğumunu niçin anlattığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Hani ben biraz abimden de örnek vermek istiyorum çünkü hatırladığım kadarıyla hep abimin doğumu ailede gerçekten çok zor durumda. 15 aralık o 84, kışında Ankara'da öyle bir kar yağıyor ki annem hastanede tek başına kalıyor. Babam evden hastaneye gidemiyor, annemin yanında bakacak ablası yok, Almanya'da. Anneanne zaten ya anneannemi ben hiç tanımadım. O da hasta yatıyor. Annem kansızlıktan, açlıktan, yani korkunç durumda. Baygın bir şekilde yatmış. Babamın da ona ulaşabilmek için numune hastanesine otobüsün gitmeyip, otobüsten inip evden hastaneye kadar yürüdüğünü ben hep anlatırlar. Annem de bana hep hani beni büyütürken de işte o hastanede doğumda yalnız kaldım, hiç unutmadım der. Bunların hiçbirisi benimkinde olmamış ama babaannem bu arada sağ ve hani babaannem de hastası çok yardımcı olabilecek kadar sağlıklı. Benim doğumumda herkes gelmiş. Hani ikinci kez hatalar olmasın diye teyzem gelmiş. Bu sefer desteğe beni o süreçte her şey hazır, her şey biraz akrabalar hazır babaannem hazır annem de hani Babam da tabii diğer daha da tecrübe. O yüzden beni alıp hastaneden doğumda herhangi bir sıkıntı yok.” (Mevhibe Melis)

Mehmet Cenk Bey'in doğumuyla ilgili çağrışımları da bir takım zorluklar içermektedir. Ancak katılımcının bu yöndeki düşlemleri olumlu bir deneyim olduğu yönünde yoğunluk göstermektedir.

“Onun haricinde, Tabii şey Aralık doğumlu olduğum için hani doğduğum zaman yoğun bir kar yağışına tipinin olduğundan bahsediliyor yani o güne ait bu tip

şeyler anımsanıyor bana da anlatılıyor. Onun haricinde Nasıl bir hikaye var... Şöyle 93 yılında evlenmişler ve 95 yılının sonunda da ben dünyaya gelmişim. Evlendikten sonra muhtemelen 1-2 sene kendilerine vakit ayırmak istediler. Öncesinde de çünkü herhalde 1-2 sene flört dönemleri olmuş ve Hani evlendikten sonra da beraber baş başa güzelce ailece bir vakit geçirmişler diye düşünüyorum sonrasında Tabii ki nasıl diyeyim eski nesil olmanın vermiş olduğu etkiden dolayı herhalde bilmiyorum birazcık hani anne tarafından belki aile baskısından ötürü işte çocuk yapmayacak mısınız? Çocuğunuz olmayacak mı düşünüyor musunuz? sorular üzerine herhalde onlar da kendilerini hazır hissettikten sonra bilmiyorum herhalde çocuk yapmaya karar verdiler ve ben dünyaya geldim (gülüyor).” (Mehmet Cenk)

“Şöyle tabi onların da çocuk yapma hevesi varmış diye biliyorum. Yani en azından bu konuda bir istekleri olmuş tabii ki. Sonrasında zaten ben de doğduktan sonra, eee, bu hani dediğim gibi bir tane de kız kardeşim var. Aile arasında bazen esprili bir şekilde konuşulur hani, sen ilk göz ağrımızsın. Yani ikinci çocuğun birazcık şeyidir, kaderi midir diyeyim. İlk çocuğa birazcık daha heveslenilir. Çünkü o ilktir. İlk defa dünyaya geldiği için. Anne baba adına ilk defa böyle bir deneyim yaşandığı için. Birazcık daha hassas davranırlar. Yani şeyi bile söylerler hatta: seni başlarda hani biz şey içme suyuyla yıkıyorduk falan o derece yani. Üzerine titriyorduk. Neredeyse pamuklara saracağız falan filan o şekilde. Tabii ki onların da bu konuda olumlu bir istekleri ve hevesleri olmuş. Gayet hani anlattıkları kadarıyla gayet hani her şeyin güzel keyifli olduğunu, iyi bir ilişkilerinin olduğu ve neticesinde de çocuk yapmaya karar verdiklerini biliyorum.” (Mehmet Cenk)

Aşağıda katılımcı İlhami Bey’in doğum deneyimine ilişkin anlatılarına yer verilmiştir. Onun ifadelerinde de Mevhibe Melis Hanım’ınkine benzer şekilde ablasının doğum sürecindeki zorluklar yer almaktadır. Bu iki veri arasındaki benzerlik dikkat çekmiştir. O da, Mevhibe Melis Hanım gibi kendi doğumunun daha temiz bir süreç olarak deneyimlendiğini düşünmektedir. Ancak annesi kendisini doğururken bel fıtığı olmuştur ve kendi anne babası aynı şehirde 20 kilometre mesafededir. Bu ifadeler İlhami Bey’in ilk bakım alma deneyimini sekteye uğratmış olabileceğini göstermektedir.

“Ben o terörün içinde doğan çocuk değilim. Ablam o. Ben birazcık daha Antalya'ya geldikten sonra daha muhtemelen daha temiz zihinleri herhalde olan bir çocuk olabilirim. Yani psikolojik olarak en azından. Yani öyle muhtemelen şey gibi ama. Yani ikinci çocuk da olsun kardeşiyle büyür falan gibi bir motto vardır kesinlikle. Şöyle buarada zaten annem buralı aslında Antalyalı. Çok yakında bir işte şey köyde işte aslında annesi babası var. Anneannemle dedem. Dolayısıyla bizim sık sık oraya gidip geldiğimiz vesaire gibi bir yaşça da bayağı büyükler işte anneannemin ikinci evliliğinden falan annem oluyor. Yani yaşı da büyük vesaire gibi. O sık sık öyle. Bir gitme gelme yaklaşık 20 kilometrelik bir yol işte. O dönemde işte şahin gibi bir arabamız falan varmış galiba. Onunla gidilip gelinen işte. Ben normalde o anda doğmam planlanmıyormuş. İşte 2-3 hafta sonra 2 hafta sonra falan doğacakmış herhalde. Ben bir anda işte, işte erken doğum. Hani erken doğum denir mi bilmiyorum. 2 hafta önce doğmayı ama tahmin ettiklerinden daha erken diyeyim en azından. Böyle bayağı beni işte Devlet Hastanesine falan getirmişler. Orda ama şey. Yani çok da abartılı bir şey değil. Annem şey falan diyor işte o doğum sırasında ben bel fıtığı oldum diyor.” (İlhami)

3.4.2. Aile İlişkileri

Katılımcıların aile ilişkilerinde kendilerini nasıl tanımladıkları, ailelerin hangi yönlerinin onların gözlerine çarptıkları sorulmuştur. Ailelerinin onları nasıl gördükleri sorulmuştur. Katılımcıların henüz yası bitmemiş anne babalara doğdukları düşünülmüştür. Anne babaları onlara bu isimleri verdiklerinde, ismin asıl sahibi olan sevdiklerini kaybedeli uzun vakit geçmiş olsa dahi, kaybedilen kişilerin temsillerinin canlı olduğu düşünülmektedir. Bu koşullardaki çocukların, anne babalarını nasıl deneyimledikleri incelenmiştir.

Katılımcılardan ikisi ailesiyle sıkı ilişkileri olduğunu söylemiştir ancak tüm katılımcıların hayatlarındaki deneyimleri aileleriyle paylaşma konusunda birtakım mesafeleri olduğu görülmüştür. Aşağıdaki ifadeler ismin verilmesinden dolayı annesine öfkeli olan katılımcıya aittir.

“Anneanneme karşı bir his değil ama isimden ötürü anneme karşı bir hep öfke hep bir alay konusu, hep bir alışkanlık göz devirme, hani artık böyle savunma

mekanizması göz deviriyorum ama buna da mı hala mı güleceksiniz of falan diyorum.”
(Mevhibe Melis)

Diğer katılımcı anne babasıyla ilgili gözüne çarpanları ifade ederken ruhsal bir çatışma yaşıyor gibidir. Bir yandan birbirlerinden rahatlıkla bir şeyler isteyebildiklerini anlatmaktadır. Öte yandan çocukluğunda huzursuz hissettiği deneyimler olduğunu belirtmiştir.

“Annemle ve babamla bireysel olarak çok güzel ilişkilerim var. Bu zamana kadar hani çok nasıl diyeyim onlardan bir şey rica ettiğim zaman veya onlar benden rica ettiği zaman. Bir şey rica ettiği zaman bunu hiçbir şekilde sorun yaşamadan, birbirimize destek olarak, bir şekilde birbirimize yardımcı olmaya çalıştık ama tabii ki her zaman olumlu şeylerin aksine olumsuz şeyler de yaşanabiliyor. Anne babayla tartışma, şey yapma durumu da olabiliyor. Nasıl diyeyim aranın açılma duruma da olabiliyor. Buna istinaden şöyle; Çocukluğumda tabii birazcık anne babam arasında anlaşmazlıklar olduğu için bir evliliğin doğası gereği olabilecek şeyler bunlar ama özellikle dikkatimi çeken... Onlardan konuşacak olursak... Dikkatimi çek... hani, hani kavga ortamının olması halinde kendimi huzursuz hissediyordum. Bu tabi direkt olarak benim dikkatimi çekiyordu ama onun haricinde Tabii ki ikisiyle de çok güzel ilişkim var.” (Mehmet Cenk)

Katılımcı İlhami Bey adını taşıdığı dedesiyle kendisini aile ilişkileri konusunda ayırmıştır. O dedesinin aksine ailesiyle vakit geçirmeyi seven biridir. Katılımcı, ailesiyle çok fazla şey paylaştığını ifade etmiştir.

“Şey anlamında tabii benzemiyorum böyle işte aileyle bir şeyi doğru düzgün paylaşmama gibi. Bir noktada çok değilim. Mesela ailemle vakit geçirmeyi severim ve bir şey olmaz illa böyle işte kapının yolunu beklemem. Yani ailemle bir arada olduğum zaman çünkü bir şekilde o anda vakti vakit geçirmeyi ve değerlendirme bilirim bu. Bu bu noktada sanıyorum ayrışıyoruz. Belki tabii şey bilmiyorum yani o da ailesiyle görüşmek istemediği için bunu yapmıyordu ya da bir sebeple onun bulunduğu. Çünkü aile bir-sıfır diye de çalışmıyor. Yani orada paylaşabildiklerin var, paylaşmadıkların var. Muhtemelen ben bizimkilerle çok fazla bir şey paylaşamıyor olsaydım muhtemelen de tercih etmezdim.” (İlhami)

3.4.3. İkame Çocukların Ebeveyn Temsilleri

Katılımcılara anne babalarını nasıl gördükleri sorulmuştur.

“Annem benim dominant bir insan. Annemin sinirli hali, kontrolcü. Her şey kontrolünde olacak. Ben çocukken çok sinirliydi, çok bağırırdı. Babamın da sinirli hali. Babamın yani öfke patlamaları, anneminki, annem patlardı yani annem her anne gibi. Ama babamın gerginliği daha doğrusu ya gergin hali sinirli demeyim gerginliği. Babamın gerginliği. O dikkat çekiyor” (Mevhibe Melis)

“Babamın özellikle gözlemi çok güzeldir. Sakindir. Çaktırmadan, yumuşak yumuşak söyler.” (Mevhibe Melis)

Yukarıdaki ifadeler ek olarak, Mevhibe Melis Hanım için annesi sevgiye muhtaç, eziyet görmüş, zorluklar çekmiş, erken ebeveyn kaybıyla sahipsiz kalmış biridir.

“Çünkü annem 22 yaşında Babasını kaybediyor, 28 yaşında annesini kaybediyor ve annem hani Adana'dan Ankara'ya geliyor. Teyzem Almanya'da. Bir tane kardeş var O da başka bir ülkede. Babamın apartmanında annem biraz da babaannemde görümcelerde biraz cins olduğu için yani eziyet görmüş. Ya annem aslında, çok böyle içinde o çok kız çocuğu ve buna şu an fark edebiliyorum, çok sevgiye muhtaç. İçindeki kız çocuğu hiçbir zaman büyümemiş. Bu çok güzel, içindeki çocuğu yaşıyor ama hani koruyup kollanmak daha böyle Ona birinin sahip çıkması çok güzel olurdu.” (Mevhibe Melis)

Mehmet Cenk Bey'in annesi onun gözünde dominant, baskın biridir. Annesinin kendisi adına pek çok işi yaptığını ifade etmesinin yanı sıra bunu zaman zaman fazla müdahaleci bir tavır olarak da okuduğunu dile getirmiştir. Bu dile geliş bir dil sürçmesi ile olmuştur.

“Annemden başlayayım. Öncelikle Annem birazcık lider ruhlu birisi diyebilirim Lider ruhtan kastım şu Aslında belki de bu her annede olan bir özellik Ama kendisini Belki de yapısı gereği bilmiyorum karakteri gerek birazcık daha baskın bir karakter Dolayısıyla Yani tabii ki olumlu anlamda da olumsuz anlamda. Bence bunun onun adına şeyleri var; artıları var eksileri var.” (Mehmet Cenk)

“Baskın karakter olması, Dominant dolması. Aslında benim için de bazı anlarda işimi kolaylaştırabiliyor. Şöyle ki, nasıl diyeyim, benim adıma öne atılıp bir şeyleri yapmak istiyor belki. Acaba hayatıma çok mu müdahale ediyor diye düşünmediğim (sürçme) olmuyor.” (Mehmet Cenk)

Katılımcı babası için ise rasyonalizasyon aracılığı ile çeşitli anlayışlar geliştirmiştir. Babasının disiplinli yönlerini evden uzak yetişmesine, yatılı okulda büyümesine ve askerliğe bağlamaktadır.

“Babam da açıkçası birazcık daha hem duygusal bir karakter hem de aynı zamanda duygusallıktan kastım şu normalde Çünkü Türk ailesinde bir baba figürü her zaman şey olarak düşünülür birazcık daha katı sert ya babadan çekinilir gibi tabii ki baba figürü olmasından dolayı böyle de şeyi tutumu var.” (Mehmet Cenk)

“(Babası için) Çocukken herhalde biraz kendisi evden uzak yetiştiği için yani yatılı Okul, askerlik vesaire. Birazcık daha kendisi disiplinli bir yapıya sahip.” (Mehmet Cenk)

Anne babasını çok detaycı kişiler olarak algılayan İlhami Bey, onların her şeyi en ince ayrıntısına kadar planladıklarını söylemiştir. Sanki anne babası yeni bir olasılığın doğmasına müsaade etmiyor gibilerdir. İlhami Bey’in çağrışımlarına kaza imgesinin gelmesi önemli bulunmuştur. Çünkü kendisi, bir trafik kazasında vefat eden dedesinin adını taşımaktadır.

“Çok detaycılardır. Yani aşırı. Yani bütün olasılıkları hesaplarlar. Yani şöyle diyebilirim işte ben a noktasından b noktasına gideceğim işte yolda kaza olursa bela olursa o zaman bir saat önceden şunu yapmalıyız işte 25 dakika önceden bunu yapmalıyız.” (İlhami)

Katılımcının aksine, anne babası duygularını çok belli eden kimselermiş.

“Ya en bariz özellikleri bu olabilir. Onun dışında birazcık daha şey gibi. Mesela tam tersi oluyor mesela ikisi de mesela duygularını çok belli eden insanlar.”

3.4.4. Rollerin Değişimi

Katılımcılardan ikisi taşıdıkları ismin önceki sahibinin yerlerine geçtikleri gerçek hayat deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Biri annesinin annesi gibidir.

“Annem benim, buradan örnek vereyim; yüzmeyi çok sever yazında açılır, çok uzağa gider ben de yani hep işte küçüklüğümde beri 12 yaşından beri sahilde oturup onu izlerim, ayağına o kadar kramp girse ne yapacaksın diye kızarım. Çok da iyi yüzücü değil. Hani normal kurbağalama yüzüyorsun, niye o kadar açıldın derim. Herkesten uzağa gider. Annem hep şey der, resmen ismini sildirdin ama huyunu taşıyorsun, anneannen de böyleydi der. Anneannem hep kenarda oturup, sahilde aman çok açılma ama Songül gitme, aman niye o kadar açıldın? Aman niye şey yaptın diye böyle yaparmış hep. Annemin dışarıya hiç göndermezmiş yani. Ben de dışarı, annem eve geç geldiği zaman, çok nadiren, mesaj atıyorum. Nerde kaldın diye bunu şimdi yapmıyorum ama yirmili yaşların başında çok yapıyordum. Ve birkaç kez de anneme annelik yapmaya çalıştım. Ondan zaten annem aile dizilimine başvurdu benim için yazın, geçen yaz. Acaba dedi hani, bana filan annelik yapmaya çalışıyor. Rolümüz karıştı dedi.” (Mevhibe Melis)

“Aslında annem, Anneanneme annelik yaptı, O, ona bakmış. Tabii işte yatalak olunca ben de anneme böyle biraz ilgilenince, annem orada dur dedi. Çünkü atanın küçüğe bakması lazım. Küçük ataya bakıyorsa orada bir sıkıntı var dedi.” (Mevhibe Melis)

Diğeri ise babasını babası gibi hissetmenin yanına arkadaş, kardeş gibi ifadeleri eklemiştir. “Erişkin Zamanlarda Ölenin Adını Taşıma Deneyimi” alt temasındaki ifadelerde Mehmet isminin ona olgunluk getirdiğini belirtmiştir. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde Mehmet Cenk Bey ile babasını rollerinde bir değiş tokuş olduğu görülebilir. Tam bir rol değişimi olmasa dahi, rollerde bir yer değiştirme görülmüştür.

“Ben babamla ilişkim birazcık daha baba oğuldan ziyade abi kardeş gibi yani bu konuda açıkçası artı özelliği diyebilirim. Çünkü benim adıma yine bazı şeyleri kolaylaştıran bir şey bu. Çünkü neticede babanız. Aynı zamanda onunla... Arkadaşınız olması aslında güzel bir şey. Arkadaşlarınızla paylaşamadığınız şeyleri aile olduğundan dolayı ve bir arkadaş gibi gördüğünüz için babanıza anlatıyor olabiliyorsunuz.” (Mehmet Cenk)

SONUÇ

Bu çalışmada, kendilerine ölen büyük anne ya da büyük babalarının isimleri verilen günümüzde yaşları 28-30 arasında olan, literatürden elde edilen bilgiler ışığında ikame çocuk oldukları düşünülen 3 (üç) kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde, bu kişilerin ikame çocuk olmayı nasıl deneyimledikleri anlamaya çalışılmıştır. Katılımcılarla görüşmelere başlanmadan evvel 1 (bir) pilot çalışma yapılmıştır ancak bu çalışmadan yapılan veriler, analiz edilen veriler arasına dahil edilmemiştir. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemi ile analiz edilen verilerle 4 (dört) ana temaya ulaşılmıştır. Katılımcıların taşıdıkları isimlerin kendi yaşamlarına etkileri, aile içindeki rol değişimleri, ismin önceki sahibi ile kendileri arasında kurdukları ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ölen bir kişinin adını taşıma deneyiminin katılımcıların çocukluk zamanlarında ve erişkin zamanlarında zihinlerini meşgul eden bir deneyim olduğu bulgular arasındadır. Ölen aile büyükleriyle ilgili çevrelerinden duyduklarının ve kendi algılarının, yetişkin olan ikame çocukların kendilik algılarına olan etkileri önemli bir bulgu olarak görünmüştür. Çalışmadan elde edilen sonuçlar gerek psikanalitik kavramlar ışığında, gerekse katılımcıların söylemleri içerisinde değerlendirilmiştir.

İkame Çocukların İlişkileri, bu çalışmanın ana temalarından biridir. Bu tema altında yer bulan verilere bakıldığında üst kuşaktan vefat eden sevilen kişinin adının, alt kuşaktan sayılacak yenidoğana verilmesinin aile içindeki rol değişimine etki ettiği düşünülmüştür. Bu tema altında, katılımcıların doğum hikayelerine dair önemli bulunan ifadeler ve aile ilişkilerine dair mühim olduğu düşünülen söylemler yer almaktadır. Dünyayla kurulan ilk ilişki olması nedeniyle doğum kişilerin hayatlarına önemli etkiler getirir. İnsan yavrusu diğer tüm memelilerin aksine doğduğunda, görece az gelişmiştir. Hayatta kalabilmek için ötekinin, yani kendine bakım veren yetişkinlerin bakımına muhtaç haldedir. Fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, ona bakım veren tarafından karşılanmasına ihtiyaç duyduğu şeylerden bazıları sevgi ve sıcaklıktır. İngiliz Nesne İlişkileri kuramcılarından önemli bir isim olan D.

Winnicott, Oyun ve Gerçeklik (2010) adlı eserinde yenidoğan ve bakım veren kişi arasındaki ilişkiye ışık tutmuştur. Ona göre ilk etapta bebeğin ihtiyaçlarına olabildiğince hızlı yanıt verebilmenin, bebeğin iç dünyasının gelişimi sürecine doğrudan ve mühim bir etkisi olur. Annenin ya da bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarına eşduyumlu bir şekilde karşılık verebilmesi, bebeğin tutarlı bir kendilik duygusu geliştirmesinde, iç dünyasının olgunlaşmasında önemli bir rol oynar (Winnicott, 2010). İnsan yavrusu annesiyle girdiği böylesine bir eşduyum içerisinde bir yanılsama anı deneyimler ve kendini her türlü tatminin kaynağı sanar. Winnicott bununun tümgüçlü bir hal olduğunu vurgular ve şu sözleriyle gelecekteki deneyimler üzerine etkilerinin ehemmiyetinin altını çizer: “Gelecekteki yaşamda dış dünyanın güçlükleri karşısında yıkılmayan bir kendine güven duygusu böyle bir çocuksu tümgüçlülük deneyimine dayanır.” Ancak annenin bebeğinin her türlü ihtiyacı için mümkün olduğunca hazır olabilmemesinin bir ön koşulu vardır ki, o da babanın anne için orada olmasıdır. Baba anneyi desteklemek için orada, hazır olmalıdır. Böylece, optimal bir durumda anne tüm ilgisini bebeğine verebilir. Bazı durumlarda baba yerine destekleyici bir figür de bu görevi üstlenebilir. Ancak böylesi optimal koşullar her zaman mümkün olmayabilir. Bu çalışma sırasında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler göstermiştir ki katılımcıların doğum hikayeleri bazı talihsiz durumları içermektedir. Katılımcıların doğum hikayelerini bilmeleri araştırmaya katılmaları için bir ön koşul olarak belirlenmiştir. Kendi doğum süreçlerinden haberdar olmaları, kendilikleri üzerine düşünmelerinin de ilk adımı olduğu varsayılmıştır. İkame çocukların yas dolu bir eve doğdukları literatür taraması yapılırken karşılaşılan bir bilgidir (Volkan, 2017). Ayrıca ikame çocukların ebeveynleri yoğun kaygı belirtileri gösteren ve çocuğun büyüme sürecinde fobik halleri yükselişe geçen kimselerdir. Kaygı ve fobik haller genellikle çocuğun başına bir tehlike geleceği yönündedir (Cain ve Cain, 1964). Katılımcılarla yapılan görüşmeler, bu literatür bilgileri ile tutarlı bir ilişki göstermiştir. Yanı sıra kendi anne babalarını beklenmedik bir şekilde kaybeden anne babaların, bu isimleri çocuklarına vermeleriyle onları ebeveynlik rolleri ile görevlendirmiş oldukları düşünülmektedir ve katılımcıların ifadelerinde de bu düşünceyi destekleyen sözlere rastlanmıştır. Ek olarak katılımcılardan birinin kendi doğum hikayesinden önce kardeşininkini anlatmış olması ve kardeşinin de ikame çocuk olduğunu belirtmesi, ebeveyn çocuk ilişkisindeki rol değişiminin yanı sıra aile

içindeki rollerin de kaygan bir zeminde olduğunu düşündürmüştür. Katılımcının belirttiği üzere, bu ailenin biyolojik annesinin zaman içinde ikame çocuk kavramıyla tanıştığı öğrenilmiştir ve tüm aile yas tutmakla ilgili çalışmalar yapmıştır.

“Ölen büyükanne/büyükbabanın adını taşıma deneyimini anlamlandırmak” başka bir ana temadır. Katılımcıların ikame çocuk olma deneyimlerini yaşamları boyunca nasıl anlamlandırıdıkları bu ana tema altında açıklanmıştır. Katılımcılara yeni doğan birine ölen birinin adının verilmesinin nasıl bir deneyim olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtlar son derece çarpıcıdır. Katılımcıların bir üstbenlik gibi üstlendikleri bu isimler aracılığıyla çeşitli davranışsal çerçeveler içinde oldukları bulgularca saptanmıştır. Karşılaştıkları zorluklarla baş etme yolu olarak ölen kişinin olumlu buldukları özelliklere başvurdukları gözlenmiştir. Çevrelerindeki kişiler onlara bu isimle hitap ettiğinde bir hayalet gibi o kişinin imgesi adı taşıyan tarafından hissedilmektedir. Katılımcılardan biri için henüz çocuk yaştayken yaptıkları mezarlık ziyaretinde kendi adını ölen büyükbabasının mezar taşında görmek sarsıcı bir deneyim olduğu, katılımcı ile yapılan görüşmede duyulmuştur. Cain ve Cain (1964), Freud’un Yas ve Melankoli eserinden alıntı yaparak, ölen bir kimsenin adının yeni doğana verilmesiyle ilgili nesnenin gölgesinin öznenin üzerine düştüğünü yazmışlardır. Ölen kişinin gölgesi, yenidoğanın üzerine düşmüştür ve yenidoğan bu gölgeyi yas tutulana kadar üzerinde hissedecektir. Bu noktada Vamik Volkan’ın “depolama” olarak adlandırdığı kavrama başvurmak doğru olacaktır (Volkan, 2014). Anne babalar trajik bir şekilde kaybettikleri anne babalarına ait zihinsel imgelerini, onların adlarını vererek çocuklarına depolamıştır. Depolama isteyerek ya da istemeyerek olmuş olabilir ancak neticesinde adı taşıyan bir şekilde görevlendirilmiştir ki, yapılan görüşmelerde tutarlı bir veriye rastlanmıştır. Katılımcılar zaman zaman ölen kişiyi yaşatma görevi üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcının büyükbabasının trafik kazasında yitirdiği bilinmektedir ve katılımcı bu ismi taşımayı “bir bagajla dünyaya gelmek” olarak tarif etmiş olması kayda değer bulunmuştur. Aynı katılımcı çocukluk çağında özellikle uzay ve allah kavramlarını merak ettiğini ifade etmiştir. Büyükbabasının sırlarla dolu bir trafik kazasında yitirilmesi ile birlikte düşünüldüğünde bu bulgu oldukça önemlidir. Bir psikiyatr ve psikanalist olan Serge Tisseron’a (2009) göre, çocuklar soru sormaktan asla vazgeçmemelidir. Aile sırları yoğun olan bir ortamda simgeleşme gelişemez ya da kısmi biçimde gelişir.

Simgeleşmenin, yani dışarıdaki bir imgenin iç dünyada bir yer bulmasının olağan olabilmesi için parçalara ayrılmış ve sentezlenmiş olması beklenir. Simgeleştirme için paylaşılmış görüntülere, törenlere, şenliklere ihtiyaç vardır. Katılımcı büyükbabasının kaybına yönelik sırlara ek olarak, büyükannesinin öfkesi olabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu bağlamda yeni kuşaktan olan ikame çocuk, sürekli sorular sorarak ailenin tutamadığı yası simgeleştirmeleri için bir görev üstlenmiş olabilir. Katılımcıların ifadelerine bakılacak olursa, anne babalarının bu yitik karşısında çok üzgün oldukları, onlara bir hasret ve özlem duydukları bulgular arasındadır. Yapılan görüşmelerde, özellikle büyüme çağındayken ailenin hüznünün katılımcıların dikkatini çektiği duyulmuştur. Katılımcıların bilinçdışı düşlemlerindeki ölen kişinin temsilleriyle kendilik algıları arasında tutarlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İsmi kullanımı açısından önemli bulgulara rastlanmıştır. Erişkinliğe dönerken, ismi taşımaya dair deneyimler katılımcılar arasında çeşitlilik göstermiştir. Reşit oluşuyla büyükbabasının adını kullanmaya başlayan katılımcının büyükbabasının olgunluğunu devraldığı düşünülmüştür. İsmi akılda kalıcılığını kullanım sebebi olarak belirten katılımcının, sanki büyükbabasını kalıcı kılma girişiminde gibi olduğu düşünülmüştür.

“Ölene Dair Anlatılar” ana teması katılımcıların ölen kişiyle ilgili duydukları, kayıp sebebi ve ölen ile ilgili yapılan ritüellerin ele alındığı bir temadır. Bu tema yasın tutulması ve kaybın işlenmesinin önemliliği göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bir katılımcının ailesi tarafından yitirilen büyüğün her daim anıldığı, yapılan görüşmeden elde edilen bir bulgudur ve günümüzde kaybın yasının tutulduğu duyulmuştur. Başka bir katılımcı ile yapılan görüşme sonucunda ölen kişinin idealize edildiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Dolayısıyla, yapılan görüşmeler ve literatür bilgileri (Bkz, Yukarıda) arasında tutarlı bir ilişkiye rastlanmadığı söylenebilir.

“Kendilik Algısı” ana teması, ikame çocuk olma deneyiminin katılımcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığını görebilmek amacıyla onlara yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar etrafında toplanmıştır. Katılımcılar anlatılarında kendilerine dair nasıl algıları olduğu ve yakın çevrelerinin onları nasıl bildikleri hakkında görüş bildirmişlerdir. Bu tema, ölen kişiyi ikame etme deneyiminin örseleyici ya da olumlu yönlerini anlayabilmek açısından önemli bulunmuştur. Literatürde bu kişilerin kendilik

algılarında yadsınamayacak şekilde karışıklıklar görüldüğü ve yaşamlarında çeşitli zorluklar olduğu görülmüştür (Sabbadini, 1988). İsim koyma süreçleri kendi başlarına ebeveynlerin yansıtmalarıyla doludur (Tesone, 2013). Anne babalar henüz bebek sahibi olmaya karar vermeden çok önce nasıl bir bebekleri olacağı konusunda düşünmeye başlarlar. Kendilerinden bir parça dünyaya getirdiklerinde, kendi ruhsallıklarından parçaları bu yenidoğanda yaşatırlar. Bu parçalar anne babaların idealleri, beklentileri, istekleri olabilir. Çocuk ilk başta bu yansıtılmalarla özdeşim kurar ancak büyüme yolunda kendine has kendiliği oluşmaya başladıkça bu yansıtılardan azar azar sıyrılır. Lakin bu zorlu bir süreçtir. Bu sürece yalnız anne babası değil, büyüdükçe girdiği yeni ortamlarda etkilidir. Bu zorlu sürece ek olarak bir de ölen bir kişiyi yaşatma görevi kendine verilen ikame çocukların, ayrışma bireyleşme (Mahler) evresinden kolaylıkla geçmeyeceği varsayılmıştır. Çalışmanın bulguları göstermektedir ki, katılımcılar arada kalmışlık deneyimi yaşamaktadırlar. Yanı sıra aileleri tarafından onlara atfedilen sıfatları kabul etmek ve etmemek arasında kaldıkları da söylenebilir.

Sonuç olarak, katılımcılar ölen birinin adını yeni doğana vermek yerine yeni bebeğe başka bir ad verilmesinin uygun olacağı görüşünde olmuşlardır. Ölen birinin adını taşımayı yük olarak gören iki katılımcıdan biri bu yükü soyut anlamda adını nüfustan sildirerek bırakmıştır, diğeri arkadaş çevresinde başka bir isim kullandığını belirtmiştir ancak bu bilgi görüşmeler boyunca yapılan ses kayıtlarının dışında kalmıştır. Bir diğer katılımcı, ölen büyükbabasının adının yanı sıra “kendi adım” dediği bir ad daha taşımaktadır ve bu ifade önemli görülmüştür.

Bu çalışmanın doğası gereği ufak bir örneklem kullanılmıştır. 28-30 yaşları arasında olan üç katılımcı, kendilerine isim konma süreçleri ve yitirilen kişi hakkında fikir sahibi olan kişilerdir. Çeşitlilik olabilmesi adına üç farklı şehirde yaşayan katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir ancak çalışmanın bulgularının bir genellenebilirliği yoktur. Ancak, yapılan çalışma katılımcıların ölen büyüklerinin isimlerini taşıma yönündeki biricik ve kendilerine has deneyimlerini dil getirmeleri bağlamında literatüre katkı sağlayacak niteliktedir. Elde edilen bulgular literatürle uyumlu görülen bulgular olsa da uzaklaştığı yönler de vardır. Çalışmanın amacı, kendileri doğmadan evvel ölen yakınlarının ismini taşıyan kişilerin deneyimini anlamak olduğu için onların iç gerçeklikleri, deneyimi anlamlandırma süreçleri

bakımından esastır. Gelecek çalışmalarda katılımcılarla birden fazla görüşme yapmak, onların deneyimlerini derinlemesine anlama uğraşına katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Gelecek alışmalar için bir diğeri öneri ise, İkame Çocuk kavramını ikizlik kavramı ile birlikte düşünmektir. Ölen kişinin ismin yeni sahibinin hayalet ikizi olduğunu düşünmek, ikame çocuk fenomeni bağlamında yapılacak çalışmalara çağrışımsal bir zenginlik katabilir.

KAYNAKÇA

- Abrevaya, E. (2007). *Annelik ve Kadınsılık*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Ainslie, R. C., & Solyom, A. E. (1986). The replacement of fantastical oedipal child: A disruptive effect of sibling loss on the mother-infant relationship. *Psychoanalytic Psychology*, 3(1), 257-268.
- Anlı, İ. (2013). *Nesne İlişkileri Kuramı*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Budak, A. M. (2015). The replacement child syndrome following stillbirth: a reconsideration. *Enfance*, 351-364.
- Cain, A. C., & Cain, R. C. (1964). On replacing a child. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 3(1), 433-456.
- Demircioğlu, Z. I., Demir, K., Fuçular, E. E., Sülüngür, O., Yalçın, S., & Topcu, M. (2018). Mahler'in Ayrışma-Bireyleşme kuramına göre Küçük Kara Balık Kitabı'nın incelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(2), 72-93.
- Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research*. New York: Sage Publications.
- Freud, S. (2001). *Totem and taboo. The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press.
- Janusz, B., & Drozdowicz, L. (2013). Wpływnieprzez ytej z łośby w rodzinie na funkcjonowanie i rozwój dziecka. *Psychiatr. Pol*, 47(5), 865-873.
- Joseph, E. D., & Tabor, J. H. (1961). The simultaneous analysis of a pair of twins and the twinning reaction. *Psychoanal Study of the Child*, 16(1), 275-299.
- Klein, M. (1946). Notes on Some Schizoid Mechanisms. *The International Journal of Psychoanalysis*, 99-110.
- Kristeva, J. (2015). *Melanie Klein*. New York: Guberman.

- Larkin, M., & Thompson, A. (2012). *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy: a guide for students and practitioners*. Oxford: Wiley & Sons.
- Legg, C., & Sherick, I. (1976). The replacement child—A developmental tragedy: Some preliminary comments. *Child Psych Hum Dev*, 7(1), 113-126.
- Lewis, E., & Page, A. (1978). Failure to mourn a stillbirth: An overlooked catastrophe. *British journal of medical psychology*, 51(3), 237-241.
- Mahler, M. S., & McDevitt, J. B. (1980). The separation-individuation process and identity formation. *The course of life: Psychoanalytic contributions toward understanding personality development*, 395-406.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (2015). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- McGinn, M. F. (2000). Attachment and separation: Obstacles for adoptees. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 273-290.
- Mitchell, S. A., & Black, M. J. (2012). *Freud ve sonrası: Modern psikanalitik düşüncenin tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Parman, T. (2007). “Merhaba Bebek, Merhaba Anne, Bireyin Doğumu ve Adlandırma”. *Psikanaliz Yazıları*, 43-56.
- Poznanski, E. (1972). The “replacement child”: A saga of unresolved parental grief. *Journal of Paediatrics*, 81(6), 1190-1193.
- Poznanski, E. O. (1972). The “replacement child”: A saga of unresolved parental grief. *Behavioral Pediatrics*, 81(1), 1190-1193.
- Reid, M. (2003). Clinical research: The inner world of the mother and her new baby - born in the shadow of that. *Journal of Child Psychotherapy*, 29(2), 207-226.
- Rosen, G. (1982). Replacement child: expanding the concept. *Developmental and Behavioural Paediatrics*, 239-240.
- Sabbadini, A. (1988). The Replacement Child. *Contemp. Psychoanal*, 24(1), 528-547.

- Smith, J. A., & Osborn, M. (2008). Interpretative Phenomenological Analysis. J. Smith, *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (s. 53-80) içinde. London: Sage Publications.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. London: Sage Publications.
- Spillius, E. (2007). Freud and Klein on the Concept of Phantasy. F. Peter, & M. Target, *Kleinian Theory: A Contemporary Perspective* (s. 17-31) içinde. London: Whurr Publishers.
- Tesone, J. E. (2013). *Adların İzinde Ötekilerin Bizde Yazdıkları*. Bağlam Yayınları
- Topcu, M. (2016). Ayrılma ve bireyleşme: Nesne ilişkileri üzerine terapötik uygulama. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 17-28.
- Tisseron, S. (2009). " Sırların Hastalıklı İletimi". Psikanaliz Buluşmaları-4, 59-80, Bağlam Yayınları
- Tura, S. (2015). *Günümüzde Psikoterapi*. İstanbul: Metis.
- Turton, P., Hughes, P., Evans, C. D., & Fainman, D. (2001). Incidence, correlates and predictors of post-traumatic stress disorder in the pregnancy after stillbirth. *The British Journal of Psychiatry*, 178(6), 556-560.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Volkan, V. (2014). *İkame Çocukların Psikolojisi ve Atatürk'ün Yaratıcılığının Temelindeki Güdülenme*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Volkan, V. D., & Ast, G. (1997). *Siblings in the Unconscious and Psychopathology*. Madison: CT: International Universities Press.
- Winnicott, D. (2010). *Oyun ve gerçeklik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational process and facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. New York: International Universities Press.

Ek – 1. Demografik Bilgi Formu

Doğum Tarihiniz:

Doğum Yeriniz:

Eğitim Durumunuz:

Mesleğiniz:

Medeni Durumunuz:

Çocuğunuz var mı? (Varsa yaşları ve kim baktı/bakıyor?)

Fiziksel bir hastalığınız/herhangi bir sağlık probleminiz var mı?

Ek – 2. Araştırma Soruları

1- Kendinizden bahseder misiniz?

a- Neler yaparsınız

b- Güçlü ya da güçsüz bulduğunuz yönleriniz nelerdir?

2- Bugünden geriye baktığınızda, yaşamınız sizce nasılmış?

3- Anne-babanızın en çok hangi halleri dikkatinizi çeker?

a- Hangi özellikleri yoğun olarak gözünüze çarpar?

4- Anne-babanız çocuk sahibi olmaya nasıl karar vermişler?

a - Bu süreçte anne-babanızın psikolojik durumu nasılmış?

5- Doğum hikayenizden bahseder misiniz?

a- Doğum şekli, doğumdan sonraki süreç -emzirme, bakım

6- Adınızın öyküsünden bahseder misiniz?

a- Adınıza kim karar vermiş?

7- Vefat eden birinin adını taşıdığınızı duyduğunuzda aklınızdan neler geçmişti?

8- Daha önce sizle aynı adı taşıyan kişiden nasıl söz edilir?

a- Nasıl biriymiş? Onunla ilgili duyduklarınız nelerdir?

b- Ne zaman, nasıl vefat etmiş?

c- Yaşasaydı nasıl biri olacağına dair konuşmalar olur mu?

9- Özel günlerde hatırlanır mı? Yad edilir mi?

10- Bu ismi taşımak sizce nasıl bir deneyim?

a- Sizce bu ismi taşımanın hayatınıza ne gibi etkileri olmuştur?

b- Size göre zorlayıcı yada kolaylaştırıcı yanlarından bahseder misiniz?

11- Sizce bu kişinin yaşamıyla sizinki arasında nasıl benzerlikler var, bundan biraz bahseder misiniz?

12- Sizce aileniz sizi nasıl bilir?

a- Onlara göre nasıl birisinizdir?

b- Sizce söylenenler gibi misiniz?

13- Yaşam ve ölüm sizin için nasıl anlamlar taşır?

14- Ölen birinin adını yeni doğan birine vermekle ilgili düşüncelerinizden bahseder misiniz?

Ek-3. Katılımcı Bilgi ve Onam Formu

Sayın Katılımcı, Katıldığınız bu çalışma bilimsel nitelikte bir araştırma olup konusu, İkame Çocuk Olma Deneyimini Anlamaktır. Bu araştırma, Doğuş Üniversitesi Yüksek Lisans Enstitüsü'nün akademik araştırmasını kapsamaktadır.

Bu çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama ve çalışmanın herhangi bir aşamasında, hiçbir cezaya/yaptırıma maruz kalmaksızın, çalışmadan ayrılma hakkına sahipsiniz. Araştırmada yer almanız nedeniyle size hiçbir ödeme yapılmayacak ve sizden de hiçbir ücret talep edilmeyecektir. Anketi yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz anlamına gelmektedir.

Araştırmanın bilgilendirilmiş gönüllü olur formundaki tüm açıklamaları okudum/sözlü olarak dinledim. Bana yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama aşağıda belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı-Soyadı İmzası Tarih:

Araştırma hakkındaki yukarıdaki ve istenen diğer bilgiler katılımcıya tarafımdan açıklanmış ve yazılı onamını alınmıştır.

Araştırmacının (Adı-Soyadı) İmzası Tarih: